

NIEUWSBLAD

Historische Vereniging

Jaargang 23 | nummer 3 | september 2012

☞ 10 - 13 oktober van dit jaar organiseert de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven – in de week van de “vanouds bekende” Paardenmarkt - in de Gereformeerde Sionkerk aan de Prinsengracht in Ameide een breed opgezette expositie over de vroegere plaatselijke kersenboomgaarden.

Expositie

over de vroegere kersenboomgaarden in Ameide en Tienhoven

**woensdag 10 tot en met
zaterdag 13 oktober**

De Historische Vereniging Ameide en Tienhoven organiseert in de periode van woensdag 10 tot en met zaterdag 13 oktober van dit jaar – in de week van de “vanouds bekende” Paardenmarkt - in de Gereformeerde Sionkerk aan de Prinsengracht in Ameide een breed opgezette expositie over de vroegere plaatselijke kersenboomgaarden. Aan de voorbereiding van deze expositie wordt al geruime tijd gewerkt door Annie Terlouw-van der Grijn en haar broer Cees, Herman Beckmann, Cees van Gelderen, Krijn van der Grijn, Krijn van der Ham en Hans van den Heuvel. De expositie geeft een beeld van de bedrijvigheid, die - weliswaar in afnemende mate – tot aan het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw gedurende een aantal weken in de boomgaarden heerste. Het gaat daarbij om de volgende elementen:

- vijftig vergrotingen van oude foto's, waarvan er enkele uit het begin van de vorige eeuw dateren;
- een grote overzichtskaart van de ligging van de vroegere kersenboomgaarden;
- een reconstructie van een “kersenhut” – een van ouderwets bruin zeildoek gemaakt tijdelijk onderkomen, waarin op een van jute zakken voorziene balie kersen werden uitgezocht. Een dergelijke hut deed meestal niet alleen als verkoop-punt, maar ook als schuil- en slaapplek dienst. (Het woord “kersenhut” komt overigens niet voor in het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal van “van Dale”);
- voorwerpen en materialen, waarvan in de kersenboomgaarden gebruik werd gemaakt, zoals “leren” (= ladders), bascules en weegschalen met gewichten, kersenmandjes, hanekers, enkelvou-

Het oorspronkelijke bord, dat ruim 50 jaar geleden langs de Lekdijk stond, om passanten te verleiden kersen te kopen. Het bord is destijds gemaakt door Jaap den Hartog.

dige en dubbele “bussels”¹, fruitkistjes, builen of-tewel “bulen” (= papieren puntzakken), labels en “mikken” (= takken in de vorm van een tweetandige vork, waarmee hanekers in een boom werden gehangen).

¹ Tot deze categorie behoren ook de “apparaten”, die in de boomgaarden werden gebruikt bij het “heuen” (= het verjagen van spreuwen), als daar zijn jachtgeweren, lucht- en vuurbuksen, patronen en patronenvullers en ratels.

Een “bussel is een halfhoge, ronde kersenmand. Het woord is afgeleid van het Engelse “bushel”, een in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten gangbare maat voor koren en andere droge stoffen.

N.B.: volgens de eerder genoemde “van Dale” staat “heuen” voor “vee hoeden”, wat iets geheel anders is dan spreeuwen verjagen.

- een “levende kersenboom”;
- een maquette van de “Lekboot”, waarmee “kerseneters” tot kort na de Tweede Wereldoorlog, veelal vanuit Rotterdam, naar Ameide en Tienhoven kwamen;
- een miniatuur van een “kersenhut”, speciaal voor de tentoonstelling gemaakt door Hans van den Heuvel-van der Kooi uit Vianen.

Bijzondere activiteiten

- Oud-mandenmaker Peet Versluis uit Tienhoven zal tijdens de expositie enkele malen kersenmandjes breien;
- In de W.A. Woudenbergzaal van de kerk wordt een dertien minuten durende film over kersenplukkers vertoond, die de in 2007 overleden vroegere plaatselijk dierenarts Heinz Daniels in 2004 heeft gemaakt.

Openingstijden

De openingstijden van de expositie zijn:

- woensdag 10 oktober: 12.00 tot 18.00 uur;
- donderdag 11 oktober (Paardenmarkt): 09.00 tot 18.00 uur;
- vrijdag 12 oktober: 14.00 tot 21.00 uur, en
- zaterdag 13 oktober: 10.00 tot 15.00 uur.

De toegang tot de expositie is gratis

De in de volksmond zo genoemde Kruytenbogerd in Tienhoven werd in 1934 gepacht door Gerrit Terlouw. Vlnr.: Henk Weeda, Dirk Bouwmeester, Klaas Tukker (met geweer), Lammert Weeda, Klaas Weeda, Kees Verheij, Kees Terlouw, daar achter Gert Terlouw, Gertie Tukker en Klaas Verheij (een klompenmaker uit Nieuwpoort). Op de ladder: Kobus van der Grein en Piet Streefkerk ("Piet van Barte"). Zittend op de voorgrond: Niek Terlouw, onbekend kind, Abram Weeda, Dries Molenaar en Jan Roodhorst (met geweer).

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:

H. van den Heuvel Voorstraat 99 4132 AP Vianen tel. 0347-355180

Vice-voorzitter:

G.W. Groenendijk De Geer 7a 4233 HX Ameide tel. 0183-601886

Secretaris:

C.W. Broekman Broekseweg 59 4233 CT Ameide tel. 0183-601811

Penningmeester:

J. Stasse De Bogerd 19 4233 GN Ameide tel. 0183-602488

Algemeen adjunct:

J.A. Maatkamp Lekdijk 18 2769 GA Langerak tel. 0183-602071

Leden:

C. van Gelderen Prinsengracht 43 4233 ET Ameide tel. 0183-602198

D. Siegersma Fransestraat 12 4233 ED Ameide tel. 0183-602676

A. Terlouw-vd Grijn Vijf Akkers 18 4235 AH Tienhoven tel. 0183-602110

J. Verwolf Paramasiebaan 4b 4233 EX Ameide tel. 0183-601749

BESCHERMHEER

dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, C. Rijnhout, G. Streefkerk en P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl

B. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl

A. Tukker a.tukker74@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €15,- per jaar, over te maken op bankrekeningnummer 301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud september 2012

- 2 Expositie over de vroegere kersenboomgaarden in Ameide en Tienhoven
- 5 Verenigingsnieuws
- 8 De Friese Geheime Dienst is nog steeds bezig met het onderzoek naar de brand
- 10 De bijdrage van de heren Grootveld en Taal in het gastenboek van Ameide-Tienhoven
- 12 Een curieuze brand op de Lek bij de Koekoekswaard
- 14 Tegen anti-rook magiër tien weken gevorderd
- 15 Robert Jasper Grootveld (1932-2009)
- 18 Het geslacht Pelt
- 26 Afscheid van burgemeester J.C. de Ridder
- 28 Het corps diplomatique bezocht het 'groene hart' van Zuid-Holland
- 30 Jan Vos, schipper en kunstschilder
- 32 De narwal stoottanden in het Catharijneconvent in Utrecht
- 35 Abraham van Stolk Czn en het Koninklijk Huis
- 36 Recht en Slecht in Ameide (3)
- 38 Diners door de jaren heen...
- 43 "Arie de Koopman"
- 44 Eén van de "heren van de thee" op bezoek in Ameide
- 50 Historisch plaatje met een praatje

Afbeeldingen op de voorpagina

In 1943 werd de "Slotbogerd" in Tienhoven gepacht door Kees van der Grijn. Boven, vlnr.: Krijn van der Grijn, Jan van der Grijn, Daam Westerhout, Piet van Gelderen (op de ladder), Floor van der Grijn, zittend Aart van der Grijn en Kees Rijnhout.

Foto linksboven: Dezelve bogerd in 1948. Vlnr.: Leen Stam (getrouwd met Nel van der Grijn), Jo van der Grijn-Langenberg, Willy Veen (later getrouwd met Krijn van der Grijn), Bets van der Grijn-Voorberg en Janna van Zessen-van der Grijn.

Foto linksonder: "Mossie" van der Zouwen met speciaal voor de verpakking van de kwetsbare kersen vervaardigde manden.

Van de redactie

Op pagina twee van het juninumnummer had een verwijzing moeten staan naar de afbeelding van het schilderij van Jan Anthonisz. van Ravesteyn (ca. 1572-1657) voorstellende Johan Wolfert van Brederode op de voorpagina. Waarvoor onze excuses. Het portret is niet gedateerd noch gesigneerd. Het schilderij is eigendom van de gemeente Vianen. Met dank aan de heer J. Ruiter, Gemeentearchief Vianen.

Van de redactie

Van mevrouw J.S.D. (Linda) van der Lem, een van de drie in Almere woonachtige leden van onze vereniging, ontving de redactie enige tijd geleden de staatsieportretten van vijf Rijksveldwachters. De foto's werden omstreeks 1930 door haar oudtante Teuntje Diepenhorst gemaakt in de tuin van het toenmalige hotel-café-restaurant "t Fortuin" in de Fransestraat te Ameide.

De breedgeschouderde gezagsdrager op de middelste foto is Reijer van Beek, die aan de Achterweg, de latere J.W. van Puttestraat, woonde. Hij maakte tot in de jaren zestig voor een aantal regionale bladen het verslag van de raadsvergaderingen in Ameide en Tienhoven. De namen van zijn collega's zijn tot dusver niet achterhaald. Wellicht levert de plaatsing van deze foto nadere informatie op.

Linda van der Lem schreef een artikel over de genealogie van het geslacht Diepenhorst, dat werd gepubliceerd in de editie 2005-2 van het Nieuwsblad. Verder passeren enkele leden van dit geslacht de revue in het artikel van Hans van den Heuvel over "het Rijksmonument Fransestraat 12", dat werd opgenomen in de editie 2006-5 van dit blad.

Ontwikeling ledenbestand

Sinds de verschijning van de vorige editie van het Nieuwsblad hebben de familie H.C.D. Helsloot uit Ameide en de heer S.J. de Hoop uit Ede zich als nieuwe leden aangemeld. De vereniging telt thans 547 leden.

In het midden veldwachter Reijer van Beek, omstreeks 1930, in de tuin van het toenmalige hotel-café-restaurant "t Fortuin" in de Fransestraat te Ameide.

Maar wie zijn toch die andere veldwachters?

Open
MONUMENTENDAG

zaterdag
8 september

“Groen van Toen” is dit jaar in het hele land het thema van de Open Monumentendag, die zal worden gehouden op zaterdag 8 september. De Stichting Open Monumentendag heeft aangegeven dat het thema breed dient te worden geïnterpreteerd: “het gaat niet alleen om landgoederen en buitenplaatsen, maar ook om stadsparken, tuinen, boerenerven, lanen, monumentale bomen, begraafplaatsen, verdedigingswerken, landschapselementen (grafheuvels, terpen, dijken), hofjes, villaparken, tuindorpen en zo meer”.

Op de Hogewaard in Tienhoven staan drie interessante oude bomen. Het gaat om twee paardenkastanjes en een plataan.

De paardenkastanjes staan voor het in 1843 gebouwde en in de loop van de vorige eeuw enkele malen uitgebreide Rijksmonument Hogewaard 4, dat wordt bewoond door de familie Spek-Streefkerk. Het betreft hier overigens een monument in viervoud, want niet alleen de hofstede, maar ook de tot het complex behorende schuur, wagenschuur en overtuin (boomgaard) staan op de monumentenlijst.

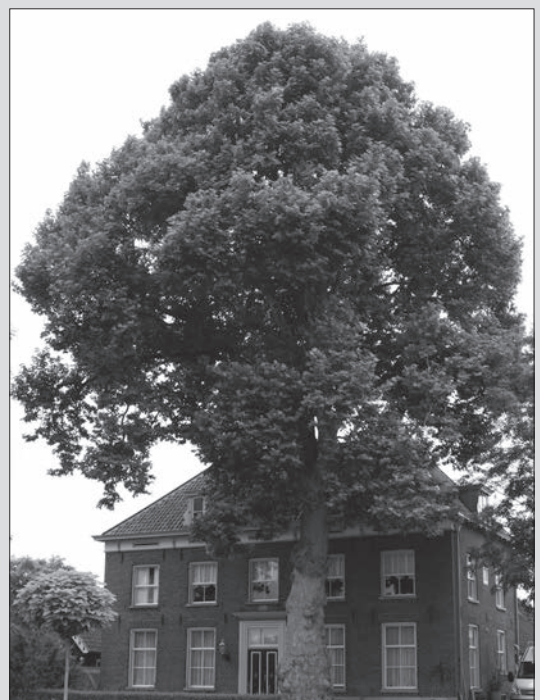
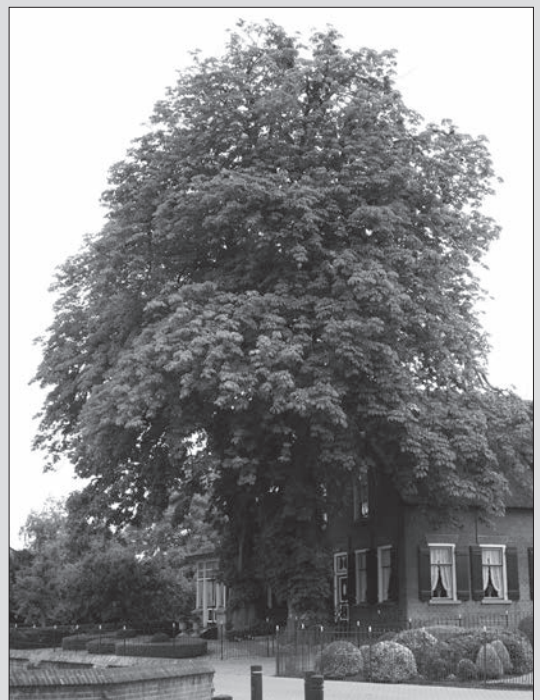
De paardenkastanje, (Latijnse naam *Aésculus*), komt in ons land vrij algemeen voor langs wegen en in parken en tuinen. Er zijn ongeveer 25 soorten bekend, waarvan de meeste zich ontwikkelen tot vrij forse bomen met een maximale hoogte van tegen de dertig meter. De bomen hebben leerachtig, stekelige vruchten, die één of twee grote zaden bevatten. Deze kastanjes verschillen in tal van opzichten van de tamme kastanjes, de vruchten van de *Castanea sativa*.

De exacte ouderdom van de paardenkastanjes op de Hogewaard is niet bekend. Oud zijn ze in ieder geval wel, want ze komen al voor op een kaart van de “Union Postale Universelle” uit maart 1903.

De plataan staat pal voor de “Warnarda en Jacobshoeve”, het omstreeks 1877 gebouwde gemeentelijk monument Hogewaard 12, het woonhuis van de familie Den Oudsten-Vroon. Het gaat hier om een naar schatting 160 jaar oude, vrij zeldzame uit de Oriënt afkomstige Oosterse plataan, die zeer sterk verschilt van de platanen, die tegenwoordig vaak op bedrijfs- en industrieterreinen worden aangeplant, omdat ze goed bestand zijn tegen allerlei vormen van luchtverontreiniging.

De platanen behoren tot het plantengeslacht *Platanus*. Het zijn vrijwel altijd forse bomen met een brede dichte kruin en grote bladeren.

Volgens deskundigen van de Natuur- en Vogelwacht Alblasserwaard hebben de Oosterse plataan en de beide paardenkastanjes hun lange levensduur te danken aan “goede groeiplaatsomstandigheden: ze staan redelijk ongestoord, er komt geen zwaar verkeer op de wortels en er zijn geen verhardingen onder aangebracht, waardoor de uitwisseling en verversing van de bodemlucht ongestoord kan plaatsvinden”.

thema:

Groen van Toen

Evenals in voorgaande jaren zal de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven tijdens de Open Monumentendag in het oude stadhuis op de Dam bezoekers in de gelegenheid stellen om via de computer de eigen stamboom te onderzoeken. Het Rijksmonument is daartoe geopend van 10.00 tot 16.00 uur. Ook kunnen de talrijke publicaties van de vereniging ter plaatse worden ingezien en gekocht.

Met behulp van de website <http://burgerlijke-stand.zederik.nl> van de gemeente Zederik, waarin de akten van de burgerlijke stand zijn opgeslagen, kan naar voorouders worden gezocht. Het gaat hierbij om digitale informatie met betrekking tot het openbare gedeelte van de registers van de burgerlijke stand, beginnend in de periode 1812/1813, van de vroegere gemeenten Ameide, Hei- en Boeicop, Leerbroek, Lexmond, Meerkerk, Nieuwland en Tienhoven. De Genealogische Werkgroep van de vereniging heeft enkele jaren geleden de begraafplaatsen van Ameide en Tienhoven in kaart gebracht. Zo zijn van de begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat, de voormalige Achterweg, die op 1 januari 1829 in gebruik werd genomen, de namen en begraafdata van alle aldaar begraven personen achterhaald. Ook zijn alle zerken en grafmonumenten van de begraafplaats gefotografeerd.

Hetzelfde is gedaan voor de begraafplaatsen, die zijn gelegen aan de Broekseweg in Ameide en achter de Tienhovense kerk. De gemeente Zederik heeft medewerking verleend aan het onderzoek door archieven en begraafgegevens beschikbaar te stellen. De aldus verkregen informatie is geordend en samengebracht in een Cd-rom, die tijdens de Open Monumentendag voor vijftien euro verkrijgbaar is.

Verder heeft de werkgroep de doop-, trouw- en begraafboeken van Ameide en Tienhoven toegankelijk gemaakt. Alle namen die in deze boeken voorkomen, zijn verwerkt in de computer, waardoor heel snel naar voorouders kan worden gezocht. Ook de originele teksten van deze boeken zijn beschikbaar, omdat daar scans van gemaakt zijn.

Er is een Cd-rom samengesteld, waarop de elektronische klappers en gescande boeken zijn opgenomen. De prijs daarvan bedraagt twintig euro voor niet-leden en vijftien euro voor leden van de vereniging.

Poppenhuis naar ontwerp
Gerrit Rietveld 1940-1950
uitvoering Koos van Vliet, Ameide
1951-1952
collectie Brooklyn Museum –
schenking Marcus S. Friedländer

Reacties van lezers

Enige tijd geleden bezocht ik de grote tentoonstelling van poppenhuizen in het Haags Gemeentemuseum. Bij het betreden van de tweede zaal stond ik tot mijn niet geringe verbazing recht tegenover het door de befaamde Utrechtse architect Gerrit Th. Rietveld (1888-1964) ontworpen poppenhuis van de familie Jesse, waarvan het gezinshoofd Nico Jesse van 1945 tot 1956 als huisarts in Ameide was gevestigd. Herman Beckmann heeft het huis uitgebreid beschreven in de editie 2005-I van het Nieuwsblad. Bij het poppenhuis waren bordjes met de volgende teksten aangebracht:

“Poppenhuis naar ontwerp Gerrit Rietveld,
1940-1950
uitvoering Koos van Vliet, Ameide, 1951-1952
collectie Brooklyn Museum
schenking Marcus S. Friedländer”

“Dolls house based on a design by Gerrit Rietveld
1940-1950
made by Koos van Vliet, Ameide, 1951-1952
collection Brooklyn Museum
donated by Marcus S. Friedländer”

Uit deze teksten kan worden afgeleid dat het Haags Gemeentemuseum het poppenhuis voor de duur van de tentoonstelling tijdelijk in bruikleen had van het Brooklyn Museum in de Verenigde Staten.

Hans van den Heuvel-van der Kooi,
Vianen

De redactie voegt hieraan toe dat de inmiddels hoogbejaarde Jacobus (Koos) van Vliet jarenlang aan de Tienhovense Kerkweg heeft gewoond. Hij verblijft nu in het woon- en zorgcentrum “Open Vensters” in Ameide. Aan het poppenhuis is destijds gewerkt door Willem Bleijenberg en Peet Streefkerk, die in dienst waren bij het toenmalige timmerbedrijf Van Vliet Ameide BV.

De Friese Geheime Dienst is nog steeds bezig met het onderzoek

Herman Beckmann

Begin maart 2012 werd ik door Jack Laroo attent gemaakt op een artikel dat was gepubliceerd in de bijlage van *De Groene Amsterdammer* van 3 maart 2012. Deze bijlage was geheel gewijd aan de tentoonstelling *God Save the Queen: Kunst, kraak, punk: 1977-1984* in het Centraal Museum in Utrecht.

In het artikel *De laatste vrije media van het westen* beschrijft Menno Grootveld¹ het nieuwe fenomeen eind jaren zeventig in Amsterdam: kabeltelevisie.

‘De TV-antennes konden van het dak want de televisiesignalen werden nu per coaxkabel aangeleverd. Grote schotelantennes vingden de ethersignalen op. Dat was tegelijkertijd ook de achilleshiel van het systeem. Want als de uitzending van bijvoorbeeld Nederland een beëindigd was, stond dat kanaal als het ware leeg. Dus werd het gekraakt. Men moest wel met zijn zender recht voor de schotelantenne gaan zitten.

Een van deze zenders was Rabotnik TV. En een van hun mooiste reportages ging over het piepschuimvlot van Robert Jasper Grootveld, dat in Ameide aan de Lek op raadselachtige wijze in vlammen was opgegaan. Ter plekke werden twee jongetjes uit de buurt geïnterviewd. Een van hen vertelde vol vuur hoe Jasper een week na de brand plotseling in de kerk opdook:

‘Hij ging heel raar doen en met zijn armen zwaaien. Toen rende hij de kerk uit en gingen de dominee en de koster achter hem aan.’ Vervolgens kwam Jasper zelf in beeld, in beschonken toestand, bij het schamele licht van een met een oude krant omhuld peerkje. ‘De Friese Geheime Dienst is nog steeds bezig met het onderzoek naar de brand’, verklaarde hij plechtig.’

Aan boord van het vlot, dat uit Schoonhoven kwam, was behalve Robert Jasper Grootveld ook Arie Taal. Ik heb hem opgebeld en kreeg het volgende verhaal te horen: ‘Het geheel speelde zich af in september 1982. Robert Jasper was in juli zijn vijftigste verjaardag gaan vieren in Antwerpen en daar blijven hangen. Hij was manisch depressief en dronk veel te veel. Ik ben toen naar Antwerpen gegaan om hem op te halen. Voor het vervoer maakten wij gebruik van een zelf gebouwd vlot. We vertrokken uit Schoonoord² en het vlot strandde bij Ameide op een strandje.

¹ Menno Grootveld is geen familie van Robert Jasper Grootveld.

² Arie bedoelde Schoonhoven.

De Friese Geheime Dienst kwam oorspronkelijk uit Amsterdam. De tekstschrijver Mac Ernst was getrouwd met een Friese dame, die meerdere keren per dag checkte of hij nog nuchter was. Elke keer als zij belde, gaven zijn collega's van het reclamebureau waar hij werkte, de telefoon door met de mededeling: 'De Friese Geheime Dienst'. Op een later tijdstip werd de uitdrukking geadopteerd door Robert Jasper Grootveld, de anti-rookmagiër en profeet van de PROVO-beweging. De FGD werd een netwerk van vrije onafhankelijke geesten die gevoelige informatie uitwisselden.

Door springtij kwam het vlot nog hoger te liggen en waren wij niet meer in staat het vlot los te trekken. De politie heeft ons toen naar het station gebracht waar wij een trein naar Amsterdam namen. Later is het vlot in brand gestoken.’

Volgens de heer Taal zou de toenmalige brandweercommandant er meer van weten. Dat was Rinus Dane die tegenwoordig in Hilvarenbeek woont. Rinus verwees mij naar Wim de Ruiters uit de Iepenlaan. Maar hij vertelde wel dat het Amsterdamse tweetal hoogstwaarschijnlijk de voorzitterskamer uit het gemeentehuis had meegenomen! Wim de Ruiters vertelde dat de brandweer heeft getracht het vlot vlot te trekken, maar dat mocht niet van Rijkswaterstaat. Hij wist waar het vlot precies gestrand was, op het strandje van de heer Roest in Tienhoven, Lekdijk 10a.

De heer Roest had jammer genoeg geen foto's van het gebeuren. Ook zijn broer niet. De Amsterdammers sliepen meestal overdag op het vlot en trokken er 's avonds op uit. Soms kochten ze melk van hem. Arie had op een zondag een spelende transistorradio opgehangen in een boom op het Tienhovense kerkhof. Op het strandje van de heer Roest lag een halfvergane roestige roeiboort. Robert Jasper had op de boot in fraaie letters 'Jagthaven Roest' geschilderd. De heer Roest opperde dat misschien zijn vroegere buurman Leen van Dieren nog foto's van het gebeuren had. Dat was niet het geval.

Wat nu? Ik heb een E-mail gestuurd aan Henk Blom op de Kerkweg. Hij was een tijdlang Kerkvoogd van de Nicolaaskerk in Tienhoven. Henk wist dat de moeder van Immy Blokland-Wapstra nog een foto

naar de brand

had van het vlot en dat de twee jongetjes van de reportage van Rabotnik TV hoogstwaarschijnlijk de broers Wolter en Piet Wapstra waren. En dat een van de broers aan boord van het vlot was geweest. De dominee die Robert Jasper Grootveld achterna zat was ds. Kalkman en de koster, de inmiddels overleden heer de Jong.

Ongeveer een week nadat ik met de heer van Dieren had gesproken belde hij mij op met de mededeling dat zijn dochter Ada de Vries-van Dieren uit Nye-trijne in Friesland wel een foto van het vlot had. Ada had de foto als dertienjarig meisje gemaakt met een Polaroid-camera (foto rechtsboven).

Het piepschuimvlot van Robert Jasper Grootveld, dat in Tienhoven aan de Lek op raadselachtige wijze in vlammen was opgegaan.

De bijdrage van de heren Grootveld en Taal in het gastenboek van Ameide-Tienhoven

Herman Beckmann en Jack Laroo

Jack wist zich te herinneren dat hij in het heel grijze verleden een keer het gastenboek van Ameide had doorgebladerd en toen een mededeling van de heren Grootveld en Taal had gezien.

Maar waar was het gastenboek? Zeer recent is begonnen met de herinrichting van de trouwzaal van het stadhuis. Een van de zaken die werden verwijderd, was het bureau, dat rechts in de hoek achterin stond. Zou daar het gastenboek in bewaard zijn?

We hebben contact opgenomen met Dik Bogaard van de gemeente in Meerkerk. Die wist ons te vertellen dat het gastenboek inderdaad in het bureau was gevonden en terstond in een kartonnen doos geretourneerd is naar het stadhuis in Ameide.

Via Jetty Stasse zijn we inderdaad in het bezit van het gastenboek gekomen.

En daar stond de mededeling van de twee Amsterdammers in. (Zie afbeelding rechts)

De tekst luidt als volgt:

'Ter gelegenheid van het bezoek van Gozer's matras en Jasper Grootveld, van het reclamebureau Sneek, spreekt met gespeten tong, OOG en OOR, vertel het door aan het kantoor, en Arie Taal', directeur van de Jacobs ladder Construction Company, dankbaar voor de jagthaven van boer Roest in Tienhoven, wij zijn gaarne temeiers

24 augustus 1982
15.12.12. pm

Arie Taal

De bovenstaande tekst is in het Nederlands gesteld, maar wat betekent het? Allereerst, wat is Gozer's matras? Na enige slapeloze nachten zag Jack het Licht! 'Gozer's Matras' moet de naam van het vlot zijn. Maar wie was Gozer? Een man?

In zo'n geval verdient het voorkeur terug te gaan naar de bron: Arie! We kregen het volgende antwoord: 'Gozer was de herdershond van Jasper en het piepschuim vlot heette daarom 'Gozers matras'. Een ouder vlot heette 'de Gooise matras'. Dat sloeg op de losse zeden die gangbaar waren in Hilversum. Thea, de vrouw van Jasper, werkte voor de VARA'

Robert Jasper werkte voor het 'Reclamebureau

1 De Jacobs Ladder Construction Company werd in 1967 door Arie Taal opgericht om mensen, posters en LP's vanuit Londen naar Amsterdam te brengen.

Sneek'. In een van zijn E-mails vraagt Jack zich af of er een verband bestaat tussen de 'Friese Geheime Dienst' en het reclamebureau. Volgens Jack is dat het geval: 'Het lijkt wel of Grootveld en Taal hun boodschappen bij voorkeur gecodeerd doorgeven. Alleen toegankelijk voor insiders. De enige, die ons daarover kan inlichten is Arie Taal zelf, maar of hij ook die vraag wil beantwoorden is hoogst onzeker.

We krijgen nog wel een hint van hem: **'spreekt met gesloten tong'**. Vandaar/'**OOG EN OOR**/Vertel het door/ Aan het kantoor' Jack schreef: 'Let op, Herman, volgens mij is dat de **'Friese Geheime Dienst'**. Deze pagina uit het gastenboek moet zo uitgelegd worden!'. We hebben hier (1982) te maken met twee mannen, die omstreeks de vijftig zijn, maar nooit 'volwassen' werden, nooit hun verantwoordelijkheid namen. Ze zitten volop in het stadium van een 'rebellencub' met alle beperkingen van dien. Daar is niets mis mee, dat houd je jong. Maar daardoor konden ze ook die voorzittershamer probleemloos jatten.

Dat de heren 'gaarne temeiers' zijn is een dubieus grapje: (*Temeie(r); <hebreuws: temea='onrein'; jiddisch: temaje='van lichte zeden'*)²

2 Navraag bij Arie Taal leerde ons dat hij 'Termeiers' bedoelde.

ter gelegenheid van het bezoek van Gozer's matras
en Jasper Grootveld, van het reclamebureau
Sneek, spreekt met gesloten tong, OOG en OOR
vertel het door aan het kantoor, en Arie
Taal, directeur van de Jacobs ladder
Construction Company,
dankbaar voor
de jagthaven (van boer) Roest
in Tienhoven,
wij zijn gaarne
temeiers
24 augustus 1982
15.12.12. pm.
Arie Taal

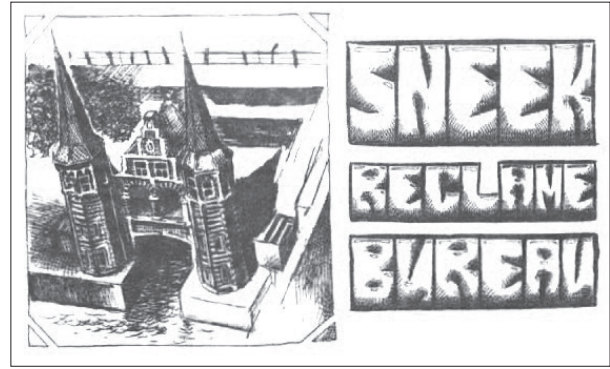
'Nog een paar opmerkingen:

Robert Jasper Grootveld's grootvader was politieagent in, u raadt het al, Sneek. Sneek wordt door het Engelse 'Snake' gelijkkluidend vertaald.

Sneek wordt door Engelsen uitgesproken als 'Sneak'. 'sneaky' = stiekem.

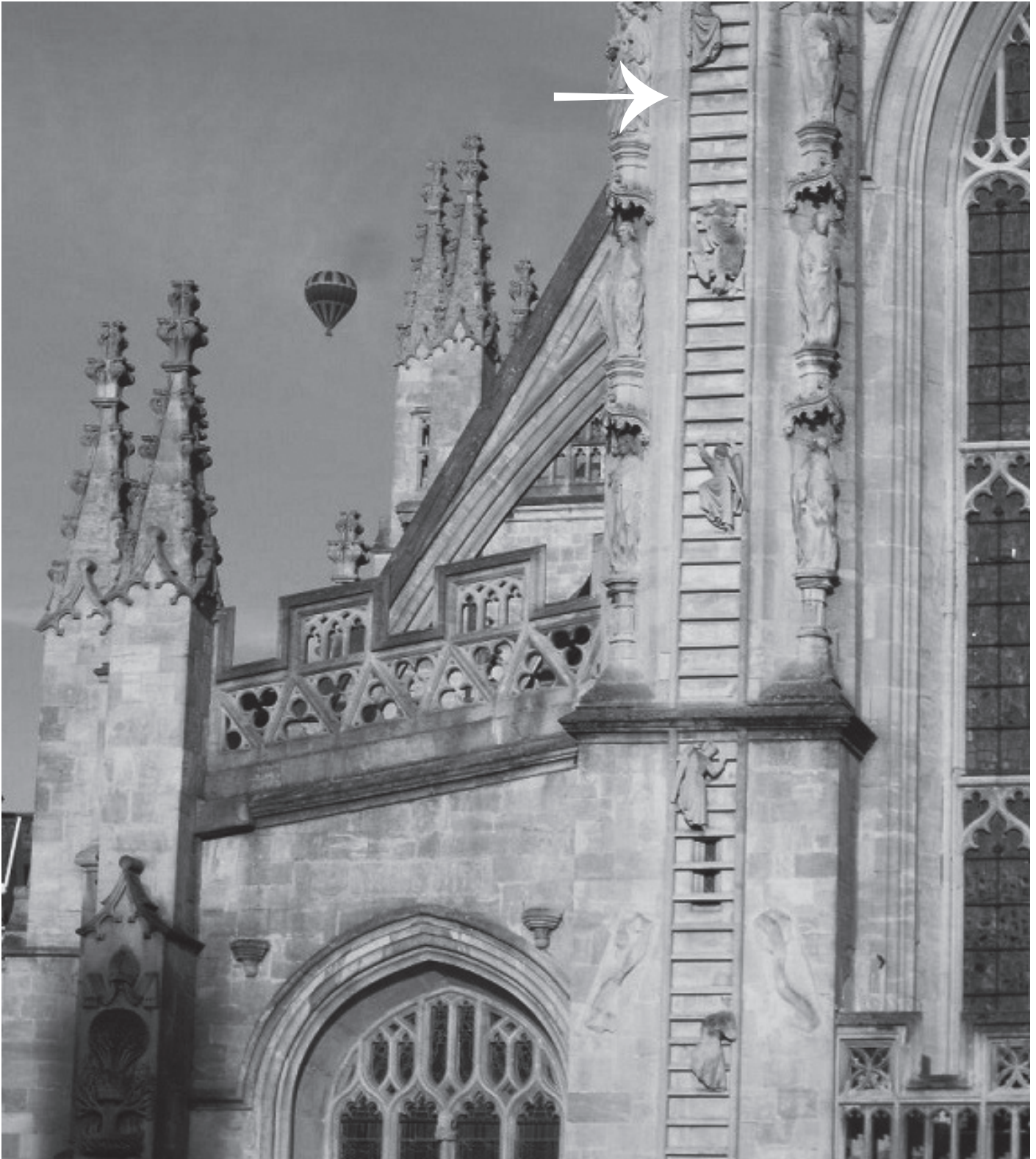
De Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer wordt ook wel 'Commissie Stiekem' genoemd.

Tel op: Sneek + snake + sneaky = (een verwijzing naar de 'Friese') Geheime Dienst'.

Het logo van het Anti Reclame Bureau Sneek.

Onder: De Jacobs ladder, aangeduid met pijl, op de Abdijs in Bath, Engeland. Engelen gaan de trap naar de hemel op en af.

Een curieuze brand op de Lek bij de Koekoekswaard

Hans van den Heuvel

Twee leden van onze vereniging, de op respectievelijk 18 juli 1949 en 24 juni 1950 in Ameide geboren Gerard en Gerrit Streefkerk, die naar eigen zeggen “in ieder geval geen naaste familie van elkaar zijn”, kunnen zich het tumult dat Robert Jasper Grootveld zo’n dertig jaar geleden in Ameide en Tienhoven veroorzaakte nog levendig herinneren. Beiden waren in eerste aanleg actief in de sector van de bouwnijverheid: Gerard werkte bij Mourik Groot-Ammers BV en Gerrit in zijn geboorteplaats bij het aannemersbedrijf van de gebroeders Streefkerk, waartoe ook zijn vader Isaac behoorde. In 1979 ging de eerste over van de private naar de publieke sector. Hij was 33 jaar in gemeentedienst, eerst in Ameide en Tienhoven en vanaf 1 januari 1986 in Zederik. Zijn (achter)naamgenoot werd na de beëindiging van het familiebedrijf praktijkleraar metselen en tegelzetten aan het Alberda College in Rotterdam.

Gerard en Gerrit werden voor het eerst met de anti-rook magiër geconfronteerd, toen ze op maandag 23 augustus 1982 in het begin van de avond met de vrijwillige brandweer van Ameide en Tienhoven gingen oefenen op de Koekoekswaard, aan het “eind van Tienhoven”, tegenover de boerderij van Van Dieren. Dat was ook de plaats, waar het ruim bemeten vlot van piepschuim van Grootveld en diens kompaan Taal aan de Lekoever vast was komen te zitten. Het duo had toen overigens al een lange reis achter de rug: vanuit Amsterdam via de Noordzee naar Antwerpen, vanwaar de terugtocht via de grote rivieren was aanvaard. De laatste aanlegplaats voor de stranding was Schoonhoven.

Volgens de Streefkerken was het “aan boord van het vlot een grote bende”, niet in het minst door een bonte verzameling oude fietsen en verkeersborden. Het geheel werd bewaakt door een “Gozer” geheten herdershond, wat de Amsterdammers er toe had bewogen hun vlot “Gozers matras” te noemen.

Ons lid Cees Bakker, de laatste burgemeester van Ameide en Tienhoven, wilde het vlot “weg hebben”, mede met het oog op de scheepvaart op de Lek. Dit had tot gevolg dat de brandweer binnen 24 uur wederom uitrukke, ditmaal om het zand rondom het “vaartuig” weg te spuiten. Deze operatie leidde uiteindelijk tot niets, omdat het vlot na aanvankelijk te zijn vrijgekomen aan de andere kant van een krib weer vast raakte.

In de daaropvolgende periode bracht het tweetal in de directe omgeving veel in beroering. Zo werden de voorzittershamer en de fiets van burgemeester Bakker onvreemd en werd de eredienst in de Tienhovense kerk verstoord. Ook werd dominee Kalkman, destijds de hervormde predikant van Ameide en Tienhoven, bij nacht en ontij lastig gevallen in zijn pastorie.

Bij Gerrit Streefkerk was de maat ten langen leste vol. Wetende dat de plaatselijke politieagenten in de avonduren van de achtste september van dat jaar in het stemlokaal aanwezig dienden te zijn “ter handhaving van rust en orde” bij het openen van de stembus, besloot hij op die dag in actie te komen, ook al omdat hij niet wilde dat de gemeente “met de winter in aantocht” het levensonderhoud van de schavuiten zou moeten bekostigen. Voorafgaande aan het in brand steken van het vlot rolde Gerrit laat in de middag een van de firma Hamoen uit Ameide afkomstig vat met tachtig liter “verlopen olie” ter plaatse van de Lekdijk af.

Zo kon het gebeuren dat de brandweer op die dag om 19.45 uur – voor de derde keer in zeventien dagen – werd ingezet, waarbij de beide Streefkerken tot de spuitgasten behoorden. Dat verliep trouwens niet zonder strubbelingen, omdat boer Klaas Roest, die veel hinder van Grootveld en Taal had ondervonden, in eerste instantie niet bereid was om een toegankelijkheid te openen.

Eenmaal aangekomen op de “plaats delict” liet de brandweer het vlot onder het toezien van gealarmeerde functionarissen van Rijkswaterstaat en de Rivierpolitie “gecontroleerd uitbranden”, wat op en boven de Lek tot een gigantische rookontwikkeling leidde. De commandant van de brandweer, hoofd gemeentewerken Rinus Dane, tekende in het logboek aan dat er sprake was van “een gezellige brand met bier en een borrel erbij”.

De Rivierpolitie heeft proces-verbaal van de brand opgemaakt, maar dat heeft voor zover ik heb kunnen nagaan geen gevolgen gehad. Gerrit Streefkerk, die in dit verband nooit werd gehoord, laat staan verhoord, liet ruim een jaar na de brand in kleine kring weten het vlot te hebben aangestoken.

Gerard (l) en Gerrit Streefkerk op de "plaats delict", waar zij dertig jaar geleden de "gezellige brand" blusten.

Tegen anti-rook magiër tien weken gevorderd¹

‘Vuur uit de hand gelopen’

De officier van justitie bij de Amsterdamse rechtbank heeft 10 weken gevangenisstraf, waarvan vier voorwaardelijk met drie jaar proeftijd, geëist tegen de veelbesproken anti-rook magiër Robert Jasper G. Hij achtte hem schuldig aan het opzettelijk brandstichten in een oud huisje in de Korte Leidsedwardsstraat te Amsterdam, waar G. een ‘anti-rook kerk’ had ingericht en voering in seances waarbij veel vuur en rook te pas kwam.

Te korte pantalon

‘De bedoeling was rook met rook te verdrijven’ aldus de 30-jarige ex-glazenwasser. Maar op de 19de april van het vorig jaar was het hem wat uit de hand gelopen. De anti-rook kerk brandde geheel uit. Robert Jasper, gekleed in een geleende te korte jacquetpantalon, hoge rijgschoenen en een gestreept colbert, legde ter zitting een verklaring over, waarin stond dat hij zich distantieerde van de subsidieverlening aan het Koningin Wilhelminafonds, dat een anti-rookactie onder de jeugd gaat voeren en dat hij zelfs overweegt om geheel op te houden met zijn anti-rook propaganda. De tekst was echter wat vaag.

Kleren dicht

President mr. J. Knottenbeld bleek meer geïnteresseerd in de persoon van de anti-rook magiër dan in de brandstichting, die verdachte trouwens grif toegaf. Op de vraag wat hij in de toekomst zou doen, antwoordde G.: ‘Ik word cabaretier’.

President: ‘In welk cabaret kan ik u dan zien en gaat u daar zingen of voordragen?’

G.: ‘Ik weet nog niet wat het gaat worden. Het zal in elk geval iets geheel nieuws zijn.’

President: ‘Het is wel duidelijk dat u iets hebt tegen het roken en dat u geen vriendje bent van de sigarettenfabrikanten, maar u rookt zelf toch erg veel.’

G.: ‘Ik rook heel erg veel. Ik ben er aan verslaafd. Maar dat roken was nodig voor mijn actie.’

Kijk u moet mij zien als een exhibitionist ...’

President: ‘Als u uw kleren maar dicht houdt mag dat wel...’

G.: ‘Voor mijn seances had ik veel sigaretten nodig en teksten en vuur. Op de bewuste avond werd er een film gemaakt voor de televisie en ik wilde 3 miljoen

kijkers overtuigen. Toen ik het vuur aanstak is het een beetje uit de hand gelopen. Maar dat vuur was nodig als onderdeel van de cultus om rook met rook te verdrijven.

President: ‘En tranen in de ogen te krijgen.’

G.: ‘En hoesten, veel hoesten, mijnheer de president.’

Actie

In het reclasseringsrapport werd gesproken over de grote angst van Robert Jasper voor kanker. Hij had de meest uiteenlopende beroepen gehad, van zeeman tot filmfigurant, en hij heeft opmerkelijke prestaties op zijn naam staan, zoals het rijden met een bakfiets naar Parijs. De afgelopen twee jaar had hij niet meer gewerkt, doch zich geheel aan zijn anti-rook acties gewijd. Vrienden voorzagen hem van kleren, eten, nachtlogies en sigaretten.

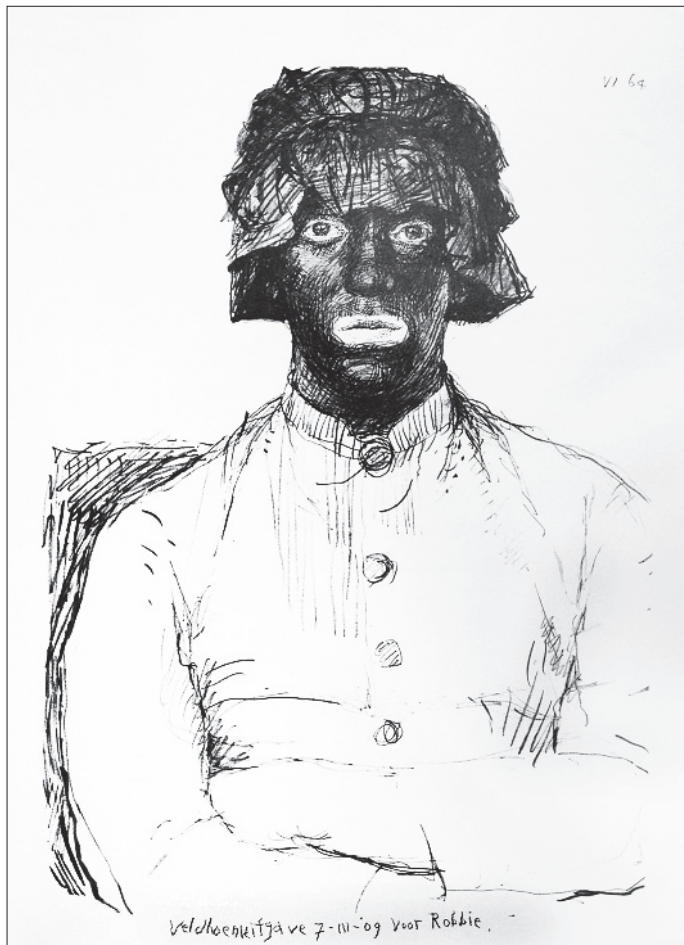
Een psychiatrisch rapport noemde de anti-rook magiër op enkele punten verminderd toerekeningsvatbaar. De rechtbank die voor deze zaak extra tijd had uitgetrokken bepaalde de uitspraak op 26 juni.

Anti-K-kerk nu Klaas-kerk

De Leidseplein-figuur Robert Jasper G. te Amsterdam, die van zich deed spreken door zijn merkwaardige anti-rookacties heeft in een schriftelijke verklaring, die hij de president van de rechtbank overhandigde, aangekondigd, dat hij zijn anti-K-kerk, waarin hij anti-rookseances hield, zal opheffen en het pand de functie zal geven van Klaas-kerk, gewijd aan een nieuw beleven van het Sint Nicolaas mysterie. Zijn anti-K-kerk in de Korte Leidsedwardsstraat heeft hij van de eigenaar, de restaurateur Nicolaas Kroese, gratis in gebruik.

¹ Dit artikel verscheen in het *Nieuwsblad van het Noorden* op 20 juni 1963.

Robert Jasper Grootveld (1932-2009)

“Dat de twintigste eeuw niet in zijn geheel ongemerkt aan dit land voorbij is gegaan is te danken aan één persoon. Eén man die dit land een totaal ander aanzien heeft gegeven, die alle verhoudingen door elkaar heeft geschud. En geheel in de lijn van zijn genialiteit is hij ook in de vergetelheid geraakt.” (Freek de Jonge)

Bovenstaande tekening is gemaakt door Aat Veldhoen en stelt de anti-rookmagiër Robert Jasper Grootveld voor zoals hij er uit zag tijdens een van de vele ‘happenings’ op het Spui in Amsterdam bij het *Lieverdje*¹.

In de jaren zestig werd het *Lieverdje* het trefpunt van de anti-rookmagiër Robert Jasper Grootveld en zijn aanhang. Koosje Koster provokeerde de Amsterdamse politie door het uitdelen van krenten. De on-

¹ Het *Lieverdje*, dat een Amsterdams straatschoffe voorstelt, werd gemaakt door de beeldhouwer Carel Kneulman. Het werd gesponsord door de Koninklijke Verenigde Tabaksindustrieën Mignot & De Block N.V uit Eindhoven.

Provo's tijdens een happening bij het Amsterdamse Lieverdje op het Spui, 20 maart 1966. Het Lieverdje heeft een oranje sjaal om en staat in de brand, vlugschriften liggen op de grond.

beheerste reacties van de ‘kippen’ leidden weer tot provocaties, en zo ontstond rond het Lieverdje de beweging Provo. Grootveld verklaarde later dat hij van de confrontaties met de politie soms een “manische euforie” over zich heen kreeg. De timmermanszoon Robert Jasper was op tweeëntwintigjarige leeftijd een goed verdienende maar ontevreden ijscoven-ter. Ontevreden, omdat hij op zoek was naar het doel van zijn leven. Hij was geen homoseksueel, maar onderhield toch relaties met Wim Sonneveld² en Gerard Reve³. Daardoor belandde hij in de kringen van de Amsterdamse kunstenaars en intellectuelen. Hij besloot alle schepen achter zich te verbranden en in 1954 per bakfiets naar Parijs te gaan.

Op het onmetelijk uitgestrekte Franse platteland stopte hij bij een kerkhof. Hier lagen gesneuvelde soldaten uit de Eerste Wereldoorlog begraven. Hij kreeg honger maar had niets anders te eten dan een paar gebakken uien. Resultaat: maagpijn, overgeven en diarree.

Op dit kerkhof zag hij het licht: hij wilde beroemd worden! Thuis gekomen maakte hij in opdracht van Jan Vrijman⁴ nog een reportage over Lou de Palingboer⁵, maar uiteindelijk koos hij in 1961 om anti-rookmagiër te worden. Hij was ondertussen ook nog ramenwasser bij het modehuis Hirsch geweest. Op sigarettenreclames schreef hij een grote letter K (voor kanker).

² Wim Sonneveld (1917 - 1974) was een Nederlands cabaretier en zanger. Hij wordt als één van de “Grote Drie van het Nederlandse cabaret” van na de Tweede Wereldoorlog beschouwd, samen met Toon Hermans en Wim Kan.

³ Gerard Reve (1923 - 2006) was een Nederlandse schrijver en dichter.

⁴ Jan Vrijman (1925 - 1997) (pseudoniem van Jan Hulsebos) was een Nederlands journalist, cineast en columnist. Hij schreef jarenlang onder het pseudoniem Journaille een column in Het Parool, en wordt beschouwd als de bedenker van het begrip nozem.

⁵ Lou de Palingboer (uitspraak: *Lauw*, bijnaam van *Louwrens Voort-huijzen*) (1898 - 1968) was een Nederlands charismatisch leider van een nieuwe religieuze beweging. Ondanks het geringe aantal volgelingen, besteedden de Nederlandse media relatief veel aandacht aan deze “sekteleider”, zoals zij hem over het algemeen betitelden.

Dit leidde er toe dat hij in december 1961 werd gearresteerd en voor enige tijd in het cachot verdween.

Robert Jasper had de beschikking gekregen over de garage van Nicolaas Kroese⁶ aan de Korte Leidsedwardsstraat in Amsterdam, die hij tot anti-rooktempel verhief. Hij hield er zijn manifestaties, de zogenaamde 'happenings'. Harry Mulisch⁷ en Ramses Shaffy⁸ waren hierbij vaak aanwezig. Na een paar 'happenings' ging het mis, de anti-rooktempel vatte vlam tijdens een te intense sessie. Grootveld werd schuldig bevonden, maar werd slechts veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf. Samen met Bart Huges⁹ ontwierp hij het symbool voor Amster-

6 Nicolaas Kroese (1905-1971) werd in Amsterdam geboren; na 1945 oprichter van een aantal eethuisjes die populair werden bij vooral Amerikaanse toeristen zoals bijvoorbeeld zijn restaurant d'Vijff Vlieggen. Kroese werd bekend om zijn krankzinnige 'wetenschappelijke' theorieën en inzichten die hij door middel van talloze telegrammen aan bekende personen verspreidde.

7 Harry Kurt Victor Mulisch (1927 - 2010) was een Nederlands schrijver.

8 Ramses Shaffy (1933 - 2009) was een Nederlands chansonnier en acteur. Na een carrière als acteur bij de Nederlandse Comedie maakte Shaffy sinds de jaren zestig furore als zanger. Liedjes als *Sammy*, *Wij zullen doorgaan*, *Pastorale*, *Laat me en Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder* uit de jaren zestig en zeventig werden klassiekers. (Zie ook: *Ramses Shaffy en Ameide* in het Verenigingsblad van maart 2010).

9 Hugo Bart Huges (1934 - 2004) baarde in 1965 opzien - hij was toen een medicijnenstudent - doordat hij aankondigde een gat in zijn hoofd te willen boren om zo tot een verruimd bewustzijn te komen (trepanatie). Hij kwam op dit idee door te kijken naar enkele Afrikaanse stammen die dit ritueel ook uitvoerden. Deze operatie zou door enkele van zijn vrienden worden uitgevoerd (waaronder Simon Vinkenoog), maar deze trokken zich terug. Op 6 januari 1965 voerde Huges zijn experiment uit. Enige dagen later bleek dat Huges de 'operatie' bij zichzelf had uitgevoerd met behulp van een boormachine van Black & Decker. Hij overleefde dit, maar werd toch twee dagen ter observatie opgenomen in het Wilhelmina Gasthuis omdat men twijfelde aan zijn mentale gezondheid.

dam als het magisch centrum in de delta; zijnde: een appel in een driehoek.

In het midden van 1964 verscheen Grootveld zaterdagavond om 12 uur in een zwarte pietenkostuum bij het standbeeld van het *Lieverdje* op het Spui. Volgens de anti-rookmagiër vormde dit beeldje 'het magisch centrum van de Amsterdamse asfaltjungle'. Het symboliseerde voor hem 'de verslaafde consument van morgen' en de 'plastic mens'.

Hij danste dan om het beeldje in een wolk van zijn eigen sigarettenrook en riep bezweringen als: 'Uche, Uche, Uche' en 'Klaas komt'. Robert Jasper was al vanaf zijn derde in de ban van Sinterklaas en verkondigde al jaren: 'Kaas komt'. Tot zijn eigen verbazing kreeg hij gelijk! Klaas kwam, al heette hij dan Claus von Amsberg.

De 'happening' kan worden uitgelegd als een commentaar op de heersende mores; zeggen dat je ergens tegen bent maar het ondertussen wel doen.

Het idee voor de witte fiets dateert uit 1965. Het witte fietsenplan - gratis fietsen in collectief eigendom - was een van de vele witte plannen die Provo dat jaar presenteerde. Het was bedoeld om de luchtverontreiniging in de binnenstad terug te dringen. Op 28 juli werd een pamflet ("PROVOKATIE nr. 5") uitgedeeld tijdens de wekelijkse happening van Robert Jasper Grootveld bij Het Lieverdje. De eerste witte fiets - een exemplaar dat ter plekke werd witgeschilderd - werd meteen door de politie in beslag genomen. Met de

schilder Theo Kley¹⁰ richtte hij het Exotisch Kitsch Conservatorium op, dat weer overging in de Insekten-sekte/het deskundologisch laboratorium, waarbij ook Aat Veldhoen¹¹, Simon Vinkenoog¹², Max Rene-

10 Theodorus Johannes (Theo) Kley (Rotterdam, 30 december 1936) is een Nederlands beeldend kunstenaar. Hij is een van de oprichters van het Deskundologies laboratorium. Kley groeide na het bombardementen op Rotterdam op in Breda. Hij volgde aldaar een opleiding tot instrumentmaker en vervolgens tot goudsmid, en deed van 1951 tot 1955 de vierjarige opleiding tot industrieel ontwerper, illustrator en reclameontwerper aan de Akademie voor Kunst en Vormgeving St. Joost. Van 1957 tot 1960 studeerde hij aan de Jan van Eyck Academie te Maastricht. Van 1960 tot 1964 maakte Kley reizen door Zuid-Europa, zuidoost Turkije, Rhodesië en Kenia. Hij raakte door de rotsschilderingen van de Bosjesmannen geïnspireerd en had een tentoonstelling in Rhodesië. Na deze periode trad hij in 1964 in het huwelijk met de beeldhouwster Josephine van den Bergh. Hij vestigde zich aan de Oudezijds Achterburgwal te Amsterdam. Deze stad, en met name het dorpje Ruigoord bij de stad, vormde voortaan zijn uitvalsbasis. Op het dak van zijn woning legde Kley een enorme daktuin aan die hij in 1996 zou ontmantelen. In 1968 richtte Kley het Eksoties Kietsj Konservatorium op, en in 1969 was hij een van de oprichters van de Insektensekte. In datzelfde jaar schreef hij samen met Roelof Kiers (VPRO) de televisie-opera *Moeder wat is er mis met deze planeet*. In 1971 richtte hij samen met Max Reneman en Robert Jasper Grootveld het Deskundologies laboratorium op. In 1972 was hij met Guus Boissevain, Aad van der Mijn, Rudolf Stokvis en de dichter Leo van der Zalm oprichter van het Amsterdams Ballon Gezelschap. Deze 'harde kern van de zachte luchtvaart' maakte vanaf 1973 met een oude autobus, 'luchtbus' genaamd, reizen van Ruigoord naar Tibet, India en Mongolië. Kley is nog altijd als beeldend kunstenaar actief.

11 Aat Veldhoen (1934) is een Nederlandse kunstschilder.

12 Simon Vinkenoog (1928 –2009) was een Nederlands schrijver, dichter en voordrachtskunstenaar.

Nicolaas Kroese bij het Lieverdje op het Spui.

man¹³ en Ernst Vijlbrief¹⁴ waren betrokken. Later ontwikkelde Grootveld zich tot vlotenbouwer. Zijn "drijvende tuinen" vervaardigde hij van blokken piepschuim die met synthetisch doek werden omwikkeld, waarna er om het geheel een net werd geknoopt. Op de vloten werd aarde gestort zodat er planten konden groeien. De eerste drijvende tuinen werden in 2000 overgedragen aan stadsdeel Zeeburg. Grootveld's voorbeeld werd nagevolgd door beeldend kunstenaar Arie Taal¹⁵.

Robert Jasper Grootveld overleed begin 2009 op 76-jarige leeftijd.

13 Max Feiko Reneman (1923 - 1978) was een Nederlandse tandarts en kunstenaar.

14 Ernst Vijlbrief (1934 -2010) was een Nederlandse kunstschilder.

15 Arie Taal (1946) is een Nederlands beeldend kunstenaar.

Amsterdam neemt afscheid van Robert Jasper Grootveld.

AMSTERDAM Robert Jasper Grootveld werd zaterdag in stijl begraven in Amsterdam. De kunstenaar, zelfverklaard magiër en provo-voorloper overleed vorige week donderdag op 76-jarige leeftijd.

Rond elf uur begon een bijeenkomst bij Het Lieverdje op het Spui. Grootveld hield daar in de jaren zestig zijn beroemde happenings. Daarna was er een herdenking in de Doopsgezinde Singelkerk. Daar spraken onder anderen oudprovo Luud Schimmelpenninck en dichter Simon Vinkenoog.

Vervolgens vaarde de kist van Grootveld op een vlot door de grachten en over de Amstel naar begraafplaats Zorgvlied.

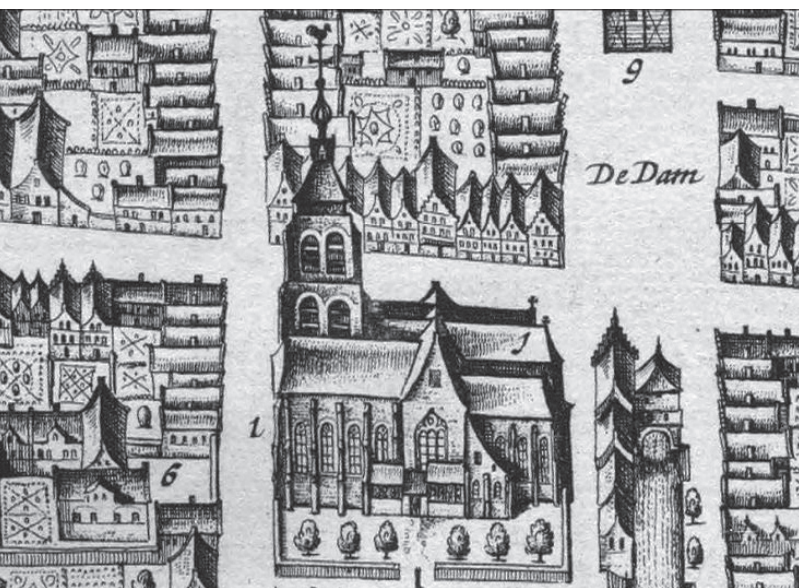
Grootveld werd ook bekend vanwege zijn drijvende tuinen op vloten. In 2007 kregen die tuinen een definitieve plek bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam.

Het geslacht Pelt

Hans van den Heuvel

In de editie 2011-2 van het Nieuwsblad kan worden nagelezen wat leden van het geslacht Pelt er toe bracht om op 7 mei 2011 in Ameide en Tienhoven een reünie te organiseren. In het desbetreffende bericht wordt gewag gemaakt van een publicatie over de geschiedenis van dit geslacht van de hand van de heer F.H.J. (Fred) van Aesch uit Ouderkerk aan den IJssel, die werd opgenomen in "Ons Nageslacht", het maandblad van de "Hollandse Vereniging voor Genealogie" (jaargang 65; juli-augustus 2010). De tekst van de publicatie is te lang om integraal te worden overgenomen. Daarom snijd ik dit artikel toe op de tekstgedeelten, die het meest interessant zijn voor leden van onze vereniging.

Van Aesch heeft niet met zekerheid kunnen vaststellen waar de naam "Pelt" (of "Van Pelt") vandaan komt. Volgens hem bestaat de mogelijkheid dat het een verwijzing is naar de plaats Pelt in de provincie Luik in België, in welk geval er sprake zou zijn van een zogeheten "toponiem". Hij voert in dit verband een zekere Willem Jansz. ten tonele, die afkomstig was uit de gemeente Nederpelt (aan de Dommel) in Belgisch Limburg en omstreeks 1660 in het huwelijk trad met Baertgen, de weduwe van Simon Verhagen, de "binnenvader" (= directeur in een wezen- of armengesticht) van het Schoonhovense weeshuis.

De Grote kerk van Schoonhoven met daartegenover bij (6) het oude weeshuis op de kaart van Blaeu van Schoonhoven in 1649.

Toen de inmiddels eveneens "binnenvader" geworden Willem Jansz. in 1603 hertrouwde met Annetje Cornelisdr., noemde hij zich Pelt. Een andere mogelijkheid is dat de familienaam is afgeleid van het beroep "pelter" (= bontwerker).

Hoe het ook zij, de leden van het geslacht waren in eerste aanleg veelal werkzaam als (kleine) zelfstandige ondernemers. Het ging onder anderen om lakenkopers, een olieslager (= eigenaar van een bedrijf, waar uit zaden olie wordt geperst), een bakker en een marktschipper. Het ging hen niet altijd voor de wind. Zo maakt Van Aesch in zijn publicatie enkele malen melding van faillissementen.

De oudste generaties

De oudst bekende telg van het geslacht die in Ameide woonde, was Cornelis Jansz. Pelt. In oude documenten wordt namelijk vermeld dat hij daar in respectievelijk 1609, 1625 en 1630 lidmaat van de Hervormde Kerk, schepen en *heilige-geestmeester*¹ was. Het jaar en de plaats van zijn geboorte zijn onbekend en van zijn ouders is alleen bekend dat zij Jan en Heijltje heetten. Hij moet zijn overleden tussen 20 juni 1630 en 22 maart 1631, en dus niet omstreeks 1647, zoals eerder wel verondersteld werd.

Van zijn Jan Jansz. Pelt geheten jongere broer zijn het geboortjaar en de geboorteplaats evenmin bekend. Hij was in 1588 heemraad² van Ameide en Tienhoven en overleed in de eerstgenoemde plaats op 29 oktober 1613. In de editie 2011-2 van dit blad is de terugplaatsing van zijn grafzerk in de Hervormde Kerk van Tienhoven beschreven.

1 Heilige-geestmeester = lid van het armbestuur van de Hervormde Kerk.

2 Een Heemraad, of Hoogheemraad is een lokale functionaris van een Nederlandse waterschap.

Cornelis Jansz. Pelt trad tweemaal in het huwelijk. Zijn eerste vrouw, met wie hij voor eind december 1599 trouwde, was Ariaentgen Adriaensdr., dochter van Adriaen Willemsz. Decker en Margrieta Petersdr.. Ze overleed voor de maand september van het jaar 1623. De weduwnaar ging op 26 september van dat jaar in “Lopikercapel” in ondertrouw met Elisabeth Gerritsdr., de weduwe van Adriaen Balthasarsz. Otterspoor, die in 1653 stierf.

Uit het eerste huwelijk werden in Ameide zes kinderen geboren, Willem, Leendert, Heijlke Cornelisdr., Dirck, Grietken en Adriaen, van wie het geboortjaar niet in alle gevallen werd geregistreerd. Hetzelfde geldt voor Jan Cornelisz., het enige kind dat uit het tweede huwelijk werd geboren. Willem Cornelisz. Pelt, de oudste zoon van Cornelis Jansz. Pelt en Ariaentgen Adriaensdr., was olieslager, “binnenlands heemraad” en armmeester, schepen en lidmaat van de Hervormde Kerk van Ameide. In 1667 werd hij failliet verklaard.

Zijn echtgenote was de uit Hoornaar afkomstige Geertgen Aertsdr. Baert, dochter van Aert Petersz. Baert en Aeltge Adriaensdr. Het echtpaar had twee kinderen:

1. Aeltie Willemsdr., die op 10 april 1662 in Ameide in ondertrouw ging met de daar geboren Cornelis Jansz. Prins, en
2. Cornelia Willemsdr., van wie uitsluitend bekend is dat ze op 25 maart 1666 in Ameide als doopge-
tuige optrad.

Leendert Cornelisz., de tweede zoon, werd omstreeks 1602 geboren. Hij woonde van 1628 tot 1633 in Gorinchem, maar keerde in het laatste jaar terug naar zijn geboorteplaats, waar hij lakenkoper en eigenaar van een oliemolen was. Hij was tevens kerkmeester van de Hervormde Kerk van Ameide, waar hij na eind juli 1667 overleed. Zijn vrouw, met wie hij op 9 oktober 1627 te Hoornaar in ondertrouw ging, was de daar op 4 november 1607 gedoopte Neeltgen Aertdr. Baert, een zuster van de vrouw van zijn oudste broer. Het echtpaar kreeg zeven kinderen:

1. Aert Leendertsz., zie verder bij de volgende generatie.
2. Grietje Leendertsdr., geboren te Ameide en op 20 april 1671 te Hillegersberg getrouwd met de daar geboren Lauris Maartensz..

3. Cornelis Leendertsz., van wie alleen maar bekend is dat hij in 1673 “scheep ging naar Oost-Indië”.
4. Aerjaentje Leendertsdr., die getrouwd was met Jacob Dircksz. Vuijk, schepen van Ameide en overleden voor begin november 1679. Ze testeerde op 3 december 1682, “als weduwe ziek te bed”, waarbij haar vier kinderen tot erfgenamen werden benoemd. Haar zwager Maes Maeszn van Necq werd hun voogd.
5. Aentje (of Adriaenken) Leendertsdr., gedoopt op 23 augustus 1629 te Gorinchem en op 18 april 1670 te Schoonhoven in ondertrouw gegaan met de uit Sliedrecht afkomstige Cornelis Adriaensz. Van der Graef.
6. Eelken Leendertsdr., gedoopt te Gorinchem op 16 maart 1631, en
7. Aaltje Leendertsdr., gedoopt op 6 april 1632 te Gorinchem en op 1 mei 1661 te Schoonhoven in ondertrouw gegaan met de daar op 4 november 1635 gedoopte Heijndrik Cornelis de Leeuw, zoon van Cornelis Cornelisz. de Leeuw en Grietje Gerritsdr..

Van Heijlke Cornelisdr., de oudste dochter van Cornelis Jansz. Pelt en Ariaentgen Adriaensdr., is niet meer bekend dan dat ze getrouwd was met Eelis Cornelisz..

Dirck Cornelisz., de derde zoon, was in zijn geboorteplaats bakker en erfde daar in 1647 de “oostzijde van de eerste brandsloot”. Hij overleed voor 1676. Zijn vrouw, met wie hij op 10 mei 1635 te Meerkerk in ondertrouw was gegaan, was de in Meerkerk geboren Folckje Cornelisdr. Verkaijck, dochter van Cornelis Jansz. Verkaijck en Maritge Jansdr. de Cort. Van haar is bekend dat ze haar man overleefde en eigenaresse was van “drie morgen³ drie hont in het tweede weer in de polder Sevenhoven onder Ameide”.

Uit het huwelijk van Dirck Cornelisz. Pelt en Folckje Cornelisdr. Verkaijck werden twee kinderen geboren:

1. Marittie Dircksdr., die in Schoonhoven woonde, toen ze in augustus 1702 Johannes Ottolander “machtigde om bij het Leenhof van Vianen een leen van twee morgen gelegen op Sevenhoven onder Ameide te verheffen”, en
2. Grietje Dircksdr., die op 30 april 1676 in Ameide in het huwelijk trad met de op 14 januari 1649 in Meerkerk geboren Frans Jansz. Hacker, zoon van Jan Fransz. Hacker en Emmichgen Goossens.

Grietken, de jongste dochter, ging op 18 juni 1634 in Gorinchem in ondertrouw met de in Amersfoort geboren molenaar Jan Hendricsz.. Na zijn overlijden hertrouwde ze met Jan Gijsen.

³ morgen = oude landmaat, waarvan de oppervlakte van streek tot streek verschilde (oorspronkelijk : zoveel land als men op één ochtend kon ploegen); hont of hond = landmaat ter grootte van honderd vierkante roeden; weer = strook land tussen twee sloten.

De Moolenaar .

Den Heemel geeft, Wie vangd die heeft.

*Staat imands Moolen wel gedraaid
Zijn wicken worden wel bewaaid ,
En't werck van nooddrift word bedreaven
Wie dedt'er aan Genaade mis ,
Die toegekeerd van herten is ,
Naa't Eetw'ig onophoud'lick Geeven .*

Van Adriaen Cornelisz. Pelt, de vierde en jongste zoon, wordt in de annalen vermeld dat hij in Ameide woonde en schipper en marktschipper⁴ was. Hij was er tevens lidmaat van de Hervormde Kerk en overleed na medio februari 1689. Zijn vrouw, met wie hij voor 1651 in het huwelijk trad, was Swaentje (of Swaentghen) Jan Berentsdr., dochter van Jan Berentsz. alias Jan Berentsz. van Tienhoven en Aertken Ariensdr. (zie ook het vervolgartikel over het geslacht Van Tienhoven in de editie 2010-4 van dit blad). Ze stierf evenals haar man na medio februari 1689. Het echtpaar had drie kinderen:

1. de in Ameide geboren en na begin september 1690 overleden Adriaentghen Adriaensdr.. Ze ging op 5 juni 1664 in Jaarsveld in ondertrouw met de op 29 september 1643 in Vreeswijk gedoopte Lubbert Gerritsz. Uijtman, zoon van schipper/herbergier Gerrit Lubbertsz. Uijtman en Neeltgen Jansdr. van Oostrum. Het echtpaar Uijtman-Pelt, waarvan de man eerder overleed dan de vrouw, woonde in het pand "de (Vergulde) Paauw" in Schoonhoven.
2. Maria Adriaensdr., die geen andere sporen in de geschiedenis heeft nagelaten dan een vermelding

van haar naam in een uit 12 februari 1689 daterend document, en

3. Grietje Adriaensdr., die op 17 november 1767 in Ameide in het huwelijk trad met de daar geboren Gerrit Adriaensz. Verhoef. Ze overleed voor medio februari 1689.

Van Jan Cornelisz. Pelt, het enige kind uit het huwelijk van Cornelis Jansz. Pelt met zijn tweede vrouw Elisabeth Gerritsdr., de weduwe van Adriaen Baltahasarsz. Otterspoor, is alleen maar bekend dat hij waarschijnlijk voor eind mei 1655 is gestorven

In verschillende geschriften van historische aard zijn nogal wat aantekeningen terug te vinden, die betrekking hebben op de handel en wandel van Cornelis Jansz. Pelt en diens naaste verwanten. Ik zet er in chronologische volgorde een aantal op een rij.

22 maart 1631:

"Willem Cornelisz. Pelt, Leendert Cornelisz. Pelt, Heijlken Cornelisz. Pelt, Dirck Cornelisz. Pelt, Grietken Cornelisz. Pelt, Adriaen Cornelisz. Pelt en Jan Cornelisz. Pelt, allen kinderen en erfgenamen van Cornelis Jansz. Pelt, in zijn leven schepen en Heilige Geestmeester binnen Ameide, geprocreeerd⁵ bij Adriaenken Adriaensdr., zijn eerste huysvrouw, en bij Elisabeth Gerritsdr., zijn tweede en laatste huysvrouw, geassisteerd met Cornelis Jansz. Pelt, lakenkooper binnen Schoonhoven, neef, en voorzegde Elisabeth Gerritsdr. als moeder en momberse⁶ van Jan Cornelisz. haar zoon, jonker Hendrick de Brederode van Bolswert⁷, drossaard⁸, en Anthonis Cornelisz., burgemeester, als oppervoogden van alle onmondige weeskinderen, van de kinderen hebben geloot⁹, gesorteerd en gegrondkaveld de navolgende landen, hen angekommen door het overlijden van de voornoemde Cornelis Jansz. Pelt, hun vader zaliger. De totale waarde van landen wordt geschat op 3.700 carolus¹⁰ guldens, zodat elke hand, dat zijn er zeven, 528 gulden 11 stuivers toekomt".

7 januari 1635:

"Proces tussen Sebastiaen Aert Prinsen, schout te Ameide, en Elisabeth Gerrits, weduwe van Cornelis Jansz. Pelt, ter ene zijde, en Willem en Leendert Pelt, ter andere zijde, over de verkoopcedule¹¹ van een verkocht huis".

Nadere informatie: kennelijk betreft het hier een conflict, dat was ontstaan tussen Elisabeth Gerritsdr., de tweede vrouw van Cornelis Jansz. Pelt, en Willem en

⁵ Geprocreeerd = verwekt.

⁶ Momberse = voogdes.

⁷ Hendrik van Brederode van Bolswaert (1592-1676) geniet ten onzent bekendheid in verband met de eerstesteenlegging van het oude stadhuis op de Dam in Ameide in 1644.

⁸ Drossaard = overheidsfunctionaris, belast met de handhaving van recht en orde.

⁹ Bij het "loten, sorteren en grondkavelen van landen" ging het bij benadering om werkzaamheden, die heden ten dage door het Kadaster worden verricht.

¹⁰ Carolusgulden = oude munteenheid, genoemd naar Karel V, die deze munt invoerde. De waarde bedroeg ongeveer f. 2,50.

¹¹ cedule of cedel = schriftelijk bewijsstuk.

⁴ Marktschipper = beurtschipper, die op marktdagen vaart.

Leendert, de oudste en op één na oudste zoon uit diens eerste huwelijk.

3 september 1635:

“Willem Cornelisz. Pelt transporteert aan Jan Gijsbertsz. Verkerck 1 morgen land of ¼ part van 4 morgen land genaamd “Pelten landt”, gemeen met de koper en Jan Cornelisz. Pelt, zijn halve broeder, hem aangekomen bij dode van Cornelis Jansz. Pelt, zijn vader, en bij grondloting met zijn broeders en zusters op 2 juni 1631 hem ten deel gevallen”.

14 januari 1645:

“Adriaen Cornelisz. Pelt, schipper alhier (= te Ameide), transporteert aan Jan Pietersz. Buijens een erfje, gelegen achter de huijsinge van de voornoemde Jan Pietersz., strekkende achter van de voorste huijsinge af tot de gevulden floor toe, zoals het eertijds van Luijcas de Smit gekomen en bij Andries de Bruijn gekocht is geweest”.

24 juni 1645:

“Willem Cornelisz. Pelt, burger en olieslager te Ameide, is schuldig aan Johan van der Vecht, burger tot Vianen, als rentmeester van Cornelis Sasborch 600 carolus guldens, verzekerd op een huis, schuur en erf, aan de Voorstraat te Ameide, en 8 hont land op de polder Aecxtervelt onder Ameide”.

“Aert Adriaensz, raeijmr. alhier, transporteert aan Leendert Cornelisz. Pelt een boomgaard binnen Ameide”.

“Leendert Cornelisz. Pelt transporteert aan Adriaen Jansz. Copier een derde part in bovenstaande boomgaard. Volgt de schuldbrief van 600 gulden, met interest van 30 gulden per jaar”.

19 mei 1646:

“Henricus Hendricx, secretaris alhier, en Aefgen Hendricks Stael, echtelieden, transportereren Willem Cornelisz. Pelt, burger en olieslager alhier, 2 morgen land op de polder Haextervelt. Willem neemt de erop berustende rente van 1/6 van 600 carolus guldens over”.

17 juni 1646:

“Elisabeth Gerritsdr., laatst weduwe van Cornelis Jansz. Pelt zaliger, geassisteerd met Baltus Adriaensz., haren zoon en gekoren¹² voogd in deze, transporteert aan Leentgen Pieter Lambertsz. Roeckdr., wonend te Ameide, gemeen en onverdeeld in een weer van 4 morgen met de voornoemde Leentgen Pieters, gelegen op “Aexstervelt” onder Ameide”. “Willem Cornelisz. Pelt transporteert aan Jacob Thijmansz. van den Berch en Adriaen Jacobsz. Verkaeick tezamen en elk voor de helft 2 ½ morgen land op de polder Liesvelt onder Ameide”.

4 juli 1646, 9 juni 1647, 17 september 1649:

“Leendert Cornelisz. Pelt is schuldig aan Jacob Huijgensz., wonende te Langerak, 800 carolus guldens, aan Fredrick Pijll 1.000 carolus guldens en aan Cor-

nelis Bastiaensz. Neck, burgemeester van Ameide, 1.000 carolus guldens”.

3 oktober 1647:

“Adriaen Cornelisz. Pelt, burger en schipper alhier, transporteert aan Sebastiaen Aert Prinsen, schout, een huis, schuur en erve, en nog “3 coetsen of beddesteden” aan de westzijde van de Haven te Ameide, belast met een rente van 14 stuivers aan de kerk van Ameide”.

23 mei 1648:

Adriaen Cornelisz. Pelt, schipper, is schuldig aan Pieter Joostensz. van Ardenne, sloopstimmerman te Dordrecht, 1.300 guldens over schip “Zuijeling” met zeilen, ankers en touwen. Losrente jaarlijks 5 carolus guldens 10 stuivers van ‘t hondert. Hij stelt tot onderpand een smal carbeel schip met zeilen, ankers, touwen, enz.”.

“Cornelis Adriaensz. Cremer transporteert aan Adriaen Cornelisz. Pelt een huijsinge en erve te Ameide aan de oostzijde van de Haven”.

27 mei 1648:

“Dirck Anthonisz. transporteert aan Willem Cornelisz. Pelt 4 ½ hont in de polder van Sevenhoven”.

“Willem Cornelisz. Pelt transporteert aan Jan Cornelisz. Verkaeick de jongste 2 akkers hoogland groot 4 ½ hond in de polder Sevenhoven en Jan transporteert Willem 1 morgen 4 ½ hond land aan de Broeckstege te Ameide, belast met een rente van 200 carolus guldens aan de pastorie van Ameide”.

24 maart 1651:

“Willem en Leendert Pelt, appellanten van de gerechte van Ameide, ter ene zijde, en Elisabeth Gerrits, weduwe van zaliger Cornelis Jansz. Pelt, ter andere zijde. Betreft 215 carolus guldens, rest van liquidatie van 3 september 1635 huis en erve gelegen binnen Ameide”.

29 mei 1652:

“Leendert Cornelisz. Pelt, wonende Ameide, als man en voogd van Neeltgen Aertsdr. Baert, en dientengevolge ex testamento erfgenaam van 1/3 part van Aeltgen Adriaensdr., in haer leven weduwe van Aert Pietersz. Baert, gewoond hebbende in het laatst van haer leven in Ameide, volgens loting d.d. 27 mei 1652 eigenaar van nagenoemd land, draagt over aan Johan Brouwer, raad en vroedschap deser stede, 14 hont weiland op de Leegen Beempt. Deze overdracht is geaprobeerd¹³ door Willem Cornelisz. Pelt getrouwd hebbende Geertgen Adriaensdr. Baert, ook voor 1/3 part erfgenaam van Aeltgen Adriaensdr., Henricxken Verheuveld, wonende Hoornaar, weduwe van Adriaen Aertsz. Baert, Jan Dircxsz. op Lakerveld als man en voogd van Adriaen Aertsz. Baert, enig kind en erfgenaam van voorstaande Adriaen Baert, die in zijn leven voor het resterende 1/3 part erfgenaam was van Aeltgen Adriaens voornoemd”.

24 mei 1655:

“Willem, Leendert, Dirck en Adriaen Cornelisz. Pelt

12 Gekoren of gecoren= verkozen boven anderen.

13 Geaprobeerd = goedgekeurd.

en Jan Gijsen, als getrouwd hebbende Grietjen Cornelisdr. Pelt, kinderen en erfgenamen van Cornelis Jansz. Pelt, hun vader, mitsgaders Baltus Adriaensz. Otterspoor, die naast Neeltjen Adriaens een zoon is van Lijsbeth Gerrits, laatst weduwe van voorzegde Cornelis Jansz. Pelt, haar moeder en schoonmoeder, transporteren aan Neeltjen Adriaens Otterspoor, weduwe van Dirck Petersz. van Eijntoven zaliger, en haar kinderen, 2 morgen, onverdeeld liggende met 2 morgen leenland, leenroerig aan Vianen, gelegen aan de Broekse Steeg, volgen de koopconditie van 27 december 1652, voor een koopsom van 2.438 carolus guldens”.

2 juli 1660:

“Leendert Cornelisz. Pelt, tegenwoordig kerkmeester Ameide, transporteert aan Cornelis Adriaensz. Cramer, wonende Ameide, een boomgaard en erve gelegen aan de Achterwech”.

16 juli 1660:

“Willem Cornelisz. Pelt, “binnenlands heemraet”, is schuldig aan Leendert, Maria, Neeltjen en Annegen Cornelis Pelt, kinderen en erfgenamen van zaliger Cornelis Jansz. Pelt, wonende Schoonhoven, 1.000 carolus guldens, ter cassatie van een obligatie van gelijke som, welke Willem Pauw, wonende Amsterdam, tot zijn last heeft, tegen een rente van 6 %. Hij stelt tot onderpand 3 morgen 3 hont lant, gelegen aan de Broeksesteeg”.

25 mei 1661:

“Leendert Cornelisz. Pelt, burger Ameide, is schuldig aan eerbare Joffr. Hester van Vianen, wonende Vianen, een boomgaard en erve gelegen aan de Achterwech”.

9 mei 1662, 9 juni 1664:

“Leendert Cornelisz. Pelt, burger deser stede, is schuldig aan Schrevel Bijlandt, secretaris van Lopik, 200 carolus guldens en aan Adriaen Leendertssen van Tweegen, schoolmeester te Leckerkerck, 500 carolus guldens.

30 mei 1665:

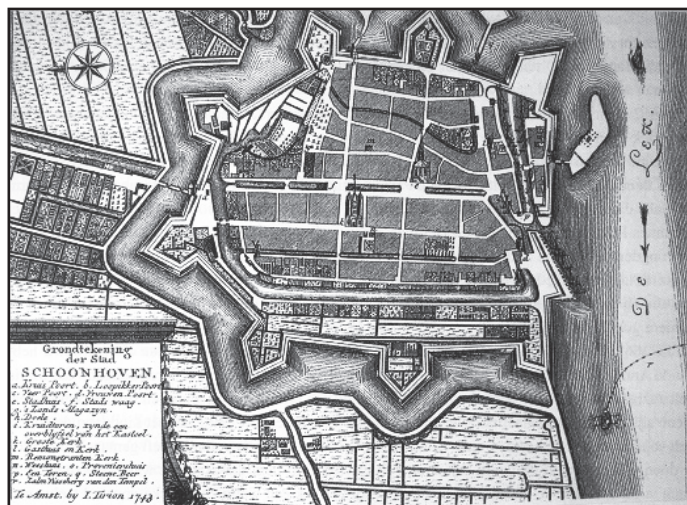
“Leendert Cornelisz. Pelt transporteert aan zijn zwager Jacob Dircksz. Vuijck een berg en het erf te Ameide waar deze op staat, belend aan de noordzijde door Vuijck met zijn huis en erve”.

Ik kom nu toe aan de beschrijving van de tak van het geslacht, die werd aangevoerd door Jan Jansz. Pelt, de broer van Cornelis Jansz. Pelt. In de inleiding van dit artikel werd al vermeld dat hij heemraad van Ameide en Tienhoven was en op 29 oktober 1613 in de eerstgenoemde plaats overleed. Ook de terugplaatsing van zijn grafzerk in de Hervormde Kerk van Tienhoven werd al eerder gememoreerd.

Jan Jansz. Pelt trad twee keer in het huwelijk. De identiteit van zijn eerste vrouw is niet bekend. Zijn tweede vrouw, met wie hij voor medio maart 1591 een echtpaar vormde, was de uit Oud Alblas afkomstige Marike Cornelisdr. Sterrenburgh, dochter van

Cornelis Pietersz. Sterrenburgh en weduwe van Dirck Gijsbertsz. van Eijndoven. Ze overleed voor medio januari 1638.

Uit het eerste huwelijk werd een zoon geboren, die Cornelis werd genoemd. Hij was van beroep lakenkoper en rendant¹⁴ respectievelijk adjunct van het Weeshuis te Schoonhoven en aldaar ouderling van de remonstrantse gemeente.

Cornelis Jansz. Pelt trouwde vier keer, en wel voor eind april 1613 en achtereenvolgens op 22 mei 1624, 24 augustus 1636 en 5 augustus 1640, in alle gevallen te Schoonhoven. Zijn eerste vrouw heette Neeltgen Doester. Ze overleed omstreeks 1627 in Schoonhoven en was waarschijnlijk een dochter van Doest Lambertsz.. De naam van zijn tweede vrouw, die uit Oudewater kwam, was Catharina (of Crijntje) Leendertsdr. Struijs. Ze was een dochter van Lenart Hagensz. Struijs en Marrichgen Henricksdr. en stierf voor eind april 1636. Van zijn derde vrouw is alleen bekend dat ze Merrichgen Hermansdr. heette en afkomstig was uit Schoonhoven. De vierde vrouw was de in Schoonhoven wonende weduwe Annichgen Jansdr. , die overleed tussen 24 november 1662 en 5 mei 1663.

Uit het eerste huwelijk werden vier kinderen geboren:

1. Jan, zie verder bij de volgende generatie.
2. Een op 10 augustus te Schoonhoven gedoopt kind, "t welk kint terstont naer den doop gestorven is".
3. Heijltgen (Helena) Cornelisdr. , gedoopt te Schoonhoven op 8 juni 1615 en overleden voor 3 juni 1661. Ze werd op 20 juli 1643 in haar geboorteplaats in de echt verbonden met de in Noorden geboren ds. Rutgerus Welsingh (Willingius), remonstrants predikant te Schoonhoven, waar hij op 13 december 1661 overleed.
4. Haesgen Cornelisdr., gedoopt te Schoonhoven op 12 augustus 1617 en aldaar op 6 januari 1647 getrouwd met de uit Willige Langerak afkomstige Lambert Leendertsz. Vuren, beëdigd lid van de Schoonhovense schutterij.

14

rendant = rentmeester.

De leefwijze van dominee Welsingh veroorzaakte in Schoonhoven meermalen problemen. Zo werd hij in 1657 beticht van “onachtzaamheid, onbekwaamheid en onmatigheid”. Twee jaar later werd er zelfs aangedrongen op zijn vertrek. Verder ontzegde de Grootte Vergadering van de Remonstrantse Broederschap hem het lidmaatschap van de Sociëteit. Bij zijn overlijden in 1661 liet de predikant vijf “onmondige weeskinderen” achter.

Uit het tweede huwelijk werden eveneens vier kinderen geboren:

1. Leendert, zie verder bij de volgende generatie.
2. Maria Cornelisdr., overleden na 14 januari 1660, toen ze een machtiging afdag om 10 ½ hont land met een hennepwerf te Bergambacht over te dragen aan haar halfbroer Jan Cornelisz. Pelt.
3. Neeltgen Cornelisdr., die op 25 mei 1660 een huis in de Langewijstraat in Schoonhoven verkocht, en
4. de in Schoonhoven geboren Anna Cornelisdr., die op 24 mei 1661 in haar geboorteplaats in het huwelijk trad met de uit Rotterdam afkomstige Jacobus van Beveren, heer van Zwijndrecht, schout van Dordrecht, zoon van Johan Jansz. van Beveren, blauwverver¹⁵ te Rotterdam, en Catharina Dirksdr. Duijst.

Voorafgaande aan de voltrekking van dit huwelijk werden opgemaakt “huwelijksvoorwaarden tussen Jacobus van Beveren, wonende Rotterdam, toekomstige bruidegom, geassisteerd met Johan van Beveren en Lijntgen Dirckx, zijn vader en moeder, mitsgaders Johan van Beveren de jonge, en Abraham van Beveren, zijn broeders ter eenre, en Anna Cornelisdr. Pelt, jonge dochter, wonende Schoonhoven, aanstaande bruid, vergeselschap met Jan Cornelisz. Pelt, Leendert Pelt en ds Rutgerus Welsingh, haar broeders en zwager, mitsgaders de heer Johan Pelt, doctor medicine, en Heijman Ariensz. Ottelander, schout tot Tienhoven, haar voogden ter andere zijde. Hij brengt in 1.200 carolus guldens boven “de uijtsettinge naer sijnen staet”. Zij brengt in 8.154 carolus guldens, als haar volgens de lootcedulle van vaders- en moederszijde zijn aanbesteden, Daarenboven nog haar inboedel, huisraad en “cleijnodien”. Zij krijgen in huur van zijn ouders een huis en erf, staande en gelegen aan de Markt in Rotterdam voor 350 gulden per jaar, boven de 24 jaarlijks voor de kamer daar de persen staan”.

Uit het huwelijk van Jan Jansz. Pelt en zijn tweede vrouw Marike Cornelisdr. Sterrenburgh werden in Meerkerksbroek twee kinderen geboren:

1. Heijltje Jansdr. Ze was de vrouw van de uit Meerkerksbroek afkomstige Adriaen Heijmansz. Ottelander en overleed na eind december 1663, en
2. Jan Jansz., van wie bekend is dat hij getrouwd was met Elisabeth Dirksdr.. Hij overleed op 5 juli

1655. Zijn vrouw overleefde hem: ze werd op 19 oktober 1662 begraven in de Grote Kerk te Gorinchem.

Het is niet geheel duidelijk hoe het gezin van Jan Jansz. Pelt en Elisabeth Dirksdr. was samengesteld. Zeker is dat het echtpaar een zoon had, de omstreeks 1624 in Gorinchem geboren Johannes (zie verder bij de volgende generatie). Maar er zijn aanwijzingen dat ook de volgende personen tot het gezin behoorden:

1. Anna, die op 12 januari 1650 in Gorinchem in het huwelijk trad met de daar geboren “joncker Jean Hotteman de Villiers, vaandrig onder de compagnie van de heer Moissoneuve”.
2. Heijltje, die op 2 januari – eveneens in Gorinchem – de vrouw werd van Pieter Wijaert, zoon van Anthonie Wijaert en Hendrica Claesdr. Kemp.
3. Leendert (zie verder bij de volgende generatie), en
4. Dorothea.

De vierde generatie

Aert Leendertsz., de oudste zoon van Leendert Cornelisz. Pelt en Neeltgen Aertdr. Baert, werd geboren in Ameide en overleed voor 13 juni 1700. Hij trad op 13 april 1679 te Schoonhoven in het huwelijk met Jannichje Bastiaensdr., de weduwe van Jan Gerritsz. van Buuren.

In april 1673, dus zes jaar vóór zijn huwelijk, was Aert Leendertsz Pelt op reis gegaan. Voorafgaand daaraan liet hij zijn testament opmaken. Daarin werd bepaald dat, mocht hij overlijden zonder kinderen na te laten, “tot enige en universele erfgenamen werden genomineerd zijn zusters Adriaentje Leenderts en Grietjen Leenderts, en bij hun vooroverlijden hun wettige desendenten¹⁶ in hun moeders plaats, met uitsluiting van de andere broeder en zusters.. Mocht Cornelis Leendertsz., zijn broeder, nu op reis naar Oost-Indië, terugkomen, dan moeten zijn geïnstiteerde erfgenamen hem uitreiken het gerechte derde part”.

Het is moeilijk te gissen, waartoe dit testament uiteindelijk heeft geleid, omdat niet bekend is of Cornelis Leendertsz. Pelt ooit is teruggekeerd van zijn reis naar Oost-Indië. Wel mag worden aangenomen dat drie van de vijf zusters van de beide broers er geen profijt van hebben gehad.

Jan Cornelisz. Pelt, het oudste kind van Cornelis Jansz. Pelt en Neeltgen Doester, werd op 18 april 1613 in Schoonhoven gedoopt en legde daar op 11 juli 1634 de schutterseed af. Hij overleed tussen 5 mei 1668 en 9 september 1670. Zijn echtgenote, met wie hij op 3 mei 1642 in ondertrouw ging, was de op 27 januari 1615 in Schoonhoven gedoopte en na 13 juli 1671 overleden Geertje Roelen de Hoop (alias Trouwert), dochter van Roelof Mathijsz. de Hoop, bakker te Schoonhoven, en Barbera Gerritsdr. Het echtpaar had vier kinderen:

¹⁵ Blauwverven = het blauw kleuren van weefsels.

¹⁶ Desendenten = nakomelingen.

1. Jannigje Jansdr., die op 6 juni 1682 in Schoonhoven in ondertrouw ging met de uit Jaarsveld afkomstige Andries Gerritsz. van Reijnesteijn, die eerder gehuwd was geweest met Willempje Jansdr. Ottelander, dochter van Jan Adriaensz. Ottelander en Leentgen Jansdr.. Jannigje Jansdr. Pelt overleed op 24 oktober 1695, waarna haar weduwnaar hertrouwde met Esther Jans.
2. Lijsbeth Jansdr., die op 18 oktober in Schoonhoven in de echt werd verbonden met de aldaar op 9 juni 1643 gedoopte Mattheus Ariensz. van der Capelle, zoon van Arien Danielsz. van der Capelle en Anneke Mattheusdr.. De vrouw overleed voor 24 november 1682- de datum, waarop de weduwnaar in Schoonhoven hertrouwde met Josian Jansdr. Black.
3. Marringje Jansdr., die ongehuwd bleef en na 24 september 1690 is overleden.
4. Cornelis, zie verder bij de vijfde generatie.

Leendert Cornelisz., het oudste kind en de enige zoon uit het huwelijk van Cornelis Jansz. Pelt en diens tweede vrouw Catharina Leendertsdr. Struijs, moet in Schoonhoven, waar hij lakenkoper en commissaris namens de schutterij was en tot de remonstrantse gemeente behoorde, tot een zekere welstand zijn geraakt. Zijn naam komt namelijk voor op de "Lijste van personen op tweeduizend gulden off daer boven gegoet", die anno 1669 werd opgemaakt ter gelegenheid van de belastingheffing als gevolg van de invoering van de "tweehonderdste penning". Hij was in zijn woonplaats ook korporaal van het Oranjevendel en een van de remonstrantse collecteurs ten behoeve van de *Piemonteesche dalluyden*¹⁷ (in 1687). In 1695 verzocht hij om ontslag als mededirecteur van "De Doelen" in verband met zijn gevorderde leeftijd.

Leendert Cornelisz. Pelt overleed na 7 maart 1698. De naam van zijn vrouw is niet bekend. Hetzelfde geldt voor de datum en de plaats van de huwelijksvoltrekking. Uit het huwelijk werden in Schoonhoven drie dochters geboren:

1. Catharina Leendertsdr., die op 27 juni 1692 in Schoonhoven in ondertrouw ging met Johannes Jonolin de Roschelin, "medicine doctor" te Langerak.
2. Maria Leendertsdr., die op 4 februari 1700 in Schoonhoven in ondertrouw ging met de uit Ameide geboortige Gerrit Verhoef, en
3. Adriana Leendertsdr., die ruim een week eerder dan haar jongste zuster – ook te Schoonhoven – in ondertrouw ging met de uit Kleef afkomstige "eerwaarde Hendrik Schrijver, bedienaar van het Goddelijk Woord".

Johan(nes) Pelt, ten aanzien van wie is geboekstaafd dat hij een zoon was van Jan Jansz. Pelt en Elisabeth Dirksdr., werd omstreeks 1624 in Gorinchem geboren. Hij studeerde medicijnen in Leiden en Utrecht, waarna hij zich in 1648 als "doctor medicinae" in zijn geboorteplaats vestigde en daar het pand "De Rode

¹⁷ Piemonteesche dalluyden zijn gevluchte protestanten uit de dalen van Piëmonte. (Italië).

Leeuw" betrok.

Johan Pelt was in zijn woonplaats lid van de gereformeerde gemeente en werd daar op 25 februari 1664 in de Grote Kerk begraven. Zijn vrouw, met wie hij op 4 augustus 1648 in Gorinchem in het huwelijk trad, was Antoinetta van Waelwijck, dochter van Cornelis Jansz. van Waelwijck, eigenaar van een brouwerij in Gorinchem, en Maria Jansdr. ter Lauw. Ze was de weduwe van Walraven van Wolpherdijck.

Het echtpaar had twee zonen:

1. Libertus (of Luijt), die eerst notarisklerk en later beroepsofficier was. Hij werd in december 1690 in Batavia, de hoofdstad van het voormalige Nederlands Indië, terechtgesteld, nadat de Raad van Justitie hem ter dood had veroordeeld. De straf was hem opgelegd, omdat hij boekhouder Pieter van Wijngaarden bij een ruzie zodanig had gegriefd dat deze "op stonds dood bleef".
2. Cornelis, zie verder bij de vijfde generatie.

Leendert, de vermoedelijke broer van Johan(nes) Pelt, was schepen van Gorinchem en lid van de gereformeerde gemeente aldaar. Hij trad drie keer in het huwelijk. De naam van zijn eerste vrouw is niet

bewaard gebleven. Hetzelfde geldt voor de datum en de plaats van het eerste huwelijk. De andere huwelijken werden in Gorinchem voltrokken, op 25 juli 1765 met Aaltie Stoffersdr. en op 3 september 1677 met Neeltje Anthonisdr.. Beide vrouwen waren geboortig uit Gorinchem. Uit zowel het tweede als het derde huwelijk werd in Gorinchem een dochter geboren : Jacomijntje Leendertsdr. op 26 april 1676 en haar halfzuster Johanna Leendertsdr. op 21 augustus 1678.

De vijfde generatie

Cornelis Jansz. Pelt, het jongste kind en de enige zoon van Jan Cornelisz. Pelt en Geertje Roelen de Hoop (alias Trouwert), kwam omstreeks 1650 ter wereld in Schoonhoven. Hij trad in Rotterdam driemaal in het huwelijk, en wel op 7 januari 1685 met Margrieta Philipsdr., op 8 augustus 1686 met Dieuwertje Dirksdr. van de Bilt en op 31 oktober 1702 met Aegje Jansdr. Spek. De vrouwen waren afkomstig uit respectievelijk Dordrecht, Nijmegen en Maassluis. Uit het tweede huwelijk werden – in alle gevallen te Rotterdam – acht kinderen geboren, die op de aangegeven data werden gedoopt:

1. Geertruit (30 december 1687).
2. Johannes (9 maart 1689), jong overleden.
3. Catrina (24 september 1690), jong overleden.
4. Johannes (25 januari 1693).
5. Catharina (21 november 1694).
6. Dirck (3 juni 1696). Hij trouwde op 6 april 1722 in zijn geboorteplaats met de daar op 4 december 1695 geboren en op 27 februari overleden Cornelia Ekelenburg, dochter van Samuel Ekelenburg en Weijntje Aertsdr. Smit.
7. Rodolfus (14 augustus 1698), en
8. Jacobus (31 oktober 1700).

Uit het derde huwelijk werd op 2 augustus 1703, eveneens in Rotterdam, een dochter geboren, die Cornelia werd genoemd.

Cornelis, de tweede zoon van de Gorinchemse “doctor medicinae” Johan Pelt en Antoinetta van Waelwijck, was kapitein bij de landstrijdkrachten. Hij trad op 6 april 1681 in Giessen in het huwelijk met Helena van der Ulft, een burgemeestersdochter. Het echtpaar kreeg zes kinderen, die allen in Gorinchem werden gedoopt:

1. Helena Cornelisdr. (19 juli 1683), jong overleden.
2. Helena Cornelisdr. (30 november 1684), jong overleden.
3. Jan Corneliszn. (30 januari 1686).
4. Helena Cornelisdr. (30 november 1687). Ze trouwde op 30 oktober 1721 in Klundert met de daar op 26 maart 1697 geboren Izak Meerhout, zoon van Gerardus Meerhout en Catharina Lans.
5. Anthonetta Cornelisdr. (19 juni 1689), en
6. Johan Corneliszn. (10 augustus 1691).

De Docter.
God is de Medecyn, Voor doodlik hels femy.

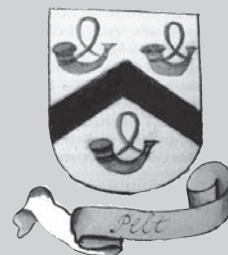
Is't Leeven machteloos en kranck
Men neemt een viesse of bitre Dranck,
Oft Lichaam weeder mocht geneesen:
Waarom dan voor een korten tydt,
Niet aangevaard wat bitterheid,
Om eeuwiglyck gezond te weesen.

Van de Gorinchemse arts Johan(nes) Pelt is bekend dat hij een (familie)wapen voerde, dat in het “Wapenboek van Gorinchem” van Jan van Kuyl als volgt wordt beschreven:

“in zilver een lage keper vergezeld van drie jachthorens, alle zwart”.

Een daaraan nauw verwant wapen werd gevoerd door Leendert Pelt, schout van Gorinchem:

“in zilver een lage zwarte keper, vergezeld van drie rode horens, goud beslagen, geopend, gemond en gesnoerd”.

Met dank aan de heer F.H.J. van Aesch en de redactie van “Ons Nageslacht”, het maandblad van de “Hollandse Vereniging voor Genealogie”.

Afscheid van burgemeester J.C. de Ridder

Wij hebben de eer U hierbij uit te nodigen tot het bijwonen van een speciale raadsbijeenkomst op donderdag 13 januari 1966, om 14.30 uur.

Dan zal afscheid genomen worden van de Edelachtbare Heer Burgemeester J. C. de Ridder, die wegens zijn benoeming tot Burgemeester van Hendrik-Ido-Ambacht onze gemeente zal verlaten.

Zeer zullen wij het op prijs stellen, als U door terugzending van bijgevoegde kaart - graag per omgaande - wilt mededelen of op Uw aanwezigheid mag worden gerekend.

Burgemeester en wethouders van Ameide,
N. DE KRUIJK, loco-burgemeester.
A. LANGERAK, loco-secretaris.

Ameide, 5 januari 1966.

GORINCHEM - De grote bovenzaal van het prachtige oude stadhuis op de Dam te Ameide was gistermiddag geheel gevuld met de leden van de gemeenteraad, een vertegenwoordiger van de commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland, vele genodigden, zoals burgemeesters uit de gemeenten van de streek, inspecteur L.O., inspectrice kleuteronderwijs, mensen uit het Ameidese verenigingsleven enz., enz., toen burgemeester J. C. de Ridder afscheid nam in verband met zijn vertrek naar H.I.Ambacht, waar hij dinsdag geïnstalleerd zal worden.

Vele toespraken zijn er gehouden en men heeft er geen doekjes om gewonden. Vrijwel alle sprekers lieten uitkomen, dat de heer De Ridder er een eigen mening op na houdt, dat er nogal eens 'meningsverschillen' zijn geweest, maar dat tenslotte toch ieder het jammer vond, dat hij nu weggaat. Dat pleit voor hem. In die acht jaren heeft men elkaar dus weten te vinden en leren waarderen. Er is veel tot stand geko-

men en aan elkaar heeft men zich wat kunnen schaven. In ieder geval is de gemeente Ameide een prachtige oefenschool voor de heer De Ridder geweest, zoals hij zelf zei, en hij zal daar zeker profijt van trekken.

Eerst Tienhoven, toen Ameide

Gisterochtend vond het afscheid, zij het in bescheiden mate, plaats van de raad van Tienhoven. Ook daar vond men het jammer, dat de burgemeester weggaat en als aandenken schonk de raad hem een schilderij van het fraaie dijkkerkje, geschilderd door de Gorcumse kunstenaar P. A. de Hoon. In de middag kwamen velen bijeen te Ameide, waar de burgemeester speciaal de vertegenwoordiger van de commissaris der Koningin, de heer G. J. Akkerman, verwelkomde.

Locoburgemeester N. de Kruyk gaf een overzicht van wat er tot stand is gekomen in de acht jaren die bur-

¹ Dit artikel verscheen in het Nieuwsblad voor Gorinchem en omstreken van 14 januari 1966.

gemeester De Ridder in Ameide is geweest. En dat is niet weinig. Ook heeft hij sociaal baanbrekend werk gedaan o.a. voor de bejaarden. De sportvelden zijn nog niet tot een oplossing gekomen, maar wel een culturele kring en een verenigingsraad. 'Ondanks de rneningsverschillen is er veel tot stand gebracht', aldus de locoburgemeester.

Hij zag hem dan ook node vertrekken. Aan mevrouw De Ridder bracht hij dank voor hetgeen zij in stilte heeft gedaan op maatschappelijk gebied.

De heer De Kruijk bood een schilderij aan van het prachtige oude stadhuis, wat in de tijd van burgemeester De Ridder is gerestaureerd, ook geschilderd door de heer P.A. de Hoon te Gorinchem.

Ook de kinderen

Wethouder J. de Groot meende, dat er toch geen sprake van was geweest, dat Ameide behoorde tot een achtergebleven gebied. Wel waren voorheen de tijden anders, maar niemand had verwacht dat de burgemeester zou presteren, wat hij heeft gedaan. Het vertrouwen in hem gesteld, is niet beschaamd geworden. Integendeel, het werd overtroffen. Tot slot wilde de wethouder ook een afscheidswordje spreken tot de 3 kinderen. Die gaan immers ook weg! Hij bood de zoon - de jongste van de drie - een doos bonbons aan.

Die moest hij met zijn zusjes maar delen. Namens de A.R. fractie en het SGP - lid sprak raadslid A.G. de Kruijk, die o.a. opmerkte, dat ondanks de strakke leiding van de burgemeester er toch een goede samenwerking was geweest.

Oppositie

Het raadslid H. P. Daniëls getuigde, dat er aanvankelijk nogal wat oppositie was geweest tegen het beleid van de burgemeester. Daarom was de partij voor gemeentebelangen opgericht, waarvan hij de vertegenwoordiger was. Niet geboren uit, zonneglaren', maar uit 'ziedende-groepering', zei spreker eerlijk. Echter, nu de inzichten naar elkaar zijn gegroeid, gaat de burgemeester weg en dat speet spreker oprecht. Er is nog veel te doen in Ameide!

De heer P. Vroon sprak namens de C.H.U. en was speciaal dankbaar voor wat er voor de sport was gedaan en er aan plannen is gemaakt.

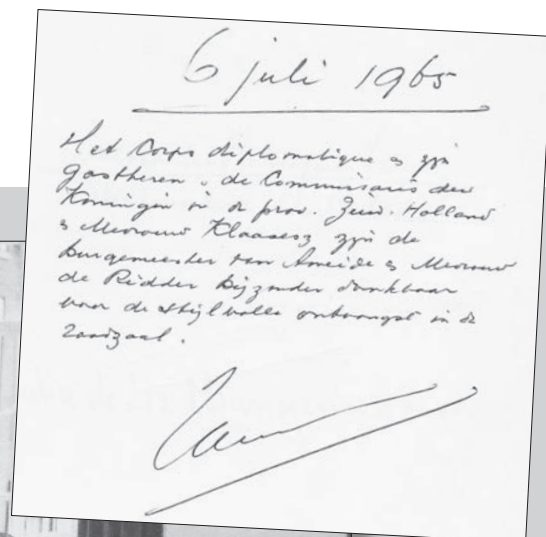
De heer A. Langerak, waarnemend secretaris, sprak namens het gemeentepersoneel.

Hij noemde de verhoudingen goed en de sfeer gezellig op het stadhuis. In die 8 jaren waren er 52 raadsvergaderingen te Tienhoven gehouden en 73 te Ameide, terwijl er 17 huwelijken in Tienhoven waren gesloten en 87 in Ameide. Beide respectabele getallen.

Afscheidsreceptie Burgemeester de Ridder. Links van hem mevrouw J. de Ridder-Helema. Rechts Burgemeester L. Looy van Alblasterdam en uiterst rechts (letterlijk en figuurlijk) Burgemeester L.R.J. Ridder van Rappard van Gorinchem.

Het corps diplomatique bezocht het 'groene hart' van Zuid-Holland¹

Uit het Gastenboek
der stede Ameide
6 juli 1965.

Het corps diplomatique heeft vanuit Den Haag op initiatief en onder leiding van de commissaris der koningin mr. J. Klaasesz gisteren een bezoek aan deze streek gebracht. Men ging o.a. naar Haastrecht, Schoonhoven, Nieuwpoort, Ameide, Giessenburg en Oud-Alblas. Het was een reis, die een ontspannend karakter droeg, doch ook het zakelijk element werd niet vergeten, getuige het bezoek aan de fabriek van B. Minkema en Zonen N.V. te Nieuwpoort.

Mr. Klaasesz was vergezeld van zijn echtgenote, evenals de meeste ambassadeurs of zaakgelastigden uit de volgende landen: De Verenigde Arabische Republiek, Australië, Oostenrijk, België, Canada, de Volksrepubliek China, Cuba, Denemarken, Finland, Engeland, Hongarije, India, Iran, Ierland, Israël, Liberia, Luxemburg, Mexico, Noorwegen, Pakistan, Paraguay, Philippijnen, Portugal, Zweden, Zwitserland, Thailand, Tunesië, Rusland, Yoego-Slavië en Equador. Verder was aanwezig de Apostolisch Internuntius.

Nadat het gezelschap om half tien in twee bussen vanuit Den Haag was vertrokken, werd eerst naar Haastrecht gereden voor een bezoek aan het museum Bisdome van Vliet. Het gezelschap werd er o.a. verwelkomd door burgemeester en mevrouw Wegstapel, waarna men zich kon verdiepen in de vele oudheidkundige zaken uit deze streek. Vooral de geëxposeerde kleding had de belangstelling van de aanwezige dames.

Via een van de mooiste streken van ons land, de Vlist, wat voor vele een openbaring bleek te zijn, ging de commissaris met zijn gasten naar Schoonhoven. De bussen stopten op de Stenen Brug, zodat men gedurende een kwartier kon luisteren naar een concert van Jaap van de Ende op het carillon.

Burgemeester Aten kon het bezoek niet bijwonen. Men was twintig minuten voor op het tijschema en arriveerde in de stad op het moment dat de burgemeester een Koninklijke onderscheiding uitreikte. Omstreeks twaalf uur begroette men bij de wasmachinesfabriek van Minkema te Nieuwpoort het uit 48 personen bestaande gezelschap. Er was voor deze gelegenheid een bescheiden expositieruimte gemaakt

¹ Dit artikel verscheen in Het Nieuwsblad voor Zuid-Holland en Utrecht, Schoonhovense Krant van 7 juli 1965.

*Geheel links: Het gezelschap gebruikt de lunch in het oude stadhuis van Ameide
 Linksboven: Onderonsje tussen de commissaris der koningin en burgemeester de Ridder.
 Linksonder: Het gezelschap verlaat het oude stadhuis.
 Rechts: Anja de Ridder deelt na afloop van de lunch gevlochten mandjes met kersen uit.*

van wasmachines uit grootmoeders tijd tot aan de nieuwste snuffes en verder was men in de gelegenheid de fabriek te bezichtigen.

De volgende pleisterplaats was Ameide, waar burgemeester de Ridder, vergezeld van zijn echtgenote de gasten begroette in het stadhuis. Geheel in Hollandse stijl werd hier een voortreffelijke maaltijd opgediend, met als sluitstuk een portie kersen uit de befaamde boomgaarden van de gemeente. Men heeft uiteraard ook met veel genoegen het knap gerestaurerde raadhuis bewonderd.

Spelevaren

Het bezoek aan Giessenburg droeg een bijzonder karakter. Nadat burgemeester van der Brugge, die eveneens vergezeld was van zijn echtgenote de bezoekers had verwelkomd te Muisbroek, bezichtigde men eerst de fraaie bungalow en de torentuin van de industrieel Versteeg. Hier schepte men zich ook in voor een boottocht op de Giessen. Men had beschikking over de scheepjes van het recreatieoord De Giessenburg, de provinciale boot, de boot van de Overwaard en het schip van de heer van Vliet uit

Binnendams. Deze tocht is uitermate in de smaak gevallen, hetgeen te merken was aan de reacties tijdens de ontschepping nabij de huishoudschool te Giessen-Oudkerk.

Burgemeester en mevrouw van Es te Oud-Alblas hadden veel werk gemaakt ter gelegenheid van dit bezoek. Voor het gemeentehuis, waar de heer van Es het corps diplomatique begroette, stonden enkele arresleden opgesteld, een antieke boerenwagen en in het gemeentehuis, dat uitbundig versierd was met bloemen stond een partij boerenkaas. Vooral voor dit smakelijke inheemse gerecht bestond veel belangstelling. Nadat verversingen waren aangeboden, bedacht het gemeentebestuur de gasten met een fotoboek 'Tussen Lek en Noord'. Tot slot wandelde men naar de nieuwbouw, waar ook de kleuterschool werd bezichtigd en ook werd er een uiteenzetting gegeven over het bejaardencentrum van Oud-Alblas.

Na een uurtje vertrok het gezelschap via Rotterdam weer naar Den Haag, waar het corps diplomatique met het echtpaar Klaasesz en andere vertegenwoordigers van de provincie het diner gebruikte.

Jan Vos

schipper en kunstschilder

Hans van den Heuvel

☞ Jan Vos, die tegenwoordig aan de Bazeldijk in Hoogblokland woont, heeft twee keer een riviergezicht van Ameide gemaakt. Het schilderij, bovenaan op de volgende bladzijde, geeft een beeld van het 'Haventje' aan het eind van de negentiende eeuw. Het andere schilderij, waarop een raderboot van de 'Reederij op de Lek' en een vrachtschip een prominente plaats innemen, laat zien hoe het er ter plekke zo'n halve eeuw later uitzag.

Verscheidene leden van onze vereniging zullen inmiddels veel plezier hebben beleefd aan het lezen van het door Teus Stahlie geschreven boek 'De familie Verhey in de 18de eeuw. Levensbeschrijving van de oudste Termeise voorvaders', dat op woensdag 4 april van dit jaar onder grote belangstelling werd gepresenteerd tijdens de jaarlijkse algemene ledenvergadering. Op de omslag van dit boek staat een afbeelding van een schilderij van de kunstschilder Jan Vos, getiteld 'Gezicht op Ameide en de Lek'. Jan Willem Vos werd in 1941 geboren in Werkendam, van oudsher een oord van baggeraars, grienden rijswerkers, binnenschippers en zeevarenden en in de Tweede Wereldoorlog een haard van verzet tegen de Duitse overheersers, die het nabijgelegen natuurgebied 'De Biesbosch' schuwden. Hij voelde zich op jeugdige leeftijd al aangetrokken tot de teken- en

schilderkunst, waarbij zijn belangstelling vooral uitging naar schepen.

Zijn ouders zagen echter geen brood in het kunstenaarschap, wat er toe leidde dat hij naar de Ambachtsschool ging om zich te bekwamen als timmerman.

Maar net als bij Neerlands grootste zeeheld Michiel Adriaenszoon de Ruyter (1607-1676) het geval was, trok de vrijheid van het water hem veel meer dan de beslotenheid van een werkplaats. Zo kwam hij al op zestienjarige leeftijd aan boord van de 570 ton metende 'Deo Juvente' van Ch. Kornet uit zijn geboorteplaats in de kustvaart terecht. Het was het begin van een zeer gevarieerde loopbaan, waarin hij achtereenvolgens als 'schipper', 'zelfstandig schipper', 'zetschipper', 'schipper zonder patent', 'schipper met Rijnpatent tot Mannheim', 'stuurman', 'kapitein' en 'eerste kapitein' met een diversiteit aan schepen van uiteenlopende grootte (zoals vrachtschepen, (gas) tankers en duwboden) tal van havens in binnen- en buitenland aandeed.

Zijn immer drukke werkzaamheden weerhielden Jan Vos er niet van om houtskooltekeningen te maken. Toen hij in 2004 over meer vrije tijd ging beschikken, begon hij – naar eigen zeggen – 'serieus te schilderen'. Tot zijn eerste werkzaamheden behoorde de restauratie van een schilderij van de bekende kunstschilder J.C. (Willy) Sluiter (1873-1949), wat hem inzicht verschafte in de 'fijne kneepjes van het vak'. Wat betreft de keuze van zijn onderwerpen bleef hij trouw aan zijn jeugdliefde: het schilderen van schepen, haventjes, riviergezichten en de 'fascinerende luchten boven de grote rivieren'.

Jan Vos, die tegenwoordig aan de Bazeldijk in Hoogblokland woont, heeft twee keer een riviergezicht van Ameide gemaakt. Het in de eerste alinea vermelde schilderij geeft een beeld van het 'Haventje' aan het eind van de negentiende eeuw. Het andere schilderij, waarop een raderboot van de 'Reederij op de Lek' en een vrachtschip een prominente plaats innemen, laat zien hoe het er ter plekke zo'n halve eeuw later uitzag.

De narwal stoottanden in het Catharijneconvent in Utrecht

Herman Beckmann

Die bovenstaande afbeelding komt uit het boek *Die Skat van Rackham die Rooie* uit de serie *Die avonture van Kuifje*¹. U zult wel denken wat heeft *Die Skat van Rackham die Rooie* te maken met de narwal stoottanden in het Catharijneconvent in Utrecht? Nu, links op de voorgrond van de tekening staat het boegbeeld van het schip van Kapitein Haddock's voorvader François Ridder Hadoque. Hij voerde het bevel over het marineschip *De Eenhoorn*.

Wat is (was) een eenhoorn?

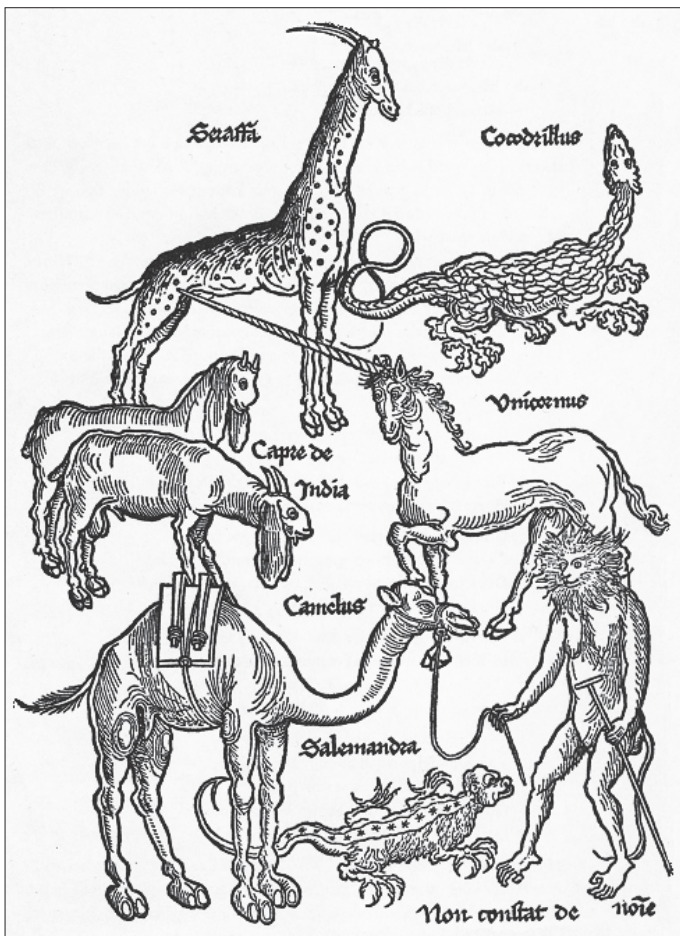
De Zwitserse dominicaan Felix Fabri (1441-1502) schrijft in zijn boek *Fratris Felicis Fabri Evagatorium*

¹ Dit is de Afrikaanse versie van *De schat van Scharlaken Rackham*. Kapitein Haddock heet nu Kapitein Sardijn (Sardine), Kuifjes trouwe metgezel Bobbie heet Spokie, professor Zonnebloem gaat in de Afrikaanse versie door het leven als professor Phosfatus en Jansen en Jansens heten nu Uys en Buys. Tenslotte is het kasteel Molensloot omgedoopt tot het Muizenmeul-kasteel.

in *Terræ Sanctæ, Arabiae et Egypti peregrinationem* hoe hij op 20 september 1483 met andere pelgrims op weg was naar het klooster van Sint Catharina². Plotseling zagen zij een eenhoorn. Hij beschrijft dit voorval als volgt: 'Tegen het middaguur zagen wij een dier dat onbeweeglijk op de top van een berg stond en naar ons keek. Wij hielden het aanvankelijk voor een kameel en vroegen ons verbaasd af hoe een kameel zich in de woestijn in leven kan houden. Er ontstond onder ons een discussie over de vraag of er wilde kamelen bestaan. De Cali³ kwam bij ons staan en verzekerde ons dat het dier een eenhoorn was. Hij wees ons op de enkele hoorn die uit zijn voorhoofd groeide. Wij keken met grote aandacht naar het edele

² Het Catharinaklooster op het schiereiland Sinaï in Egypte is een van de oudste en beroemdste kloosters ter wereld. Het is vernoemd naar de heilige Catharina van Alexandrië. Volgens een legende zou haar lichaam na haar dood in Rome in de vierde eeuw naar deze locatie zijn gebracht. Het volledig ommuurde klooster werd tussen 548 en 565 gebouwd in opdracht van keizer Justinianus I van Byzantium om de monniken bescherming te bieden tegen aanvallen. Volgens het bijbelverhaal vond Mozes hier de brandende braambos. Binnen de kloostermuren groeit een struik die mogelijk verwant is aan die brandende doornstruik (Wikipedia).

³ De Cali is de gids.

Houtsnede in Bernhard von Breydenbach, *Die heylighe bevarden tot dat heylighe graft*, Mainz, 1488.

dier en betreurden het zeer dat het niet dichter bij ons was, zodat we het van meer nabij hadden kunnen bekijken.

Bij deze groep pelgrims was ook de Utrechtse kunstenaar Erhart Rewijc (Erhard Reeuwich)⁴.

De groep pelgrims stond onder leiding van de Mainzer domheer Bernhard von Breydenbach, die later een reisverhaal⁵ over de pelgrimage zou publiceren, dat verlucht werd door Erhart Rewijc.

De Nederlandse versie verscheen in 1488 met als titel *Die heylighe bevarden tot dat heylighe graft*. De bovenstaande houtsnede toont acht dieren met hun namen in het Latijns. In een verwijzing wordt melding gemaakt van het feit dat de dieren waarheidsgetrouw zijn afgebeeld, 'zoals wij ze gezien hebben in het Heilige Land'. De sultan in Caïro bezat een dierentuin. Daar zullen de pelgrims de giraffe en de krokodil gezien hebben. Verder beeldt Rewijc 'gangbare' dieren, zoals geiten, een kameel en een salamander af. Een aapachtig wezen heeft de kameel aan een lijn. Daarachter staat een eenhoorn, een sierlijk paard dat op zijn voorhoofd is uitgerust met een rechtsomdraaiende hoorn. Felix Fabri vermeldt in zijn beschrijving dat hij het jammer vond dat de eenhoorn zo ver weg was. Niettemin heeft Erhart Rewijc de groeven waargenomen! Een staaltje van uiterst scherp gezichtsvermogen of een meer plausibele verklaring is dat

4 Erhart Rewijc is door M.D. Henkel geïdentificeerd als de zogenaamde 'Meester van het Amsterdamse Kabinet'.

5 Dit geschiedde in 1486 in het Latijn onder de titel *Peregrinationes in Terram Sanctam*.

Erhart Rewijc de drie narwal stootanden, die deel uitmaakten van de kerkschat van de Utrechtse Mariakerk, heeft gezien. Deze zeer kostbare eenhoorns behoorden sinds de elfde eeuw tot het bezit van de kerk en waren volgens de overlevering geschonken door keizer Hendrik IV (1056-1106), die samen met bisschop Koenraad van Zwaben⁶ de Mariakerk had gesticht.

Er was geen twijfel mogelijk eenhoorns waren wel degelijk wezens van vlees en bloed. Daarbij kwam dat eenhoorns in de bijbel worden beschreven en verwijzen naar de kracht van de Verlosser. Zoals in Psalm 92, vers 11: (92:11) 'Maar Gij zult mijn hoorn verhogen, gelijk eens eenhoorns; ik ben met verse olie overgoten.' Of in Psalm 22, vers 22: (22:22) "Verlos mij uit de muil van de leeuw; en verhoor mij van de hoornen der eenhoornen".

Volgens middeleeuwse schrijvers was de eenhoorn een wild en woest dier dat alleen getemd kon worden door een maagd. Dit is een verwijzing naar Christus die uit een maagd geboren werd.

De dame met de eenhoorn is een olieverfschilderij van de Italiaanse schilder Rafaël Santi, geschilderd in 1506. Het hangt in de Galleria Borghese te Rome. Lange tijd wist men niet wie het schilderij had geschilderd. Tijdens de inventarisatie van het Galleria Borghese in 1760 werd het als een voorstelling van Sint-Catharina geïnventariseerd en toegeschreven aan Pietro Perugino. Tijdens restauraties in 1935 kwam de eenhoorn tevoorschijn en werd Rafaël beschouwd als de meest waarschijnlijke maker van het werk. De precieze betekenis van de eenhoorn in het schilderij is onbekend. Overeenkomstig de middeleeuwse christelijke iconografie zou de eenhoorn het symbool kunnen vormen van de maagdelijke zuiverheid van de afgebeelde vrouw of symbool staan voor Christus. (Wikipedia)

Of de eenhoorns daadwerkelijk door Hendrik IV geschonken zijn, valt te betwijfelen. Op de grootste eenhoorn in het Catharijneconvent staan runtekens⁷ die verwijzen naar de Noorse vorst Suarir (1182-1202).

In 1535 werd de deken van St. Marie, Herman Lethmaet van Gouda, in het Vredenburg⁸ in het cachot gezet. Wat was het geval? Hij had zonder medeweten

6 Koenraad van Zwaben was bisschop van Utrecht van 1076 tot 1099.

7 Het runenschrift (kortweg runen) is het oudst bekende schrift gebruikt door de Germaanse volkeren van Noord-Europa, Groot-Brittannië, Scandinavië en IJsland vanaf ongeveer de 3de eeuw tot de 16de of 17de eeuw. Het bestaat uit letters samengesteld uit meestal rechte en hoekige lijnen die gemakkelijk in bijvoorbeeld steen of hout kunnen worden gekrast. (Wikipedia)

8 De Vredenburg (ook Vredeborch genoemd) was een 16e-eeuws kasteel in de stad Utrecht.

Herman Lethmaet van Gouda (1492-1555), geschilderd door Jan Cornelisz Vermeyen, olieverf op paneel, 46,3 x 35,3 cm, Wallraf-Richartz Museum, Keulen, Duitsland.

Herman Lethmaet was de deken van St. Marie in Utrecht en liet na zijn dood een geldbedrag na voor het maken van een glas-in-lood raam in de Sint Janskerk in Gouda. De tekenaar was de Antwerpenaar

Lambert van Noort en de glazeniers waren Digman Meynaert en Hans Scrivers. Het glas werd gemaakt in 1562 en had als onderwerp de geboorte van Johannes de Doper.

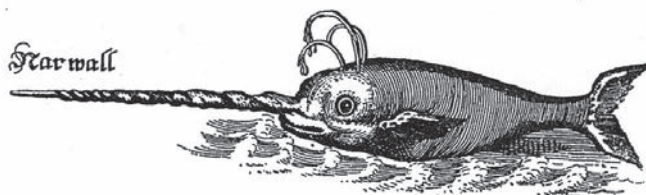
van het kapittel van St. Marie een van de drie eenhoorns geschonken aan de hertog van Gelre, Karel van Egmond. De eenhoorn was onderpand voor het nakomen van de vredesverplichtingen door de stad Utrecht.

Herman van Lethmaet werd vrij gelaten op voorwaarde dat hij binnen twee maanden de eenhoorn en daarboven op nog eens twee duizend Philippus guldens zou terugbrengen aan het kapittel.

In 1536 was de deken weer een vrij man, dus kan men de conclusie trekken dat de eenhoorn weer tot de kerkschat van St. Marie behoorde.

Het kapittel heeft in de daarop volgende eeuwen tevergeefs getracht de eenhoorns te gelde te maken. In 1811 werden de Utrechtse kapittels op last van de Franse overheid opgeheven en werden de eenhoorns naar Parijs overgebracht. In 1815 werden ze geretourneerd en kwamen ze in het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden in het Mauritshuis in 's-Gravenhage. In 1883 werden ze op de zolder van het Mauritshuis ontdekt door S. Muller Fz. en verhuisden ze naar het Rijksmuseum in Amsterdam. De grootste eenhoorn bleef in Amsterdam en de twee andere werden in bruikleen gegeven aan het Zoölogisch Museum in Utrecht. In 1978 kwamen ze alle drie⁹ in Rijksmuseum Het Catharijneconvent.

De narwal

Houtsnede uit Pierre Pomet's *Histoire des drogues*, Parijs, 1694.

De narwal (*Monodon monoceros*) is een arctische tandwalvis die ongeveer 4 tot 5 meter lang wordt, waarbij de slag tand niet is meegerekend. De narwal is nauw verwant aan de witte dolfijn. Mannelijke narwals worden gekenmerkt door een enkele lange slag tand die uit de linkerkant van de bek naar voren steekt. Deze tand kan een lengte van 3 meter hebben en vertoont een spiraalpatroon van rechts naar links. Er werd lang gedacht dat de mannetjes deze tand gebruikten bij zwaardgevechten om de hiërarchie vast te stellen. In 2005 ontdekte een team van wetenschappers van Harvard dat de tand een zeer gevoelig tastorgaan is. De ontdekking werd gedaan tijdens een onderzoek van de slag tand onder een elektronenmicroscop. Men vond nieuwe details in de opbouw van de tand. Men ontdekte zo'n 10 miljoen zenuwtunnels, vanuit de kern van de slag tand naar het oppervlak, waardoor ze in verbinding staan met de buitenwereld. De wetenschappers stellen dat de zenuwen subtiele verschillen kunnen waarnemen in temperatuur, druk, de samenstelling van het water en de lucht en waarschijnlijk zelfs meer, wat de narwal unieke zintuiglijke eigenschappen geeft. De slag tand van de narwal is in de geschiedenis vaak als hoorn van een eenhoorn tegen astronomische bedragen verkocht. Met het uitsterven van de mythe van de eenhoorn, groeide de mythe van de slag tand van de narwal. Ontdekkingsreizigers stelden dat de slag tand gaten in dik ijs kon prikken en dat mannetjes narwals deze tand voor een zwaardgevecht om de macht gebruikten. In 1870 vertelde Jules Verne hoe een narwal schepen doorboorde. 'Hij boort net zo makkelijk door een scheepshuid als een boor door een houten ton.' (Wikipedia)

De eenhoorns van Sint Marie, ca 1000, narwaltanden, lengte 105, 139 en 142,5cm Museum Catharijneconvent, Utrecht.

Gebruikte literatuur:

M. van Vlieden, De eenhoorns van Sint-Marie, *Bulletin van het Rijksmuseum*, 37 (1989).

W.P. Gerritsen. Perikelen van een edel dier, *Kunstschrift*, 46 (2002)

W. de Groot, *The Seventh Window*, Hilversum, 2005

⁹ De tanden hebben de volgende objectnummers: RMCC V00007, RMCC V00008 en RMCC V00736.

Abraham van Stolk Czn en het Koninklijk Huis

Hans van den Heuvel

Aan de levensloop van Abraham van Stolk Corneliszoon (1814-1896), de eerste telg van het geslacht Van Stolk die Ambachtsheer van Ameide was, is in dit blad al menigmaal aandacht besteed. Zijn relatie met het Koninklijk Huis werd in deze kolommen echter niet eerder belicht. Daarom ontleen ik de volgende passage aan een artikel¹ over “De Atlas Van Stolk”, dat in het jaar 2000 werd gepubliceerd in het in Zwolle uitgegeven periodiek “Geschiedenis in beeld”.

“In het openbare leven was Van Stolk tevens heer van Ameide, Ovezande en 's-Heerenhoek. In 1876 kocht hij de ambachtsheerlijkheid Ameide met hooi- en griendland voor f 17.300,-. Daaronder viel ook het stadhuis, waarvoor de eerste steen was gelegd in 1644.

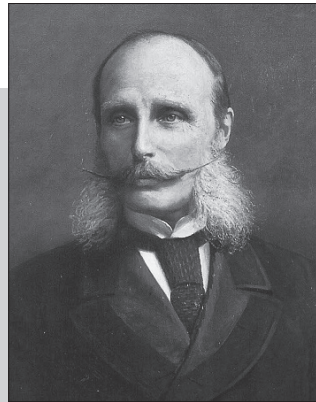
In zijn vrije tijd was Van Stolk actief als majoor-commandant van het in 1867 door hem opgerichte weerbaarheidskorps. Het korps stond onder beschermheerschap van prins Hendrik². In 1869 werd een schietbaan op Delfshavens gebied aangelegd op kosten van Van Stolk. In datzelfde jaar bezocht koning Willem III met prins Hendrik de wedstrijd van het korps te Rotterdam. Bij deze gelegenheid vereerde de koning Van Stolk met het Officierskruis van de Eikenkroon en het korps werd verheven tot het Korps Koninklijke Scherpschutters.

In 1871 organiseerden de scherpschutters wedstrijden, waaraan korpsen uit het hele land deelnamen en waarvan de eerste prijs een door de koning beschikbaar gestelde bokaal was. Koning Willem III is tweemaal bij Van Stolk thuis op de Schie eregast geweest na afloop van schietwedstrijden. De majoor werd op zijn beurt enige malen voor logeerpartijen op Het Loo uitgenodigd.

Van Stolk bezat nog meer titels, hij was namelijk ook Ridder in de Koninklijke Orde van Italië. Deze orde was hem toegekend door koning Urbanus VII nadat hij enkele schilderijen in bruikleen had afgestaan aan de Italiaanse regering ten bate van een expositie in Florence. Vooral van het schilderij van A. Struys, getiteld “Alpha en Omega” was men zeer onder de indruk”.

1 Zie ook het artikel “De Atlas Van Stolk; levensbericht van Jacobus van Stolk” van de heer E. Wiersum in de editie 2006-III van het Nieuwsblad.

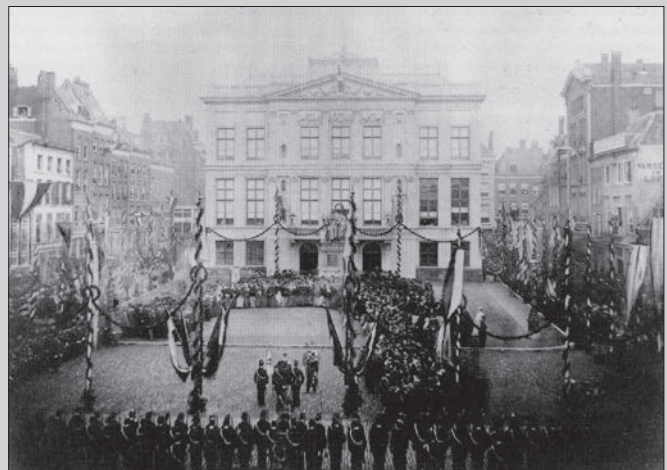
2 Het betreft hier prins Hendrik, de jongste zoon van koning Willem II en grootvorstin Anna Paulowna van Rusland, die leefde van 1820 tot 1879. Koning Willem III (1817-1890) was zijn oudste broer.

Prins Hendrik van Oranje
Nassau (1820-1879).

Koning Willem III
(1817-1890).

Midden: Gezicht op de achterkant van het Schielandshuis aan het Hogendorpsplein te Rotterdam, waarbij het korps Koninklijke Scherpschutters op 14 februari 1868 namens de koning een vaandel in ontvangst nam. Op de voorgrond de scherpschutters; aan wie majoor A. van Stolk het vaandel overreikt. Foto J. van Gorkom jr.

Onder: De woonhuizen van de familie van Stolk aan de Schie.

Recht en Slecht in Ameide (3)

Teus Stahlie

Cornelis Boomgaard en zijn spijt over zijn dronken escapades (1735)

De wereld is niet veel veranderd: 'drank maakt meer kapot dan je lief is'. Het is opmerkelijk hoe veel justitiële gevallen (ook) vroeger een gevolg waren van te diep in het glaasje kijken. Dit is een verhaal, waarin de betrokkene snel inziet, dat hij verkeerd heeft gehandeld en een vonnis tracht voor te zijn door een zogenaamd 'rekest tot submissie' in te dienen. Dat was in feite een onderdanig verzoek tot clementie, waarbij de zondaar zijn zonde beleed en tegelijk hoopte op een milde straf of misschien wel een kwijtschelding.

Cornelis Begersz Boomgaard (ook: Bogaart/Bogert etc) was afkomstig uit Cortwijk(?) en huwde in Ameide op 2 oktober 1727 Rijmpje Louwrensdr uit Nieuwpoort. Ook bij de naam van zijn vrouw zijn er weer veel schrijfwijzen: Rijmpje/Reimpje Louwrense (Lourensdr) Nieuwpoort; zij zal dus de dochter zijn geweest van ene Lourens, die oorspronkelijk uit Nieuwpoort kwam. Zelf was Rijmpje geboren in Ameide en daar op 25 november 1703 gedoopt. Een zus van haar, Grietje Nieuwpoort genaamd, treedt in 1733 ook in Ameide in het huwelijk. Onze Cornelis was van katholieke komaf; dat leiden we af uit een doopregistratie in Ameide van een van zijn kinderen, waarbij een aantekening gemaakt wordt: *(pater) pontificius (est)*. Hij zal wel van ruwweg hetzelfde jaartal zijn als zijn vrouw en dus schatten we zijn leeftijd op ca. 35 jaar als het onderhavig voorval plaatsvindt.

We springen naar donderdag de 20^e januari van het jaar 1735. *Des voordemiddags de klokke ontrent 11 ueren heeft Cornelis het ongeluk(!) gehad, dat hij seer hooge beschonken is geworden ter oirsaeke denselven een schip, dat door te hoog water ende den swaeren storm op de wal was geraeckt, heeft helpen affwinden ende waervoor eenige dranck door den eijgenaer van 't voorn. schip was gegeven, dat den suppliant alverder 't ongeluck(!) heeft gehad, dat hij op de voorseijde tijt in sijn huijse sijnde een blooten houwer (=sabel) uijt de scheidje heeft getrocken ende daarmede is gelopen op de straet ontrent sijn huijse, dat hem op deselve straet*

Adriaen van Ostade, *Zittende boer met bierkruik, pen in bruin*. Penseel in waterverf en dekverf, 125 x 70mm. Teylers Museum, Haarlem.

is tegen gecoomen Grietje Lourense, sijn suppliant's vrouws suster, dat den suppliant onderrigt wert, dat hij suppliant sonder eenige de minste twistwoorden met de voors. Grietje Lourentse op straet te hebben gehad, deselve sijne vrouws suster met dien blooten houwer soude geslaegen hebben ende inde clederen van haer rugge gehackt, sodanig dat sijn vrouwen suster sig met loopen heeft moeten salveren (=redden), dat den suppliant sich vervolgens met den blooten houwer in sijn hand de straet is opgelopen als uijtsinnig, dat hij suppliant den Dienaer van Justitie wanneer die hem wilde appreheren (vastgrijpen) deesen heeft geresisteert (weerstand geboden) ende na deselve met den blooten houwer geslaegen, gehackt ende gestooken, dat hij suppliant ook eenen Willem van Es, Sackedraeger,

die den Dienaer adsisteerde met den voorn: houwer heeft geslaegen, dat den voorn: Dienaer hem suppliant vervolgens heeft gebragt - uijt ordre van Burgemeester van Pijl (soo hij suppliant berigt is) - ten huijse van Pieter Janse Diepenhorst, hospis binnen Ameijde, in een civiele gijsseling, alwaer hij wort bewaert door den Geregts Boode deser steele en Dienaer van Justitie, **dat** den suppliant berigt is, dat de heer Willem Pieter van der Laeken, Drossaert der Stede ende Landen van Ameijde jegens hem suppliant heeft geïnformeert, jae reeds een Crimineel versoeck aan Ued: Agtb: ten laste van den suppliant heeft gedaen, dat den suppliant tot alle de voorn: feijten is gecomen alleen uijt een pure dronkenschap sonder eenige haet op de voors: persoonen, veel min op sijn voors: vrouwen suster te hebben, ende sijns wetens ook nooit tevooren aen eenige wanbedrijven heeft schuldig gemaekt, dat den suppliant een vrouw met 3 kinderen is hebbende, waervoor hij seer beswaert de kost kan winnen en vreesende, dat hij door gem: Heere Drossaerd ter saecke van voorn: feijten criminaliter sal worden vervolgt ende dat sodanige proceduren hem suppliant schandelijk, jae ten eenenmael sullen ruwineeren, sodanig, dat hij buijten staet sal raeken de kost voor hem, sijn vrouw en kinderen te comen winnen....

En onze Cornelis zet zijn betoog voort: hij heeft al het voorgevallene niet opzettelijk gedaan en is doorgaans een nette burger. Alle feiten zijn dus toegegeven en nu vervolgt hij:

dat hij sig nu op 't alleronderdanigst keert tot Ued: Agtb.: oitmoedelijk versoeckende, dat Ued: Agtb: den suppliant ter saeke van voorn: feijten bij request vermeldt, gelieve te ontfangen in submissie ende de saeke composibel te verclaeren onder presentatie van te betalen alle de kosten tot dese dage gevallen...

In zo'n rekest is de zinsnede 'composibel verklaren' een belangrijke rechtskundige uitdrukking: men vraagt hiermee in alle onderdanigheid om gratie aan de autoriteit. Dit rekest wordt vervolgens twee dagen later in handen gegeven van Willem Pieter van der Laken, die om advies wordt gevraagd. Naar het schijnt is de situatie in de ogen van de heren schepen volstrekt duidelijk en dus is *Het Gerecht van Ameijde* korte tijd later in staat om uitspraak te doen: ...Boomgaard heeft alle de feijten bekent, hij heeft aangegeven, dat sulx alleen door hem was gedaen uijt eene puere dronkenschap sonder eenige haet of toelege om iemant te beledigen en hij vraagt nu om zijn rekest te ontfangen in submissie. Op advies van de heer drossaard ontvangt het Gerecht Boomgaard in submissie en veroordeelt hem te compareeren inde Vierschaere van desen Geregte ende aldaer met blooten hoofde, gevouwen handen en geboogen knieijen Godt ende de Justitie te bidden om vergiffenisse. Verder moet hij de kosten betalen van de adviesrol van de drossaard (66 gulden!) en ook de kosten van het Gerecht (nog nader te bepalen) en moet hij zo lang vast blijven zitten tot hij de kosten volledig heeft betaald. In de kantlijn van de veroordeling stond: *Cornelis Boomgaard heeft aen den inhoude deser sententie ten selven daege voldaan*. Dan moet onze Cornelis toch

een aardig spaarcentje hebben gehad, of zou hij de hulp van een suikeroom hebben ingeroepen? Genade mag wat kosten....

Jan Claessen de Bon, voormalig dienaar van Justitie (1712)

We gaan terug naar het jaar 1712 en komen dan een opmerkelijke rechtszaak tegen: deze keer betreft het een voormalig politiemann, die zich misdraagt en weer is er alcohol in het spel! Op zondag den 3^e Julij des naerdemiddaghs onder de predicatie (onder kerk-tijd) ontmoeten we Jan Claessen de Bon, *gewesene Dienaer van de Justitie tot Ameijde ende Tienhooven*, bij het huis van Daem Bastiaanse in Tienhoven. Meneer vindt het nodig (waarschijnlijk al licht beneveld) om bij Bastiaanse tegen de deur te schoppen en om een glaasje jenever te vragen *off een halve stuiver besschuijt(!?)*¹. Klaarblijkelijk vangt Jan Claessen hier bot, want *daerop is hij gegaen naar het Tienhoovense veer* en heeft hij den veerman tragten te dwingen dat hij *soolange met den pont soude blijven leggen, dat hij met seecker persoon een kan bier hadde gedroncken, dat* denselve daerenbooven kort tevooren heeft aangerant de persoon van Jan Gerritse Hoffacker, in de wandelinghe genoemd Jan den Broeckman, en denselven *gedwongen een glas bier voor hem te geven, dat* hij eenigen tijt daernaer - *vermits den pont al van de wal was - met een schuijtje is gevolgt Pieter Pieterse de Jonge, dat* denselven aen lant is gecoomen en met hem

¹ Vroeger was het de gewoonte om op alle naam- en geboortedagen aan de bedienden ieder een lood koffie te geven en voor een stuiver beschuit en op de kinderkamer drie flessen(!) wijn.

Cornelis Dusart. Drie kaartende boeren. Waterverf op perkament, 224 x 183 mm. Voormalige collectie van Franz Königs.

Adriaen van Ostade, Kroegscène, waterverf, 169 x 234 mm. Voormalige Collectie Franz Königs.

de Jonge, de Dijck is opgegaen en gecoomen sijnde ontrent de hoffstede van Jacob Blom hij Jan Claessen gemelte Pieter Pieterse heeft gequerelleert, een bloot mes uijtgetrocken, denselve de Jonge in sijn aangesigt heeft gequetst en hem soo geattaqueert, dat hij de vlugt heeft moeten nemen, **dat** hij Jan Claessen daerenbooven den voorn: Pieter Pieterse met een bloot mes den Dijck op heeft vervolgt, roepende: "Hont staet, ick sal jouw aen riemen snijden", **dat** hij Jan Claessen al verder is voortgegaen en gecoomen voor de huijsinge van Christiaen van Es onder Jaersvelt aldaer heeft ontmoet Johannes Verhoeff en Catharina van Rietvelt, egtelieden, dewelcke hij getragt heeft te dwingen een glaesje voor hem te geven, **dat** sulx door Verhoeff werd gewijgert, hij Jan Claessen jegens gem: Verhoeff een mes, hetwelcke hij bloot in sijn hand had, heeft getrocken en getragt denselve Verhoeff daarmede in sijn aangesigt te snijden, **dat** de snede door Verhoeff met een hamer is afgekeert, en gecoomen op sijn borst in sijn rock en daerop 't mes van Jan Claessen uijt sijn hand geslaegen ende wegh geworpen heeft, en daer aanstonts neffens sijn huijsvrouw de vlugt genomen, **dat** hij Jan Claessen des niet jegenstaende deselve egtelieden heeft vervolgt, **dat** hij Jan Claessen in sijn quaet voornemen al is voortgevaeren en op de voorn: 3^e Julij 1712 des avonts tusschen agt en negen ueren is geweest op den Dijck tusschen dese stadt Ameijde ende Tienhooven en aldaer heeft aangerant Jannetgen Steijssen, woonende tot Ameijde en seggende jegens deselve onder veel vloecken en sweeren: "gij sult mijn lijden en met mijn gaen, donderse hoer", **dat** hij deselve Jannetgen Steijssen onder vloecken en schenden heeft aengegrepen ende deselve tot 3 a 4 reijsen (=keer) over den Dijck heeft getrocken, **dat** hij daerenbooven onder veel ruoer heeft aangerant Jacob Groeneveld, schepen deser

stede, dewelcke met een Chaise (deftige kar met paard) aen quam rijden, heeft opgehouden en belet de publieque wegh rustelijck te susteeren (= te vervolgen), **dat** hij Jan Claessen al is voortgevaeren met sijn quaet uijt te voeren, des avonts ontrent 11 ueren is coomen kloppen aen huijse van Gijsbert Capoen en door de huijsvrouw van voorn: Capoen is gewijgert sijnde hem te openen, jegens haer is

ingedrongen en in haer huijse verscheijde insolentien gepleegt, namentlijck van in een beslooten camer te willen dringen, vensters van selve te willen openen en de gem: Capoen tot verscheijde reijsen te hebben uijtgedaegt, seggende: "Laet de dondersen hont daer uijtcoomen", **dat** hij Jan Claessen daerenbooven aan de huijsvrouw van gemelten Capoen bij wijse van drijgen gesegt heeft: "'t Sal jouw een duer deun fluijten sijn", **dat** hij Jan Claessen ook drijgementen heeft gedaen jegens diegeenen, die over hem geklaegt hadden, **dat** hij Jan Claessen.... en zo gaat het nog even verder! Meneer heeft aardig wat op zijn kerfstok; en dat voor een man, die beter had moeten weten en eigenlijk een onberispelijk voorbeeld zou moeten zijn! Maar ja, je zult maar dorst hebben....

Het kan natuurlijk niet anders, dat de heer Drossaart voor zulke kwalijke gedragingen een flinke lijfstraf in gedachten heeft: dit heerschap moet maar eens flink publiekelijk aan de schandpaal genageld en stevig 'beworkt' worden; dat moet een mooi volksvermaak worden! Maar onze Jan Claessen is ook niet gek en besluit tot een uitbraak uit zijn gevangenschap. En die is succesvol... , zodat de misdadiger alsoo de Justitie heeft weten te ontvlugten. Er wordt nog een verwoede poging gedaan om de snoodaard weer in handen te krijgen: onder het slaan van de kerkklok zal een proclamatie worden voorgelezen, waarin Jan wordt gesommeerd onmiddellijk terug te komen! Maar onze Jan is ook niet gek....

Uiteindelijk wordt het vonnis bij afwezigheid vastgesteld: Jan wordt voor altijd verbannen uit de landen van Vianen en Ameide en als hij ooit toch nog gegre-

Roker, kijkend in een kruik, naar tekening van: Cornelis Dusart, tekenaar: anoniem. Rijksmuseum, Amsterdam.

pen wordt, dan zal hij zijn verdiende straf niet meer ontlopen. Verder wordt hij veroordeeld in de kosten van het proces.....; 't zal hem een zorg zijn geweest.

Hendrik van Ham, de ondeugende hoefsmid (1737)

Ja, die alcoholische drankjes werken verschillend uit: sommigen worden vrolijk, anderen agressief en sommige mannen zien dan, dat de vrouwtjes uit het dorp er nóg aantrekkelijker uit zien.... Onze Hendrik was normaliter een toegewijd vakman, maar af en toe lustte hij toch wel graag een slokje. *Op donderdag den 4en april 1737 des avonts ontrent 6 á 7 uren* had hij na een dag van hard werken de fles weer even tot zich genomen. En op zijn stoel gezeten vóór de deur van zijn smidse keek hij vergenoegd de wereld in. En zie: wie kwam daar aan? 't Was Maaike van Ham, de huisvrouw van Claes Colije uit Tienhoven. "Maaike, kom eens binnen"! Zij *egter weijgerde desselfs versoek van binnen zijne huijse te komen te obedieeren* (te gehoorzamen). Maar Hendrik is niet van zins zijn plannetje op te geven; het staat er zo mooi in het archiefstuk: hij is blijven *insteeren* (moet zijn: *insisteeeren*, wat 'aandringen' betekent) *onder pretext* (voorwendsel) *van haer eene reekening voor te lesen*. En de vrouw bezwijkt voor de verleidingen.... en gaat met de smid zijn huis binnen. Maar – zo staat het in het vonnis – de smid heeft *'t daer niet bij gelaten* (..) en heeft de vrouw door het *voorhuijs gelock(t) in de keuke van zijne huijse alwaar denselven Van Ham de meer voorsz: Maeijke van Ham zoo onbarmhartigh geagresseerd ende behandelt heeft, dat hij hoefsmid met die mishandelinghe haer een buijl off swellinge aen haer hoofd veroirsaeckt heeft, welke sijne harde behandelingge zoo verre is gegaen, dat gem: vrouw daerdoor genoodsaekt is geworden te roepen moort en brant....* En daar wordt op gereageerd!

Een van de eersten, die te hulp schiet is Michiel Franken, *knecht van gem: hoefsmid*. Hij doet de deur van de keuken open en heeft *aldaer gesien, dat zijn baes Maijken van Ham bij een arm hadde met sijn hant voor de vrouw haer mont...* De baas zag er *verwoeijt* uit, was behoorlijk boos en stond aardig te vloeken. De vrouw was zeer ontsteld, steunende en kermende: *is mijn dat slaen off tracteeren!* 't Zal wel met een sissers zijn afgelopen, want verder worden er geen ongerechtigheden van Hendrik meer vermeld.

Hendrik kreeg spijt van zijn daad en vroeg om clementie. Hij verklaarde tot zijn *innerlijk leetwesen ter die tijd hoog beschoncken* te zijn geweest. Zoiets hadden we wel gedacht.... Alles in overweging nemende besluiten de Heren Schepenen van Ameide *desen 8^e julij 1738 ten selve dage gepronuntieert, zittens het Gerecht en staende in de Vierschair* Hendrik een boete op te leggen van fl. 75. - - en hem verder de kosten te laten betalen. Braaf leefde Hendrik verder.

Nawoord

We hebben in een negental schetsen een inkijkje gekregen in het leven in Ameide en Tienhoven aan het begin van de 18^e eeuw. Een andere wereld en toch... veel van hetzelfde.

Anders, omdat wij in een welvaartstijd leven, waarbij we bijna geen idee meer hebben hoe het er vroeger aan toe ging. Psychiatrische hulp was er vroeger niet en je moest je kind dan maar laten opsluiten... De afstand tussen de schuldige en de 'rechter' was bijna 'oneindig': je moest je (letterlijk) vernederen, op je knieën om genade smeken en een goede advocaat was ver te zoeken. Men deinsde zelfs niet terug om de doodstraf uit te spreken en dan was de executie in het dorp een waar volksvermaak! De herbergen hadden een goed leven: veel (vooral) mannen gingen hier een afzakkertje halen en er zal hier veel afgepraat en geroddeld zijn. Maar wat wil je in een leven zonder krant, radio en TV, laat staan internet.... En geregeld waren er dus mensen, die geen maat wisten te houden, met alle gevolgen van dien.

Hetzelfde, omdat de mens van de 18^e eeuw niet 'beter' of slechter is dan wij in onze dagen. Misdaad, misbruik, diefstal...., het zijn elementen, die nu eenmaal in een samenleving altijd weer opduiken. We moeten dus vooral niet denken, dat het vroeger zoveel beter was. En die drank.... maat houden was en is vandaag ook nog steeds een grote opgave voor sommige mensen. *'Drank maakt meer stuk dan je lief is'* is een leus, die zo uit de vroegere tijd overgenomen zou kunnen zijn.

Al met al ben ik blij, dat we vandaag een rechtssysteem hebben, dat zorgvuldiger te werk gaat dan in vroeger dagen, hoewel we allemaal weten, dat ook dit systeem niet volmaakt is. Door terug te kijken in het leven van vroeger kunnen we zo ook iets leren en daar waren deze schetsen voor bedoeld: *'ter leering ende vermaeck'*.

Diners

door de jaren heen...

Hans van den Heuvel

In de vorige editie van het Nieuwsblad werd aandacht besteed aan de diners, die in het toenmalige hotel-caférestaurant 't Fortuin' aan de Fransestraat in Ameide werden gehouden ter gelegenheid van de installatie van de heren J.C. de Ridder en D. Wessels als burgemeester van Ameide en Tienhoven op respectievelijk 3 september 1957 en 7 juli 1966. Het zal u niet zijn ontgaan dat bij beide gelegenheden vrijwel dezelfde gerechten werden aangeboden: huzaren-salade, kippensoep, ossenhaas, gekookte aardappelen, snijboontjes, doperwtjes, worteltjes en appelmoes en 'koffie na'. Alleen wat betreft de nagerechten waren er verschillen: in het eerste geval werd 'blanc-manger' en in het tweede geval 'Rijnwijn pudding' met fruit genuttigd. Ook werd bij de koffie op 3 september 1957 anders dan op 7 juli 1966 gebak gepresenteerd. De wijnen waren daarentegen weer identiek: 'Graves Supérieur' en 'Saint Estèphe'.

Met deze informatie als uitgangspunt ben ik gaan bladeren in oude boeken, waarin de eetgewoonten en tafelmanieren van onze voorouders zijn beschreven. Dat leidde al snel tot de conclusie dat het er in het begin van de vorige eeuw in bepaalde kringen op hoogtijdagen en bij andere feestelijke gelegenheden aanzienlijk

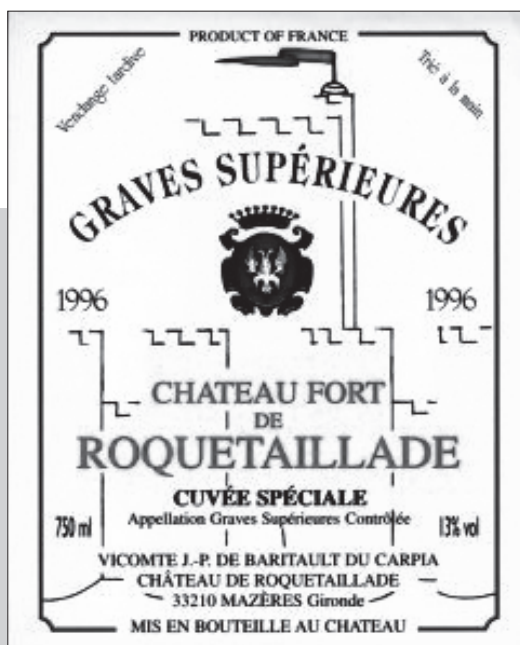
uitbundiger aan toe ging dan zo'n halve eeuw later in 't Fortuin' het geval was.

Zo gaat mevrouw Egbertina C. van der Mandele in het hoofdstuk 'Uit Dineeren' van de ongedateerde, maar zeker meer dan honderd jaar oude 'achtste herziene en veel vermeerderde druk' van 'Het Handboek van Mevrouw Etiquette in 32 artikelen' gedetailleerd in op de wijze van voorbereiding van een diner. Ik ontleen aan het door H. Honig te Utrecht uitgegeven en bij 'Boek-, Courant- en Steendrukkerij G.J. Thieme, Nijmegen' gedrukte boek de volgende passages:

'Hoe eenvoudig een menu ook zij, de spijzen moeten van de beste kwaliteit en uitmuntend klaargemaakt zijn. Wie zelf niet koken kan, of geen goede keukenmeid heeft, moet maar geen dineetjes geven, tenzij ze zoo rijk is dat ze alles door een kok of kookster kan laten doen'.

'De hors d'oeuvres, een tijd lang onvermijdelijk, zijn nu verbannen naar de dejeunerers. Men blijft echter de gewone rangschikking van spijzen in hoofdzaak behouden.

Soep, voorgerecht, warme visch, donker vleesch met aardappelen en twee groenten, blank vleesch met groenten, tam gevogelte, warme pudding, wild, koude visch, paté, koude pudding, ijs, vruchten, dessert. Ziehier de meest gebruikte opvolging.

Een maaltijd van twaalf verschillende spijzen, behalve 't dessert, kan echter nogal bezwarend worden voor de meeste magen, daarom maakt men uit deze opvolging een keuze en geeft bijv. òf warme òf koude visch, òf blank vleesch òf tam gevogelte, dikwijls geen warme pudding; òf koude pudding, òf ijs en beperkt het menu tot drie of vier gangen àl naar het diner een min of meer deftig aanzien moet hebben. Men zorge echter steeds warme visch vooraf, koude visch nà te geven, nooit warme en koude pudding vlak op elkaar, geen twee soorten blank vleesch. Men moet in elke spijskaart de grootst mogelijke variatie brengen.

Het aantal personen gaat met de gerechten hand aan hand. Hoe meer personen, hoe meer spijzen. Een dineetje van zes personen kan dus gezellig en toch familiaar zijn. Zoodra 't aantal gasten echter zóó groot wordt, dat een algemeen gesprek niet meer mogelijk is, krijgt ieder diner een zeker deftig karakter. De wijnen zijn evenredig naar de gerechten, Hoe meer gerechten, hoe meer soorten van wijn.

Men kan schenken madera of sherry bij de soep, zoete wijn of witte bordeaux bij visch, voorts gewone tafelvijn, een of meer soorten fijnen wijn, rijnwijn, champagne. Geeft men bij een diner oesters vooraf, dan wordt er steeds een glas champagne bij aangeboden. Daarna kan men er verder mee wachten tot aan het dessert. Bij het kopje koffie, dat dadelijk na het diner gebruikt wordt, presenteert men een of meer soorten likeur'.

Herman Louis Cesar Teirlinck
(1879 – 1967).

Het lijkt geen twijfel dat het bijvoeglijk naamwoord 'copieus' op de hier beschreven diners van toepassing is. Maar bij het lezen van een reeks artikelen van de Vlaamse schrijver Herman Teirlinck (1879-1967) over 'Het Brussels klimaat van de Belle Epoque'¹ werd ik gewaar dat destijds bij onze zuiderburen de overdaad van spijzen en dranken bij 'heuglijke gebeurtenissen'

nog veel groter was. Ik illustreer dit met de volgende citaten:

'De tafellezierien waren niet van de poes. Onze Brusselsse vrouwen waren, zoals bij sterke volkeren hoort, vooral thuis in de keuken. Er werd veel geld en zorg aan de keuken besteed, en op feest- en hoogdagen waren de familiemalen van een rijkdom en een diversiteit,

1 Belle époque = de tijd van omstreeks 1890 tot 1910 in West-Europa met betrekking tot het culturele en mondaine leven.

die sindsdien nooit meer werden bereikt. Echt Brusselsse gerechten waren de beroemde kip, waardoor de Brusselaars in Europa van ouds bekend staan als kiekefretters, de hoogstaande kermispenzen, en bovenal de sjoezels. Het kan voor de vrouwen van het nageslacht interessant zijn te noteren dat de bereiding van sjoezels bij onze moeders een toewijding onderstelde, die ik uit de grond van mijn hart hoop bij onze dochters en kleindochters te zien herleven.

Wat zijn dat, sjoezels?

Het woord op zichzelf zegt niets: het is een typisch gewestelijke uitdrukking, die slechts te Brussel voorkomt en in geen enkele taal een tegenhanger vindt; men kan er dus slechts een omschrijving voor geven. In beginsel bestaan sjoezels uit de alvleesklier van rund of kalf. Het is dus best te begrijpen dat, rekening houdend met de kleine afmetingen van dat orgaan, het onmogelijk is er op een bepaalde dag een voldoende aantal van bij elkaar te brengen om er een groot aantal keukens mee te voorzien, die op diezelfde dag deze schotels zouden willen bereiden. Daarom hebben de restauranthouders te Brussel overvloedig beroep gedaan op andere min of meer gelijksoortige stukken vlees: runderstaart, schapenborst en -poten of ook nieren, die alle, afgezien nog van de beschikbare hoeveelheid, het voordeel bieden elk hun eigen smaak aan deze schotel mee te delen.

Daarom geef ik hier een recept van de echte sjoezels ten beste: over zeven stoofkasserollen² moet men kunnen beschikken, die gelijktijdig, schoon niet alle even lang, op het vuur zullen staan. In de middenste de kostbare sjoezels, zoals zij vers van het slachthuis worden gehaald, En daarrond dan één met rundvlees, dit is os en kalf en ook ballekens, één met een ossestaart, één met schaapsvoetjes, één met kalfsschenkels, één met zwezeriken en één met kampernoelies. Alles degelijk met ui en verscheiden specerijen in de boter gelegd. De sjoezels zelf zijnde kordaat met lambiek³ besproeid. De kunst ligt hierin, dat op een gegeven moment de inhoud van al de kasserollen gelijktijdig gaar, mals en geurig wordt. Dan krijgt elke aanzittende op zijn bord uit elke kasserol een schep, en dat maakt al te saam een goddelijke kost. Ge kunt er dan een karaf faro⁴ of een fles geus⁵ bij gebruiken en het ligt lang en genoeglijk op de maag.

Ja, wat eten en drinken betreft had Brussel zijns gelijke niet. Ik weet wel dat het er nu nogal eens bont kan toegaan, en de Engelsen, die geen benul hebben van keuken, prijzen onze tafel zeer. Maar wie durft wat er thans voorhanden is te vergelijken met wat er toen

2 Kasserol of casserole = grote (koperen) braadpan

3 Lambiek = soort van zwaar Brussels bier

4 Faro = soort van zoetachtig zwaar Brussels mengbier

5 Geuze is een biersoort die ontstaat door het mengen van jonge en oude lambieken en deze te laten hergistigen op fles, soms nog jarenlang. Het mengen van die bieren wordt steken genoemd.

was? Laat mij bij voorbeeld van een banket spreken in een der ontelbare sjosjeteiten, of van een feestmaal in gesloten kring, ter gelegenheid van een eerste communie of zo. Eerst een aperitief. Dan oesters of mosselen. Dan de soep, liefst met ballekens. Dan een keus hors-d'oeuvre, gerookte zalm, makrelen in olijven, geassorteerde saucijzen, geperste kop en een beetje van 't smoelken, alle waardige spijsen met of zonder mayonnaise, en geen sprake van koude patattenafval die men ook "salade" noemt. En na die peuzelingen, de vol au vent, die een specifiek Brussels gerecht is en licht in de darmen valt, zodat men daarop in staat is om het rundgebraad aan te spreken, zoals het in zijn jardinière van erwtjes en wortelkens en prinseskens en bloemkool en spinazie voor de pinnen komt.

Daarop verschijnt de ossetong met witte saus en kappers. Vervolgens de Brusselse kapoen, die in de goede huizen door een soort sorbet gescheiden werd van het kostbaar wild (ever, ree of gevogelte). Hier kwamen allerlei geleien te pas, mitsgaders pruimentrut en oranjemoes. Kreeft en langoesten bekroonden het geheel. Het dessert (maar ik moet nog een stevige schotel vergeten zijn, vrees ik), was bescheiden: taart, ijsroom en wat vruchten. Een dergelijke spijskaart werd voor gewoon en matig gehouden op een burgerlijke feesttafel. Ze ontleende vooral haar glans aan de voorname keus van de op te dienen wijnen: om de beurt Moezel- of Rijnwijn, Chablis, rode Bordeaux, Sauternes, een paar

kloeke Bourgognes, en de Champagne aan 't end. De koffie, die hierop aan het geuren ging, was er vooral om een rijk gevarieerde 'pousse'⁶ te wettigen'.

Ik maak een grote sprong in de tijd om uit te komen bij het in 2007 door ANP Photo/Nieuw Amsterdam uitgegeven (foto)boek 'Eten met de Oranjes', waarin culinair journaliste Anne Scheepmaker een historisch overzicht geeft van de eetcultuur van ons vorstenhuis. Ze toont aan dat de vorstelijke feestmenu's in de loop der jaren steeds korter zijn geworden. Zo vierde koningin Emma haar verjaardag in 1900 met een menu van veertien gangen, terwijl koningin Beatrix het bij haar zestigste verjaardag in 1998 op een driegangenmenu hield. Ook bij Koninklijke ontvangsten in binnen- en buitenland gaat het er niet uitbundig aan toe. Hiermee vergeleken, vallen de in de inleiding van dit artikel gememoreerde diners in 't Fortuin' dus niet uit de toon.

6 Pousse-café is een mix bestaande uit meerdere laagjes likeur, die als gevolg van hun verschillend soortelijk gewicht op elkaar drijven en zo een gamma van kleuren in het glas te zien geven, alsof een schildermachine aan het werk is geweest.

Een feestelijke tafel in Paleis Noordeinde in 's-Gravenhage.

"Arie de Koopman"

Hans van den Heuvel

In het in de vorige editie van dit blad verschenen, uit "De Schoonhovensche Courant, Nieuwsblad voor Zuid-Holland en Utrecht" van 30 oktober 1964 afkomstige artikel "Ook in Ameide is wel iets te doen, zelfs achter de schermen" wordt "de heer Versluis, kruidenier en leverancier van petroleum en gas" ten tonele gevoerd. Hij werd in Ameide en Tienhoven en omgeving door iedereen steevast "Arie de Koopman" genoemd. Zijn kruidenierswinkel was sinds 1948 in Ameide ondergebracht in het hoekpand Prinsengracht 65, tegenwoordig een woonhuis, waar eerder de weduwe De Bruijn haar waren had verkocht. In de daaraan voorafgaande jaren had hij zijn klanten bediend vanuit een schuur achter het huis van Aart de Groot aan het eind van de Sluisendijk.

Aan de vooravond van de beëindiging van zijn bedrijf werd op 26 februari 1981 in het door Drukkerij Crezée Ameide uitgegeven blad "De Wegwijzer" een artikel gewijd aan de op 28 maart 1916 aan de Zouwendijk geboren kruidenier. De volgende passages zijn daaraan ontleend.

Op de vraag waarom op 21 maart gestopt wordt, antwoordt de heer Versluis: "ik heb altijd gezegd, als ik 65 jaar word stop ik, en op 28 maart ben ik jarig en dan wil ik vrij zijn".

Versluis, een vlotte verteller, die zegt waar het op staat, vervolgt: "ik ben hier in 1948 zonder een cent begonnen. Ik wilde altijd zelfstandig blijven, vandaar dat ik maar enkele jaren bij de IFA aangesloten ben geweest. Ik had altijd ruzie met de organisatie. Toen ik jaren geleden mijn winkel verbouwd had, zei de directeur van de organisatie tijdens de opening tegen me: "Versluis, je kan beter dat olieasje uittrekken. Ik mijn dankwoordje heb ik toen gezegd: ik trek uit wat ik wil".

Tijdens het gesprek blijkt dat de handel in olie toen zeer floreerde, want aardgas was er destijds hier nog niet. "Uit gekheid zegt iemand nog wel eens "oliesjeik" tegen me. Maar toen het aardgas kwam, was die handel praktisch kapot. Het scheelde me een klein weekgeld". Uit nood is Versluis in 1975 melk gaan monstere, waardoor de olieklap enigszins werd gelenigd.

"Ik ben met vallen en opstaan gebleven wie ik was.

Door hard werken ben ik zelfstandig gebleven. Maar als je alle uren rekent, dan had je wel een laag uurloon". Mevrouw Versluis, die erg vaak thuis de winkel moest nalopen, is blij dat de zaak beëindigd wordt. Van de dokter moest zij er al jaren geleden mee ophouden, maar dat kon financieel niet.

Een van de vroegere verhalen van Versluis willen we u niet onthouden. "Ver voor de oorlog werd ik in Gorinchem gekeurd voor de militaire dienst. Toen ik bij dokter Vroon ontkleed stond en hij me onderzocht had, zei hij tegen me: kleed jij je maar weer aan, je hebt geen bliksem waarde". Ik ben nooit in dienst geweest, maar ik heb heel wat afgelopen in mijn leven. Ik woog toen 99 pond, dus ik zou geen zware soldaat geweest zijn".

Op de vraag of men wel eens vakantie had, was het antwoord ontkennend: "zelfs geen vakantiegeld". "Maar één wens heb ik wel" zegt Versluis. "Naar Californië voor een paar weken. Daar woont m'n zwager. Mijn kinderen zijn er al eens geweest".

"Arie de Koopman" maakte de aanzienlijke krimp van de plaatselijke middenstand nog mee. Waren er zo'n halve eeuw geleden nog zeven kruideniers in Ameide en Tienhoven, hun aantal is inmiddels geslonken tot één.

In deze sector verdwenen – in willekeurige volgorde – de zaken van:

- Jas Labee, later Piet van Kekem, op de Oudendijk;
- Jan den Oudsten, in de Molenstraat;
- Teunis de Langen, die ook een vishal exploiteerde, in de Fransestraat;
- De familie Van Es, op Sluis;
- De familie Kersbergen, aan de buitenzijde van de Lekdijk in Tienhoven, en, zoals eerder vermeld,
- Arie ("de Koopman") Versluis aan de Prinsengracht.

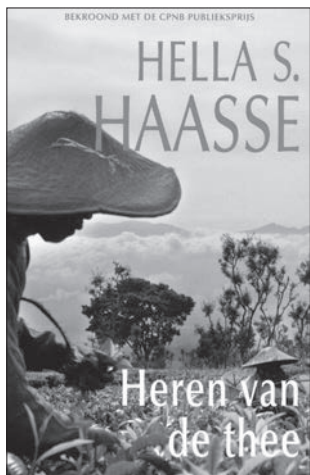
Overgebleven is de COOP Supermarkt van Peter de Jong, een kleinzoon van Piet de Jong, in het nieuwe winkelcentrum op de hoek van de Prinsengracht en de Paramasiebaan, die eerder aan het begin van de Broekseweg en daarvoor op de Dam was gevestigd.

Eén van de “Heren van de thee” op bezoek in Ameide

Bram Provoost

Op 29 september 2011 overleed op 93-jarige leeftijd Hella S. Haase, schrijfster van een groot aantal romans. Een van haar bekendste werken is de documentair-historische roman “Heren van de thee”, geschreven in 1992¹. Deze roman vertelt het levensverhaal van Rudolf Kerkhoven, die in de tweede helft van de 19de eeuw

op een afgelegen deel van Java een theeonderneming opzette en daar een gezin stichtte. Andere familieleden waren hem voorgegaan en ook hun lotgevalen worden in “Heren van de thee” beschreven. Hoewel het een roman is, gaat het in “Heren van de thee” om echte personen en gebeurtenissen, waarvan de gegevens werden gevonden in de familiearchieven van betrokkenen.

De hoofdpersoon in het boek is Rudolf Kerkhoven, die op 9 oktober 1848 in Avereest is geboren als Rudolph Eduard Kerkhoven. Rudolf is de oudste zoon van de in 1820 op het landgoed ‘Huis Hunderen’ in Twello geboren Rudolph Albertus Kerkhoven, en de in 1821 te Deventer geboren Aleida van Delden. Vader Kerkhoven is succesvol als advocaat en ondernemer, maar besluit in 1866 met een deel van zijn gezin naar Java (Ned. Indië) te vertrekken om daar net als reeds eerder vertrokken familieleden thee- en kina-ondernemingen te stichten. De jonge Rudolf blijft in Nederland achter, waar hij de HBS in Deventer voltooit en daarna de studie tot technoloog aan de Polytechnische School te Delft. In 1870-’71 is Ir. Rudolf Kerkhoven enige tijd werkzaam in een machinefabriek. In die tijd neemt hij het besluit om ook naar Java te vertrekken met de bedoeling om in de buurt van zijn familieleden een eigen onderneming te stichten.

In het voorjaar van 1871 is zijn vertrek nabij. Hella Haase schrijft hierover het volgende: “Hij ging afscheidbezoeken afleggen: eerst naar Arnhem, Elst en Velp, Deventer, Zwolle, Leeuwarden – daarna terug

¹ *Heren van de thee* werd bekroond met de CPNB Publieksprijs 1993.

Huis Hunderen, Twello.

Van 1809 – 1860 bezit van Johannes Kerkhoven, overleden 2 juni 1859. (foto: http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/Gelderland_beschrijvingen/Twello_Hunderen.html).

via Putten, Utrecht en Ameide. In de zitkamers van zijn familieleden (overal zwaar mahonie- of eikehout, bekleed met trijp en pluche in sombere tinten) herhaalde hij tegenover waardige welwillende ooms en neven en hartelijk-bezorgde tantes en nichten keer op keer bijzonderheden die hij uit brieven van thuis, en mondeling van August² vernomen had over zijn vaders onderneming.”

Het staat er echt, familiebezoek in Ameide. Dat was voor mij aanleiding om te proberen uit te zoeken welke oom of tante van Rudolf Kerkhoven in 1871 te Ameide zou kunnen wonen. In “Heren van de thee” komen naast Kerkhoven, ook familienamen als van der Hucht, Bosscha en Holle voor. Misschien was er iemand met die naam woonachtig in Ameide. Daarbij denk je dan in de eerste plaats niet aan een van de oude ‘Termeise families’, maar eerder aan een bezoek bij iemand die van buiten af komt, b.v. de burgemeester, arts, of dominee. Wie waren dat in 1871? Burgemeester was Adriaan P.H.A. de Kleyn, in 1871 nog ongehuwd. Vader De Kleyn kwam uit Gorinchem, zijn moeder uit Tienhoven. Gemeentearts was Johan F.K.Th. von Ziegenweidt, wiens echtgenote Catharina van den Toorn in 1869 was overleden. De arts von Ziegenweidt kwam uit Eijbergen en zijn echtgenote Catharina uit Middelburg. Dominee van de Hervormde Kerk was in 1871 de bekende Willem van Beuningen, gehuwd met Adriana Boonen, geboren te Arnhem. Geen van deze namen gaf enig zicht op een familieband met Rudolf Kerkhoven.

Gelukkig gaf het raadplegen van de burgerlijke stand Zederik/Ameide wel een aanwijzing. Op 29 oktober 1897 was in Ameide overleden *Albertine Marie*

² Augustus Eugenius Kerkhoven, een in 1858 geboren jongere broer van Rudolf die naar Nederland kwam voor zijn Middelbare school en opleiding tot landbouwkundige in Wageningen.

Alexandrine Kerkhoven, geboren 7 maart 1823 op Huis Hunderen te Twello. Via de website van de nakomelingen van der Hucht³, bleek zij een jongere zus van Rudolph Albertus Kerkhoven te zijn en dus zonder twijfel de tante die de Indiëganger, Rudolf Kerkhoven, in 1871 te Ameide heeft bezocht.

Hoe was Albertine Kerkhoven uit Twello in Ameide terecht gekomen? Via haar huwelijk. Op 15 juni 1849 vindt op het landgoed van haar vader Johannes Kerkhoven, Huis Hunderen te Twello, het huwelijk plaats tussen de dan 26-jarige Albertine Kerkhoven en de 38-jarige Mr. Johannes Dirk (Jan Diderik) van der Poel, op dat moment burgemeester van Ameide en Tienhoven. Het echtpaar vestigt zich in Ameide, waar Jan Diderik van der Poel tot en met zijn ontslagname in februari 1854 burgemeester blijft. Het burgemeesterspaar Van der Poel – Kerhoven gaat in Ameide wonen in No. 60 aan de Nieuwstraat (nu Nieuwstraat 39 en 41). Tijdens en na zijn burgemeesterschap is hij ook nog enkele jaren lid van de Provinciale Staten van Zuid Holland (1850-1853) en lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal (1853 – 1860 en 1862 - 1864).

Johannes Dirk van der Poel is op 4 september 1811 te Ameide geboren⁴ als (eerste) zoon van Hendrik van der Poel en Hendrika Antonia Smits. Hendrik van der Poel is in 1788 te Arkel geboren en was van 1833 tot 1847 eveneens burgemeester van Ameide en Tienhoven, als opvolger van Warnardus Verhagen. In 1847 werd Hendrik van der Poel⁵ opgevolgd door zijn zoon (Mr. J.D. van der Poel). Hendrik van der Poel is overleden te Ameide op 31 oktober 1872. Zijn echtgenote Hendrika Antonia Smits is in 1793 geboren te Ameide en aldaar ook overleden op 12 maart 1872. Na het overlijden van Hendrik van der Poel en echtgenote, verhuizen de heer en mevrouw van der Poel – Kerkhoven naar de woning van zijn ouders op de Dam No 86 en 87 (nu Dam 10 en 11).

Behalve Johannes Dirk hadden Hendrik en Hendrika nog twee kinderen, die beiden in Ameide geboren zijn: de op 30 oktober 1813 geboren zoon Dirk Hendrik en de op 20 oktober 1815 geboren dochter Neeltje Margaretha. Op 16 mei 1849 was de 34-jarige Neeltje de bruid van weduwnaar Cornelis van den Anandel, de 37-jarige zoon van Jan van den Anandel. Bierbrouwer Jan van den Anandel is ook actief geweest in het openbaar bestuur van Ameide. Zo was hij in de periode 1832-'33 enige maanden fungerend burgemeester, tussen het overlijden van Warnardus Verhagen (22-8-1832) en de benoeming van diens opvolger Hendrik van der Poel. Ook in 1853 was hij nog als wethouder actief, tijdens het laatste jaar van burgemeester Mr. J.D. van der Poel. Jan van den Anandel is op 9 november 1853 overleden op 73-jarige leeftijd.

Het familiegraf van der Poel op de Oude Begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat te Ameide. Hier zijn o.a. begraven oud-burgemeester H. van der Poel en zijn echtgenote H.A. Smits en twee van hun kinderen. Ten eerste hun zoon oud-burgemeester Mr. J.D. van der Poel en zijn echtgenote A.M.A. Kerkhoven en hun dochter N.M. van der Poel en haar echtgenoot C. van den Anandel. Zoals op de foto te zien is, is vooral de steen op het graf van het echtpaar van der Poel-Kerkhoven zwaar beschadigd. (foto A.P. Provoost, Ameide).

Zoon Dirk Hendrik van der Poel werd Directeur der Registratie en Domeinen in de Provincie Gelderland en woonde in Arnhem. Toch was hij ook in Ameide actief. Dat is logisch, omdat zijn familie, vader en moeder, broer en schoonzus, zuster en zwager allemaal in Ameide woonden. In juli 1873 koopt hij voor f. 4000, uit de erfenis van zijn ouders, een pand No. 92 op de Voorstraat (nu Voorstraat 4). In dit pand hadden zijn zus Neeltje (tot haar overlijden in 1857) en zwager Cornelis van den Anandel (tot zijn overlijden in 1864) gewoond. Na de koop gaat Dirk Hendrik daar niet zelf wonen - hij blijft in Arnhem -, maar verhuurt het pand aan de daar al wonende huurder, de geneesheer J.F.Th von Ziegenweid⁶. Die woont daar sinds zijn komst naar Ameide in 1867. Von Ziegenweid overlijdt op 6 september 1874, door een ongeval op de Lek. In november 1874 wordt Frederik Jacob van den Berg de nieuwe huurder. Hij was op 17 oktober 1874, door de gemeenteraad van Ameide, tot Gemeentearts benoemd. In Juni 1887 koopt dokter Van den Berg voor f. 4000 het pand van D.H. van der Poel. Hij was de eerste dokter die eigenaar werd van het pand Voorstraat 4, dat tot de komst van het nieuwe gezondheidscentrum, doktershuis is gebleven. Van den Berg was de eerste dokter die eigenaar werd, maar niet de eerste arts die daar woonde. Dat was Ernst Wilhelm Müller, die eerst op de Dam woonde, en in 1865 naar Voorstraat 4 verhuisde. Zoals hiervoor gezegd, woonde na hem dokter Von Ziegenweid daar van 1867 tot 1874. Dirk Hendrik van der Poel is enkele maanden na de transactie met dokter Van den Berg op 2 februari 1888 te Arnhem overleden.

³ <http://thefamiliearchief.homestead.com/PARENTEELV7.pdf>

⁴ Naast Ameide wordt ook Anandel (NB) als geboorteplaats genoemd. Op de (gebroken) steen op het graf van J.D. van der Poel zijn de woorden Geb. te AME nog leesbaar, evenals en ALDAAR overleden. Het moet dus Ameide zijn.

⁵ Hendrik van der Poel was in 1834 ook lid van het Leesgezelschap, onder de Zinspreuk: Tot Nut en Vermaak, te Ameide. Zie Nieuwsblad HVAT 2009, jrg 20, nr 2, p.37.

⁶ In eerdere artikelen in het Nieuwsblad HVAT, jrg 22, nr. 1, 2011 is geschreven dat dokter von Ziegenweid in het pand Voorstraat 8 zou hebben gewoond, waar nu de fam. Laroo woont. Onderzoek van de Ameidese bevolkingsregisters laat zien dat dit niet het geval was. Bij zijn komst in Ameide ging het gezin von Ziegenweid wonen in het pand dat later Voorstraat 4 zou worden genummerd. Deze vinding plaats het verhaal "Een raadselachtige gebeurtenis" van Carel F.Th von Ziegenweid en "Onze kennismaking met de von Ziegenweid's" van Jack en Janny Laroo in een ander daglicht.

De levensloop van Mr. J.D. van der Poel, die destijds tot de ‘bekende Nederlanders’ behoorde, is in 1937 als volgt beschreven:⁷

“POEL (Mr. Jan Diderik van der), geb. te Andel⁸ 4 Sept. 1811, overl. te Ameide 8 Apr. 1898, was de zoon van H. van der Poel en W.A. Smits.” (N.B. W.A. Smits moet zijn H.A. Smits).

“Hij werd te Utrecht als student in de rechten ingeschreven 7 Apr. 1828, trad in 1830 in militairen dienst, maakte den tien-daagschen veldtocht mede en bleef tot 1835 bij het leger te velde in Noord-

Brabant. Toen ging hij weder te Utrecht studeeren en promoveerde aldaar in de rechten 16 Jan. 1841 op een dissertatie *De obligationibus alternatis*⁹. Hij werd burgemeester van Ameide en Tienhoven¹⁰.

Op 17 Sept. 1850 werd hij in het kiesdistrict Gorinchem tot lid der Provinciale staten van Zuid-Holland gekozen. Bij de wijziging in den omvang der districten werd hij in Nov. 1852 aan Sliedrecht toegewezen. Hij werd in dat district 10 Mei 1853 herkozen.

Na de ontbinding der Tweede Kamer ingevolge de Aprilbeweging werd hij 17 Mei 1853 in het district Dordrecht tot lid van die Kamer gekozen. Wegens verschil tusschen het aantal gestemd hebbende kiezers en het getal uit de bus gekomen stemmen, werd

Mr. J.D. van der Poel (Ameide, 1811 – Ameide, 1898). Bron: Collectie-van Eck (Nationaal Archief).

hij niet toegelaten, maar bij een nieuwe verkiezing op 2 Juli d.a.v. werd hij opnieuw gekozen. Hij behoorde tot de conservatieve richting en trad weinig op den voorgrond. Toen hij 17 Mei 1853 tot kamerlid gekozen was, nam hij de herkiezing kort te voren in de Staten niet aan. Op 10 Febr. 1854 werd hij op zijn verzoek eervol ontslagen als burgemeester.

Op 12 Juni 1860 werd hij te Dordrecht niet herkozen, maar 24 Nov. 1862 koos het district Gorinchem hem opnieuw tot kamerlid. Bij zijn periodieke aftreding verzocht hij niet weder in aanmerking te komen en hij werd 28 Juni 1864 vervangen. Hoewel niet ziekelijk, heeft hij de laatste 20 jaren van zijn leven zijn woning niet verlaten.”

7 Het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, Deel 10, geschreven door P.J. Blok en P.C. Molhuysen, Uitgeverij A.W. Sythoff, Leiden.
8 Zie Voetnoot 4.
9 Over alternatief verbintenissenrecht, een deelgebied van het burgerlijk recht.
10 Hij volgde in 1847 zijn vader op en werd in 1854 opgevolgd door Christiaan Diemont.

De laatste zin in de levensloop van Mr. J.D. van der Poel schetst een somber beeld. Over het leven van Albertina van der Poel – Kerkhoven in Ameide is helaas weinig tot niets bekend. Het huwelijk is kinderloos gebleven en ook het ‘theefamiliearchief’ geeft weinig informatie over haar leven. Wel is er een foto uit 1880, waarop zij is afgebeeld tijdens een “Hunderen-reunie” te Arnhem. Een familieportret van de op landgoed Hunderen geboren Kerkhovens met echtgenoten en enkele kinderen.

De “Hunderen –reunie” te Arnhem in 1880, van de in Huis Hunderen te Twello geboren leden van de familie Kerkhoven¹¹. Op de achterste rij aan de rechterkant Albertine M.A van der Poel - Kerkhoven en Mr. J.D. van der Poel. Twee plaatsen links van Albertine staat haar broer Mr. Rudolph Albertus Kerkhoven (met baard) de vader van Rudolf Kerkhoven, de neef die in 1871 bij zijn tante Albertine in Ameide op bezoek ging.

Hoe was het leven van de familie van der Poel-Kerkhoven in Ameide? Was het zo somber als de laatste zin in de levensloop van Mr. J.D. van der Poel suggereert? Enkele berichten uit 1890 laten een minder somber beeld zien van het echtpaar van der Poel – Kerkhoven. Hoewel zelf kinderloos spanden zij zich bijzonder in voor de kinderen van de openbare school. De Nieuwe Gorinchemsche Courant van 14 september 1890 meldt het volgende bericht.

“Ameide, 10 Sept. Hedenmorgen verkeerden de leerlingen der openbare school alhier, in een recht opgewekte stemming, en geen wonder! Aan allen werden, nog met het oog op den jongsten Prinsessedag¹², vanwege den heer en mevrouw van der Poel alhier, geschenken uitgereikt; de vreugde steeg ten top toen laatstgenoemde zelve de school binnen trad, en zelden zullen de leerlingen meer van harte hebben gezongen, dan toen zij daarop een lied aanhieven ter eere van hen, die nog zoo kort geleden hun het on-

11 Met dank aan Dr. K.A. van der Hucht te Driebergen, conservator van de ‘Stichting Indisch Thee- en Familiearchief van der Hucht c.s.’, die mij op deze foto in het Jaarboek van de Vereniging voor Genealogie Nr. 42, 1988, p. 170 attendeerde.

12 Prinsessedag was de voorloper van de huidige Koninginnedag. Voor het eerst gevierd op 31 augustus 1885 bij de vijfde verjaardag van Prinses Wilhelmina. In 1890 werd de tiende verjaardag gevierd. Na het overlijden van Koning Willem III (23 november 1890) werd 31 augustus tot en met 1948 Koninginnedag.

vergetelijk reisje naar Rotterdam¹³ hadden bezorgd en hen thans op nieuw zulke gulle blijken van toegenegenheid gaven. Toen het lied geëindigd was en nadat door het hoofd der school¹⁴ een toepasselijk woord was gesproken, ontvingen de leerlingen ieder een voor hun leeftijd geschikt geschenk: de kleinen een prentenboek, de groote jongens een schrijfdoos, de groote meisjes een naaidoosje en 'last not least' werd daarbij gevoegd voor ieder gezin het keurig net uigevoerd portret van onze prinses, zeer groot formaat. Opgetogen gingen de kleinen met al die geschenken huiswaarts, nadat zij alvorens geheel uit eigen beweging, een hartelijke ovatie hadden gebracht aan de milde gevers."

Dat klinkt toch alsof de heer en mevrouw van der Poel – Kerkhoven in Ameide zeer geliefd waren. Daarnaast roept het bij mij de vraag op of er nog ergens iets is overgeleverd van deze fraaie geschenken of het 'groot formaat' portret van prinses Wilhelmina uit 1890?

Het maatschappelijk leven in Ameide in het laatste kwart van de 19de eeuw is beschreven in Hoofdstuk 4 van het boek van Carla Jonker "Macht en armoede aan de rivier". Hieruit blijkt dat Mr. J.D. van der Poel daarin een belangrijke rol speelde. Hij was betrokken bij de oprichting van de afdeling Ameide van de Protestantenvbond. Uit krantenartikelen na hun overlijden bleek dat hij en zijn echtgenote als beschermheer en -vrouwe betrokken waren bij de zangvereniging "Kunstliefde en Vriendschap". Daarnaast was Mr. Van der Poel beschermheer van de ijsclub "Hollandia". De betrokkenheid bij deze groep verenigingen laat zien dat zij in die tijd in Ameide als "links" aangeduid kunnen worden (zie Carla Jonker, Tabel 1, pagina 30). Dit ondanks de mededeling dat Mr. Van der Poel als Tweede Kamerlid tot de 'conservatieve richting' gerekend moest worden. Het overlijden van Albertina Kerkhoven wordt op 4 november 1897 in een kleine annonce bekendgemaakt.

"Te Ameide is den 29 October l.l., in den leeftijd van 74 jaren overleden,

Vrouwe Albertina M.A. Kerkhoven,
Echtgenote van
Mr. J.D. VAN DER POEL.
AMEIDE, 2 Nov. 1897

In het belang van betrekkingen in Indië, werd deze kennisgeving tot heden uitgesteld."

13 Dit bezoek is uitgebreid beschreven in het Nieuwsblad HVAT 17^e jrg nr. 3, 2006 blz. 13-15. Daaruit blijkt dat de schoolkinderen ook ontvangen werden door de Ambachtsheer A van Stolk Czn. Opgemerkt kan worden dat er naast een gezamenlijke band met Ameide, ook een familieband was. Een jongere zus van mevr. van der Poel-Kerkhoven, Charlotte Octavia, was gehuwd met, en in 1890 weduwe van, een jongere broer, Jacob, van de Ambachtsheer.

14 Hoofd was Willem George Degenhardt, die deze functie van 1883-1911 bekleedde. Volgens Carla Jonker maakte Degenhardt rond 1990 deel uit van de liberale elite. Hij was o.a. voorzitter van de zangvereniging 'Kunstliefde en Vriendschap' en van het fanfarekorps 'Unie' en medeoprichter van de Protestantenvbond. Hij woonde in het schoolhuis op het Kerkplein en moet een goede bekende van het op de Dam wonende echtpaar van der Poel geweest zijn.

Ook de dankbetuiging voor de bewijzen van deelneming op 25 november 1897 is kort:

"Voor de bewijzen van deelneming bij het overlijden van Mevrouw A.M.A. VAN DER POEL, geboren KERKHOVEN betuigt de Familie haren hartelijken dank."

Maar hoe zat het dan toch met dat sombere beeld over de leefomstandigheden van Mr. van der Poel aan het eind van zijn leven? Waarom heeft hij zijn woning zo weinig verlaten? Kort na het overlijden van mevr. van der Poel-Kerkhoven komt de echte reden naar boven. Een advertentie in de Nieuwe Gorinchemsche Courant van 23 december 1897 bericht:

"Bij vonnis der Arrondissements-Rechtbank te Dordrecht, van 15 December 1897, is Meester JOHANNES DIRK VAN DER POEL, zonder beroep, wonende te Ameide, ter zake van onnoozelheid, gesteld onder curatele."

Het is waarschijnlijk dat Albertine van der Poel – Kerkhoven tot haar overlijden de financiële zaken regelde. Mr. J.D. van der Poel overlijdt slechts enkele maanden na zijn vrouw, op 8 april 1898. De kennisgeving van dit overlijden is een korte advertentie, die meldt:

"Heden overleed te Ameide, in den ouderdom van 86 jaren,

de Heer Mr. J.D. VAN DER POEL.
AMEIDE, 8 April 1898

Eenige kennisgeving."

Geen enkele mededeling over zijn functies, hij was toch burgemeester en lid van de Tweede Kamer geweest, noch over zijn betrokkenheid bij de lokale gemeenschap Het echtpaar bleef kinderloos. Een dankbetuiging voor de belangstelling bij het overlijden van Mr. J.D. van der Poel wordt enkele weken na zijn overlijden, uit aller naam, geplaatst door de in Arnhem wonende weduwe van zijn broer.

Voor de vele bewijzen van belangstelling, ontvangen bij het overlijden van onze geliefden Zwager en Oom, den Heer Mr. J.D. VAN DER POEL te Ameide, betuigen wij onze hartelijken dank.

Uit allernaam,

Wed. D.H. VAN DER POEL-TIMMERMAN.

Arnhem, 23 April 1898.

Uit de Nieuwe Gorinchemse Courant van 17 maart 1898:

“Ameide, 14 Maart. Aan de afdeeling Ameide, Tienhoven e.o. van den Ned. Protestantenbond, thans in het bezit van rechts-persoonlijkheid, zijn door wijlen mevr. Van der Poel, geb. Kerkhoven, alhier twee legaten besproken, een voor de afdeeling en een voor een onder haar beheer staand armenfonds.”

Uit de Nieuwe Gorinchemsche Courant van 26 mei 1898:

“Ameide, 23 Mei. L.l. Donderdag-avond gaf de zangvereeniging ‘Kunstliefde en Vriendschap’ alhier, in het gewone lokaal, onder leiding van den directeur, den heer M. van Bommel eene uitvoering. Tusschen deze en de vorige ligt bijna een jaar. De voorzitter, de heer W.G. Degenhardt¹⁵, wees bij het openen er op, hoe in het najaar van 1897 het koor getroffen werd door een grooten slag, namelijk het overlijden van zijn onvergetelijke beschermvrouw mevrouw Van der Poel. De voorgenomen viering van het 10 jarig bestaan der vereeniging verviel daardoor. Door het overlijden ook van den beschermheer, den heer Van der Poel, eenige dagen vóór Paschen, verviel natuurlijk ook de alstoen voorgenomen uitvoering. Bij deze uitvoering, de eerste na die slagen mocht een woord van dankbare nagedachtenis niet ontbreken aan deze beide ontslapenen, die het zangkoor steeds tot grooten steun en hulpe waren.”

Uit de Nieuwe Gorinchemsche Courant van 4 december 1898:

“Ameide, 28 Nov. Heden werd in het Café Bouwmeester alhier¹⁶, de gewone najaarsvergadering gehouden der IJclub ‘Hollandia’, thans tellende 45 leden. De voorzitter herdacht wijlen den heer Mr. J.D. van der Poel, van wien in tijden van nood en armoede onder de ingezetenen, ook deze vereeniging steeds veel steun ondervond en deelde mede, dat de door Z. Ed. nagelaten 102 aandelen in de rentelooze geldleening door de erven zijn geschonken ten bate der IJclub.”

Uit deze berichten blijkt duidelijk dat de heer en mevrouw Van der Poel niet alleen geliefd waren bij de leerlingen van de openbare school. Ook de afdeling Ameide, Tienhoven e.o. van de Nederlandse Protestantenbond, de zangvereniging “Kunstliefde en Vriendschap” en de ijsclub “Hollandia”, tonen hun grote waardering voor het werk dat zij voor deze verenigingen hebben gedaan.

De materiële nalatenschap van het echtpaar van der Poel – Kerkhoven is groot. Advertenties in de Nieuwe Gorinchemsche Courant kondigen een aantal veilingen aan, waar voor de Erven hun bezittingen worden geveild.

Allereerst de onroerende goederen. Uit de veiling van september 1898 blijkt dat zij in het bezit waren van “Eenig HOOLAND onder Tienhoven” en “Eenige WOONHUIZEN, KOETSHUIS, STALLING, Societeitsgebouw¹⁷, TUINEN, en diverse perceelen WEI-, HOOI-, GRIEND- en BOOMGAARDLAND onder Ameide”. Verder “Eene BOUWMANS-WONING cumanexis¹⁸ en diverse perceelen WEI-, HOOI-,

¹⁵ Zie voetnoot 14.

¹⁶ Café Weltevreden van C. Bouwmeester, Benedendams te Ameide, waar nu de meelfabriek staat.

¹⁷ Is er onder de lezers iemand die weet wat dit Societeitsgebouw in 1898 te Ameide zou kunnen zijn?

¹⁸ Met bijbehoren.

Notaris B. J. BODDE
te Meerkerk, zal in het

openbaar verkoopen:
bij veiling op
Donderdag 8 September 1898
en bij afslag op
Donderdag 15 September 1898,
telkens 's voormiddags om 11 uur,
in de zaal van Mej. de Wed.
L. H. DIEPENHORST te Ameide.

*Van de Erven Mr. J. D. v. d. Poel
en Mevrouw A. M. A. Kerkhoven.*

1°. Eenig HOOLAND
onder TIENHOVEN, groot
2,80,90 hectaren.

2°. Eenige WOONHUIZEN,
KOETSHUIS,
STALLING, Societeitsgebouw,
TUINEN en
diverse perceelen **WEI-,**
HOOI-, GRIEND- en
BOOMGAARDLAND,
onder Ameide, groot
10,52,19 hectaren.

3°. Eene BOUWMANS-
WONING cumanexis en diverse perceelen **WEI-, BOUW-,**
HOOI-, GRIEND- en
BOOMGAARDLAND,
op Achthoven, onder
Lexmond, groot 31,07,18
hectaren.

4°. Eenig WEI-, HOOI,
en GRIENDLAND-
onder Leerbroek, groot
8,34,33 hectaren.

In 23 perceelen en verschillende combinaties.

Breeder bij catalogus omschreven, die gratis verkrijgbaar is ten kantore van Notaris BODDE voornoemd, bij wien tevens nadere intichtingen zijn te bekomen.

GRIEND- en BOOMGAARDLAND op Achthoven onder Lexmond” en “Eenig WEI-, HOOI- en GRIENDLAND onder Leerbroek”. Alles bij elkaar een bezit van ruim 52 hectaren, dat bij de verkoop wordt verdeeld over 23 percelen. Daarnaast wordt via een aparte advertentie tevens te koop aangeboden: “Het HEERENHUIS op den dam¹⁹ te Ameide, met Erf en Tuin, kad Sectie B, no 1336, groot 8 aren, 80 centiare”, of wel 880 m². Als bijzonderheid wordt vermeld: “*Het goudleeren behang is*

¹⁹ Dit betreft de huidige locatie Dam 10 en 11, met erf en tuin langs de Fransestraat tot aan de Nieuwstraat.

Notaris BODDE

te Meerkerk,

zal ter gelegenheid van de geannonceerde openbare verkoop van Onroerende Goederen van den boedel van beide wijlen den Heer Mr. J. D. v. d. POEL en MEV. A. M. A. KERKHOVEN, op Donderdagen 8 en 15 September 1898, 's voormiddags om 11 uur, in de zaal van Mej. de Wed. L. H. DIEPENHORST te Ameide,

tevens publiek verkoopen:

Het HEERENHUIS

op den dam te Ameide, met ERF en TUIN, kad. Sectie B, no. 1336, groot 8 aren 80 centiareen.

Het goudleeren behang is niet in den koop begrepen.

Te aanvaarden bij de betaling op 11 November a.s.

niet in den koop begrepen". De uiteindelijke uitkomst van de veiling is niet bekend, maar de inzet is flink. De 23 percelen en het woonhuis worden ingezet voor een totaal van f. 62.750,-, een voor die tijd zeer aanzienlijk bedrag.

Naast het onroerend goed worden in November 1898 nog een aantal roerende goederen te koop aangeboden. Op 1 November 'ten sterfhuize' (op de Dam) gaat het om de verkoping van "*eenige Meubelen en Huisraad en Keukengereedschappen, Bloemen en Planten*". Twee dagen later wordt door het Erfhuis te Lexmond een openbare verkoping van andere roerende zaken georganiseerd. De verkoping vindt plaat ten huize van Mej. De Weduwe K. Vroon op Achthoven, onder Lexmond. Als bijzonderheid kan worden vermeld dat de verkoping "om contant geld" gaat, dat er o.a. "2 aftandsche²⁰ bruine PAARDEN" zullen worden ver-

ERFHUIS

TE

LEXMOND.

Notaris B. J. BODDE

te Meerkerk,

zal in het openbaar verkoopen:

Voor de Erven van den Heer en Mevrouw Mr. J. D. v. d. Poel-Kerkhoven,

op Donderdag 3 November 1898, 's morgens om 10 uur, ten huize van Mej. de Weduwe K. VROON, op Achthoven, onder Lexmond, om contant geld.

2 aftandsche bruine PAARDEN,
5 tweejarige vette OSSEN,
8 eenjarige OSSEN,
2 kalfdragende MELKKOEIEN,
2 KUISKALVEREN.

(De Ossen zullen ook gecombineerd worden afgeslagen).

Boerenwagen, Stortkar, IJsslede, Tuigen, Aak of Vlieger, BOUW- en MELKGEREEDSCHAPPEN en HANDWERK.

MESTVAALT.

Circa 25000 halve kilo's HOOL en eenig STROO.

BRANDHOUT en hetgeen verder te koop zal worden aangeboden.

kocht, een MESTVAALT' en "Circa 25000 halve kilo's HOOL".

Met de verkoop van de bezittingen van het echtpaar van der Poel - Kerkhoven in Ameide, Tienhoven en omgeving verdwijnen hier ook de herinneringen aan hen. Ondanks de waardering van een aantal verenigingen en instanties na hun overlijden, lijkt een verwaarloosd familiegraf alles wat is overgebleven. Een familiegraf waarin nota bene twee oud-burgemeesters van Ameide en Tienhoven begraven zijn.

Tenslotte nog een oproep aan de (vele) lezers van het Nieuwsblad. Misschien kan één van u ons helpen aan informatie over deze bijzondere vrouw, die van 1849 tot 1897 in-woonster van Ameide was en daar maatschappelijk hoog in aanzien moet hebben gestaan. Is er iets te vinden in de archieven van de af-

deling Ameide van de Ned. Protestantenvbond of ijsclub Hollandia? Wie weet of en zo ja waar de archieven van de zangvereniging "Kunstliefde en Vriendschap" zijn? Met deze oproep eindig ik mijn artikel, geschreven naar aanleiding van een enkele zin in het boek "Heren van de thee" van Hella S. Haase. Toen ik aan dit onderzoek begon had ik geen idee dat er zo veel, maar eigenlijk toch te weinig, te voorschijn zou komen. Helaas is er geen briefwisseling bekend tussen Albertine Kerkhoven en andere leden van haar uitgebreide familie. Een roman die gaat over het leven in het 19de-eeuwse Ameide, zoals in "Heren van de thee" over haar neef Rudolf in Nederlands-Indië, zit er helaas niet in.

20 Aftands in de oorspronkelijke betekenis: Paarden waarbij de tandwisseling geheel voltooid is.

Historisch plaatje met een praatje

Bij het laatste schrijven ben ik gestopt met de groet “Tot in de kersentijd”, bedoeld om de herinnering aan die periode te laten herbeleven in een tentoonstelling tijdens de Paardenmarktweek van 2012.

De werkgroep van de Historische Vereniging heeft vele foto's verzameld, waaruit een selectie wordt gemaakt voor de tentoonstelling in de gereformeerde kerk aan de Prinsengracht.

Iedereen, bij wie foto's zijn gehaald en teruggebracht, reageerde positief op dit gebeuren met vaak vele verhalen. Ook het beeld achter het stadhuis herinnert ons aan de kersentijd in Ameide en Tienhoven.

Bij dit schrijven een herinnering aan de kersentijd in streektaal, gelukkig bewaard door een Termeise. Dit stukje is geplaatst in “Het Kontakt”, editie Alblasserwaard en De Vijfheerenlanden, op 14 juni 1990, geschreven door oud-Termeienaar Gerrit van der Grijn, met daarin bekende uitspraken van Ameidenaren. Sommige anekdotes leven nu nog voort en worden herhaald op het bankje voor de Christinaflat door de hangouderen, zoals de bekende zin: “Kijk hem roke, Maaikie”.

Mogelijk tot ziens op de tentoonstelling.

Met een hartelijke groet en tot schrijfs,
Krijn van der Ham

Kersentijd¹

‘t Is weer kersentijd in Ter-mei. En dan komme ze weer: de kerseeters oit Rotterdam. Ze komme mit de raoderbööt “De Reederij op de Lek”. Op d’n baolie van het aonfegstaiger zitte de Termeise baoliebaiters al op d’n eerste boot te wachte.

Dih ineens hore ze de zwaore skeepstoeter en het gille- van de stoomfluit van de rederijbööt. Omdat de revier een bocht maakt, zien de baoliekloivers alléén nog maor rookpluime boven de Lekdijk, ‘n Opao die mit z’n klèèndochtertjie op den dijk staot, zegt teugen het kai-nd: „Kek ‘m roke Maaikie”.

Effe laoter stoomt de boot deur de bocht en zien ze de raodere an weerskante van de boot driftig in het waoter slaon, want teuge den stroom opvaore, da gaot nie zo makkelijk.

De boot vaort eerst een eindjie veurbai, stroomopwaarts, den draoit den kap-pitein het stuurrad en laot de boot mit de stroom mee .naor het aonlegstaiger drawe. „Een di.k tauw wordt , opgegooid en deur een an-pakker-op het staiger, handig opgevonge en om een bolder vastgezet. De stroom is sterk, maor nao ontaord gekraok en geschud van het staiger legt den boot aindelijk stil. Dé brug wordt oitgelege en de kerse-eters komme an wal. In m’n herinnering zijn ‘t in hoofdzak druk praotende gezette vrouwe vergezeld deur parmantige manne-gies.

In de kersebogerd zijn de plukkers al een schoft an het werk. Ze klimmen as acrobate de wiebelende lere op, die ze vernuftig in de hoge kersebome hebbe gezet. Ze gaon mit lege haone-kers omhoog en laoter mit de volle weer omlaog. De haonekers worde bai de hut op een soortemint toonbank veurzichtig leegge-schud, en dan gesorterd. As dan de kerse-eters komme, kin de verkoop beginne. De prachtige rooie kerse worde op een weeg-sghaal mit kppere.gewichte.gewoge. De eters gaon dan op ter platte kont in het gras zitte en smulle daor van de lekkere* frisse nog van de dauw vochtige kerse... As ze saves trug naor de boot gaon, neme ze mandjes vol kerse mee naor hois; vorse kerse-blaojere die onder het deksel oitsteke, bescherme de vruchte teuge oitdroge. Maor d’r binne ok andere kerse-eters, de erreme durpskaindere, die onder de lere gevalle kerse magge zoeke. Er zijn aordige plukkers bai, die wel’s een dub-beltrossie laote valle ek-spres, die de raopers dan as oorbelfe omhange. Maor er is ok wel’s een gemèene plukker, een vint die te-bakssop van zijn proime-teak naor beneje kwaitert. De kaindere die onder zukke lere zoeke, gaon maor gauw naar een andere plukker, of ze gaon hun geluk beproeve onder bome waor gien plukkers zijn. Er legge daor afgewaoid of angepikte kerse, wrakkies zogezeid, van weer ander kerseeters: de sprèewe of tjèekers! Maor da zijn gien welkome kerseeters: die worde deur de heujers mit ontiegelijk geschrèew of mit een draoiende raotelaor verjaagd en er wier zelfs op ge-schööte mit ‘n dubbelloops jachtgeweer en inkelde lai-kies as afschrikmiddel in de bome gehonge. De kaindere ginge dan saves mit zakkies of mandjes vol mit kerse naor hois en daor wier den mit het hêele hois-hauwe overnuut kerse ge-gete.

De meeste bogerde zijn er jammer genog nie meer. En zeker niet die auwe, mit die hoge bome.

Maor as je toch nog ‘s een auwerwetse kersepiukker wil zien, mo je naor Termei komme, achter het stad-hois, daor staot nog zo’n kerseplukker en kaindere mit kerseorbelle. Spaitig dat ‘t alléén nog mor een beeld is. Van vroeger...

¹ Bron: Stichting Streektaal Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. Dit verhaal is geschreven door een oud-Termeienaar, Gerrit van der Grijn.

Luchtfoto gemaakt in 1955

De nummering betreft de locatie van de inmiddels verdwenen kersenboomgaarden rondom Ameide en Tienhoven

- 1 = "Langebogerd" (eigendom van familie Graswinckel)
- 2 = "Doornakker" (eigendom van familie Graswinckel)
- 3 = "Kruytebogerd" (eigendom van familie Kruyt)
- 4 = "Van Staverenbogerd" (eigendom van fam. Van Staveren)
- 5 = "Bijtenbogerd" (eigendom van familie Van der Leeden)
- 6 = "Slotbogerd" (eigendom van Slot Herlaar)
- 7 = "Het Potrecht" (eigendom van Francien van Middelkoop)
- 8 = "Klaas Buiserdbogerd"
- 9 = "Piramidebogerd" (eigendom van Teunis de Jongh)

Tegeltableau

Verenigde Polders Middelbroek, Ameide en Tienhoven

Van ons lid Gerrit Kersbergen uit Tienhoven ontvingen we de op deze pagina afgedrukte foto van het tegeltableau, dat ingemetseld was in de gevel van het poldergemaal bij de Stijve Molen te Noordeloos. Het gemaal werd in 1994 afgebroken. Het is niet bekend waar het tableau terechtgekomen is.

